

The place of history subjects in the social studies textbooks

Mustafa DOLMAZ

Police Department, E-mail: mdolmaz58@gmail.com

Özge METİN

Giresun University, Faculty of Education, E-mail: ozge.metin@giresun.edu.tr

Article Info

Article Type	Research & Theoretical
Received	17.03.2021
Accepted	19.05.2021
DOI	https://doi.org/10.17497/tuhed.898668
Cite	Dolmaz, M. & Metin, Ö. (2021). The place of history subjects in the social studies textbooks. <i>Turkish History Education Journal</i> , 10(1), 88-114. https://doi.org/10.17497/tuhed.898668
Ethics Declaration	This study, conducted through textbooks, does not require ethics committee approval.
Acknowledge	

The place of history subjects in the social studies textbooks

Mustafa DOLMAZ

Police Department, E-mail: mdolmaz58@gmail.com

Özge METİN

Giresun University, Faculty of Education, E-mail: ozge.metin@giresun.edu.tr

Abstract

The history and social studies that discuss the social life in all aspects including the political, economic, social and cultural dimensions teaches the history to individuals as a solidier of the curriculum gathered at a common point which adapts these individuals to the existing period and society and prepares them for the future. While the important part of the social studies content comes from history, its mission is to complete some of the tasks undertaken by history. These tasks including providing the historical content and skills and values related to the historical subjects to the students. This study aims to determine how intensely history subjects are included in the social studies textbooks prepared in our country with an interdisciplinary approach, how much of the lesson's target acquisitions are related to history, and what skills and values are desired to be acquired by students in historical subjects. The document analysis method, which is one of the qualitative research methods, was used in this study. The data source of the study consists of social studies textbooks used at the 4th, 5th, 6th, and 7th-grade levels. The "Book Evaluation Form" prepared by the researchers was used as the data collection tool. The obtained data were analyzed by the descriptive analysis method. As a result of the research, it was observed that approximately one-third of the subjects and acquisitions in the social studies course textbooks were historical directly or indirectly and that historical subjects were designed to support the development of a total of 17 skills, including, critical thinking, innovative thinking, high-level thinking skills, etc. Also, history subjects have content to support all other values in the curriculum except savings value. In the suggestions section, suggestions were made to increase the weekly course hours of social studies lesson and to include values such as tolerance, hospitality, altruism, humility, bravery, and courage, which are identified with Turkish history, into the program concerning history issues to carry out practical activities based on the targeted skills.

Keywords: skill, value, acquisition, textbook, history, social studies

Introduction

Since history is shaped around humankind and their actions, it has become one of the most important parts of the primary school curriculum. From the primary school age, students learn about their families and the society they live in, different races, and the adventure of the objects existing in this world from history (Zarrillo, 2016). According to Togan (1985),

everything that talks about the course of events, even the stories of matter and things, is history. For this reason, historians, have examined and analyzed very different institutions, elements, and issues, which are sometimes outdated, or issues that their roots remain in the past, but still, continue to exist and influence today in economic, political, military, social, cultural, educational and religious fields such as conquest movements and the effect of beliefs on conquest movements (Çağ, 2012), economic organizations (Gündüz, Kaya and Aydemir, 2012), intellectual-power relations (Güngör, 2016), fatwas (Eliaçık, 2012), communities living in different geographies (Ayönü, 2006), state administration (Armağan, 2011), military-technical education (Kaçar, 2004), the historical adventure of food (Yılmaz and Akman, 2019), philosophical thought in history (Aydın, 1992), population services (Çimen, 2012), the historical story of musical therapy (Erer and Atıcı, 2010).

According to İnalçık (2009), the reason why the spectrum is so wide in historical research is that history is not only composed of political events. Political events are related to legal, social, economic, and cultural events. The reason why historians deal with various events and wars together with their causes and examine very different issues such as trade relations, population movements, migration, urbanization, cultural activities, is to connect with the past in economic, cultural, and social terms and to explain many things that exist today to children. Because the history of tomorrow is lived today, the lived history is stored in the past and at the same time, it is enriched and left as a legacy to new generations (Dolmaz and Kaymakçı, 2020). In this way, individuals learn about the traditions and customs of the society in which they were born and grew up, their interaction with other communities in history, the justice system, their customs and traditions, their religious beliefs, their wars, their peace treaties, and their tangible - intangible cultural values and value judgments. History combines individuals with the society they live in, makes it easier for them to adopt the value judgments of the society and adapt to the society, helps individuals to develop personality and character and raise a cultured generation that protects its values and sensitive to the needs of the society they live in (Gürel and Çetin, 2018; Sertkaya, 2010; Sungu, 2002; Ulusoy, 2010).

Akın (2018) stated that history is a cultural memory for societies, and because cultural memory is full of the knowledge of the past of societies, it keeps individuals' connection with their past constantly alive. The transmission of this accumulation from generation to generation is very effective in the formation of collective identity. Collective identity needs an updated memory, that is, a cultural memory, to remember the memories and experiences of societies together, to protect them, and to adapt to renewed conditions when necessary. Durmuş (2016) associated the state of belonging to the collective identity in one aspect with the historical self-concept, stating that a person cannot locate himself/herself outside of this memory and he/she will remain idle without a human in his/her memory.

According to Köstüklü (2006), history is the memory of societies and all well-established states must attach importance to history teaching to sustain their existence healthily. Because of that, states that are not well-established and have no history are concerned about creating history. Similarly, Durmuş (2016) interpreted "undated societies" as "indescribable societies", and that societies without a description were deemed to be non-existent, and that the individual of these societies will not be able to answer questions such as "who am I", "who are we", "where do we come from" and "where are we going?" and thus they will become de-identified and worthless.

The bright and dark periods, wars, and events that a nation lived through history are full of lessons that will always keep that nation awake. These lessons are guiding and directing in the planning of the future of the nation. In other words, nations are obliged to remember yesterday to understand their work today, and previous days and events of ancient times to understand yesterday's affairs (Berg, 2019; Emiroğlu, 2005). In this way, young people will realize that the story of the society they live in is not just about today, this story has a past and will continue in the future (Işık, 2008; Sakaoğlu, 1994). That is why Durmuş (2016) while speaking of the Orkhon inscriptions, he used the expression "the mind that positions its existence in the world by writing on a stone in the 8th century and plans to call out the ages ahead", he tried to convey that these inscriptions are a piece of advice for the new generation of the Turkish Nation to be vigilant.

In addition, through history, the student's awareness of citizenship develops and students become aware of the importance of concepts such as state, nation, homeland, flag, learn about their rights and responsibilities from the past, by evaluating old and new events together it contributes to the development of thinking skills (critical, chronological, creative), also contributes to the development of skills such as historical comprehension, establishing the cause-effect relationship, perceiving change and continuity, historical inquiry-analysis and interpretation, and historical empathy (Ata, 2002; Cercadillo, 2000; Demircioğlu, 2006; Demircioğlu ve Tokdemir, 2008; MEB, 2018). It gives direction to human behavior, goals, and expectations. It ensures the protection of national identity and values in a globalizing world (Şıvgın, 2009). It allows students to develop a versatile perspective on life (Köse and Yıldız, 2012; Wood, 2009).

The purpose of history education was summarised by Sungu (2002) as to help young people who are the main elements for the social continuity to learn and adapt to the national life and social life of the society, they live in. Therefore, it is possible to state that concepts such as collective memory, citizenship awareness, cultural memory, and cultural transfer that are separately highlighted by different researchers are the concepts born out of the efforts of individuals to fit the world they live in.

It is a fact that all these missions undertaken by history are carried by history with other missions of the other social science disciplines in the primary and secondary school level social studies curriculum. Social studies which are taught with an interdisciplinary approach in our country is defined by NCSS in 1992 as "the integrated work of social science and humanities to support the citizenship ideals" (Zarrillo, 2016). To make a broader and more recent definition, social studies can be defined as: "The study field that aims to raise students as creative individuals who are equipped with the knowledge and skills to ensure their active participation in every moment of life, who have high critical thinking and problem-solving skills, and who are sensitive to the interaction of environment, society, and technology, and contributes to the multidimensional development of the student by combining the content from social and humanities" (Dolmaz, 2017). As can be understood from the definition, there is a process of filtering the relevant contents of disciplines such as art, anthropology, sociology, religion, archeology, law, economy, geography, and history, and bringing them together systematically within the school program by reducing them to primary and secondary school levels to achieve certain goals (NCSS, 1993). According to Sönmez (1997), social studies are based on people and society. For this reason, under the umbrella of social sciences, history is one of the most dominant, prominent disciplines that give basic meaning to school-level social studies (Kabapınar, 2014). Reşat Ekrem Koçu (2004) defines history as "the story of the

human". All disciplines such as art, economics, law, and anthropology are shaped around "the story of the human". NCSS (1994) used the concept of "orchestra" as a metaphor in explaining the role of history in social studies, stating that although sometimes several instruments are used equally together to serve the thematic purposes of the composer, often one instrument (history) leads and others are in a position to support it and this emphasized the importance of history for social studies.

When the purposes of social studies curriculum were analysed, it can be seen that the purposes are to raise individuals as the citizens of the Republic of Turkey who loves the country and the nation with national awareness, understand the fundamental processes and elements that form the Turkish culture and history and to protect and develop the cultural heritage that helps them to have a national awareness, be aware of the human-environment interactions, question the historical evidence at different times and spaces to determine the similarities and differences between people, objects, events, and phenomenon, understand change and continuity, know and sustain national and intangible values and to understand the effects of certain concepts to the Republic of Turkey. When all these purposes are considered, it can be more clearly seen that social studies undertake missions that match with the purposes of the history discipline (MEB, 2018).

When the approaches used in social studies teaching are considered, the effects of the history on the social studies curriculum can again be seen clearly. Regardless of the teaching approach, history is an indispensable branch of social studies. When social studies that are intrinsically based on raising effective citizens are taught based on the "social studies teaching as citizenship transfer" approach, the purpose here is to give students the cultural heritage according to the past phenomenon, institutions, values, and beliefs. "Social Studies as social science" approach is directly proportional with giving knowledge, skills, and values to the individuals in general in a social science discipline and the knowledge, skills, and values to students in special in history. In our country, social studies are taught with a "social studies teaching approach as reflective inquiry field". In this approach, the students learn the historical events related to the current events as a result of active usage of various skills (research-investigation, scientific reasoning, etc.) with the relationship of today and tomorrow (Kılıçoğlu, 2009). Social studies teaching as a reflective inquiry field is highlighted by İnalçık (2009) as the sort of application of teaching the values, institutions, traditions, and customs that exist today by making connections with the economic, political, and social past. Today, this approach is considered when textbook content is determined.

Since history surrounds the social studies curriculum so much, the relationship between social studies and history has drawn attention and has been one of the issues studied by researchers working in the field of social studies. When the literature was examined, it was observed that studies had been carried out on issues such as, the studies in the history subject in social studies textbook (Gölgesiz Gedikler, 1998), the effectiveness of social studies textbooks in Turkish history topics (Şeker and İlhan, 2015), history subject teaching in social studies class (Tahancı, 2002), investigating the history subjects in social studies curriculum and textbook for old and new curriculum (Berk, 2008; Tümsük, 2006), analysing the history subjects in social studies curriculum for content (Kavak, 2007) and content layout of history subjects in the textbook (Çelebi, 2010), the examination of social studies course history subjects in the context of teacher opinions (Keçe, 2013), history teaching at primary education level within the historical adventure of social studies (Turan, 2016), the use of stories in actualizing the acquisitions of history subjects in social studies (Özkan, 2014), the comparison

of social studies programs of different countries (Yıldırım, 2006), the evaluation of history subjects in social studies curriculum in the context of skills (Çelik Bayramoğlu, 2016).

It is believed that this study will contribute to the literature as it sheds the light on researchers who will work in this field and as it is important to create a general profile of the history subjects in social studies textbook to comprehensively reveal the values, skills, learning outcomes and history subject presentation related to the historic area in the textbook. For this reason, this study, it was aimed to examine the place of history subjects in the social studies curriculum. In line with this main purpose, answers will be sought for the following questions:

- What is the place of historical subjects and acquisitions, skills with values related to history subjects in the primary school 4th-grade social studies textbook?
- What is the place of historical subjects and acquisitions, skills with values related to history subjects in the secondary school 5th-grade social studies textbook?
- What is the place of historical subjects and acquisitions, skills with values related to history subjects in the secondary school 6th-grade social studies textbook?
- What is the place of historical subjects and acquisitions, skills with values related to history subjects in the secondary school 7th-grade social studies textbook?

Method

Research Model

The document analysis method, one of the qualitative research designs, was used in this study. Qualitative research refers to the meanings, definitions, concepts, symbols, characteristics, descriptions, and metaphors of objects. Qualitative studies are very effective in determining the essence and environment of the units mentioned because they answer the questions of what, how, where, when, and why that will be asked about the units subject to research (Berg and Lune, 2015). Various research designs are used in qualitative research. It is possible to define document analysis, which is one of them, as "collecting and analyzing written and visual materials" (Labuschagne, 2003; Sönmez ve Alacapınar, 2017). Written or visual materials referred here may include documents such as books, various research articles, journals, stories and novels, pictures, films, even poems, and songs. Since this study is a research that is based on investigating the textbook which is the source of data and investigates the textbook under the written material, the document analysis method was applied in this study. As in other qualitative research methods, in document analysis, data must be analyzed and interpreted to make sense of the data content and to develop an understanding of the research subject (Balci, 2001; Corbin & Strauss, 2008; Labuschagne, 2003, McCulloch, 2012).

Data Source and Collection of Data

The data source of this study consists of a textbook approved by the Ministry of National Education, Turkish Education Board taught in the social studies lesson to the students at primary and secondary school with the following identification information.

- Tüysüz, S. (2019). Sosyal Bilgiler Ders Kitabı - 4. Ankara: Tuna Yayıncılık.
- Şahin, E. (2018). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 5, Ankara: Anadolu Yayıncılık.

- Şahin, E. (2018b). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 6, Ankara: Anadolu Yayıncılık.
- Gültekin, G., Akpınar, M., Nohutcu, M., Özerdoğan, P. ve Aygün, S. (2019). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

To make the textbook data meaningful and for a healthier assessment, Social Studies Lesson 4th-7th Grade Curriculum booklet was used. The identification information for this data source is given below.

- MEB (2018). İlköğretim sosyal bilgiler dersi 4–7. sınıflar öğretim programı. Ankara: MEB.

While examining the 4th, 5th, 6th, and 7th-grade social studies textbooks and social studies curriculum, which are the source of the research data, the steps of "accessing documents", "checking authenticity", "understanding documents", "analyzing data" and "using data" suggested by the researchers Yıldırım and Şimşek (2016) was followed.

This study, conducted through textbooks, does not require ethics committee approval.

Data Collection Tool

“Book Assessment Form” (BAF) was prepared by the researchers to classify the history subjects included in the social studies textbook and the learning outcomes, values, and skills aimed with these subjects. Before preparing the data collection tool, the literature review was conducted, and the existence of a suitable data collection tool was investigated. In addition, the quality of textbooks and some sources containing suggestions for research on textbooks were reviewed (Pingel, 1999; Ivic, Pesikan, and Antic, 2013). After determining that there was no suitable data collection tool, the discussion for the research purpose and which criteria will be used for evaluating the textbook and learning outcomes under the research questions was completed, and accordingly, the views of two social studies educators and Turkish language educators were consulted. Accordingly, the prepared form enabled collecting data under learning area, subject, learning outcome, history subject presentation (direct/indirect), values, and skills titles. The learning area and subject titles in the data form included the learning area and subject for the history-related content, the learning outcome title included the learning outcome aimed with that history content, the presentation title included the content that entirely presented history and historical phenomenon and events or using examples from the history to teach the subject without being directly related to the history and values and skills title included the targeted values and skills with the history subject content.

Data Analysis

Descriptive analysis was used to analyze the data. In the descriptive analysis, no changes are made to the data. This analysis involves collecting and describing the data under pre-determined categories and themes as quotations (Demir, 2014; Sönmez and Alacapınar, 2017). Descriptive analysis was selected since the obtained data in this study were summarised, interpreted, and directly quoted according to themes expressed in the book assessment form. The descriptive analysis includes the steps of “creating a framework”, “processing data according to the thematic framework”, “identifying the findings” and “interpreting the findings” (Yıldırım and Şimşek, 2016). To ensure the reliability of the analysis process, the reliability formula proposed by Miles and Huberman (1994) was taken into consideration. As a result of the calculation, it was seen that the reliability level of the data analysis process was 90%, and the reliability calculations above 70% are considered sufficient

for the study to be considered reliable (Miles and Huberman, 1994). According to this result, it is possible to say that the research is reliable.

Findings

History subjects in social studies textbooks, according to grade levels; how the issues are addressed are presented below in the context of skills, values, and acquisition.

Findings Regarding the Addressing of History Subjects in the Primary School 4th Grade Social Studies Textbook

Table 1 gives the determinations about the way history subjects are addressed, and the relationships of acquisition, value, and skill in the primary school 4th grade Social Studies textbook.

Table 1

Findings Regarding the Addressing of History Subjects in the Primary School 4th Grade Social Studies Textbook, and the Relationships of Acquisition, Value, and Skill

Learning Area	Subject	Acquisition	Skill	Value	Direct	Indirect
Individual and Society	Everyone has an Identity (s.12)	4.1.1. Makes inferences about his/her personal identity by examining the official identity document	Perceiving change and continuity, Using evidence, Perceiving time and chronology	-		✓
	Everyone has a story (s.18)	4.1.2. Puts in chronological order some certain events related to his/her life	Perceiving time and chronology	-		✓
	What Do I Like? What Can I Do? (s.23-24)	4.1.3. Recognizes individual interests, needs, and abilities.	Decision Making Empathy	-		✓
Culture and Heritage	History of My Family (s.34-37)	4.2.1. Makes family history study by using oral, written, and visual sources and objects.	Research, Using Evidence	Paying attention to family unity	✓	
	Elements of National Culture (s.38-43)	4.2.2. Gives examples by researching the elements that reflect the family and the national culture around them.	Perceiving change and continuity, Using evidence, Research	Sensitivity	✓	
	Children's Games from	4.2.3. Compares traditional children's games with today's	Perceiving change and continuity	-		✓

Science, Technology, and Society	Past to Present (s.44-48)	games in terms of change and continuity.				
	A Heroic Saga: National Struggle (s.49-58)	4.2.4. Understands the importance of the National Struggle based on the lives of the heroes of the National Struggle	Perceiving time and chronology, Empathy	Patriotism Independence Solidarity	✓	
	Technology from Past to Present (s.98-101)	4.4.2. Compares the past and present uses of technological products.	Perceiving change and continuity, Critical Thinking	Scientific	✓	
Active Citizenship	Technology Over Time (s.104-109)	4.4.3. Investigates the inventors of the technological products he/she uses and the development of these products over time.	Innovative Thinking, Critical Thinking	Scientific Diligence	✓	
	I am a child; I exist by my rights (s.152)	4.6.1. Gives examples of the rights he/she has as a child.	Social participation, Cooperation	Respect Equality Sensitivity	✓	
	Freedom and Independence (s.167-170)	4.6.4. Explains the relationship between the independence of the country and individual freedom.	Social participation, Political literacy	Independence Freedom Responsibility	✓	
Total	11	11	22	14	7	4

When Table 1 is examined, it is seen that history subjects are included in four learning areas in the 4th-grade social studies textbook. Accordingly, it is possible to say that three subjects in the "Individual and Society" learning area are indirectly related to history; four subjects in the "Culture and Heritage" learning area are directly related to history; two subjects in "Science, Technology, and Society" learning area are directly related to history; one subject in "Active Citizenship" learning area is directly related to history and another subject is indirectly related to history. Based on this, it is understood that 4 out of 35 subjects in the 4th-grade textbook are indirectly and 7 of them are directly related to history.

It is understood that the subject of "Everyone Has an Identity", which deals with the processes of being "I" and "We" with spatial, historical, and cultural factors, is taught in the learning area of "Individual and Society" and indirectly associated with the history, includes the skills of perceiving change and continuity and using evidence. For example, in the corner of Did You Know? which is included in the "Everyone Has an Identity" subject, there is a content saying; "The first official identity document in our country was issued in 1882 during the Ottoman Empire. This document, which is known as identity, head paper, identity card among the people, has started to be used under the name of "The Identity of Great Ottoman Empire..."

Considering the subject nature of the content in question, it is seen that history issues are indirectly included in the content. Likewise, while aiming to develop the skill of "perceiving time and chronology" in the subject of "Everyone Has a Story" in the same learning area, "...

using the photographs, he/she prepared an illustrated time strip in which he/she listed the events he/she described above in chronological order." this statement included history indirectly." Decision making" and "empathy" skills that planned to be given in the subject of "What Do I Like? What Can I Do?" which was indirectly associated with the history, were aimed to be improved with the biography of Carlos Tiscar.

In "History of My Family" subject in "Culture and Heritage" learning area, which has a history-oriented approach, contents that directly related to history were used and it was aimed to develop the skills of "research" and "using evidence" and the value of "giving importance to family unity" with the mentioned content. On the subject of "Elements of National Culture", it is seen that the content is directly related to history, and the "sensitivity" value stands out in the context of "sensitivity to cultural heritage" with "perceiving change and continuity", "use of evidence" and "research" skills. From the findings it was found that the subject of "Children's Games from Past to Present" was directly associated with history and the skill of "perceiving change and continuity" was emphasized; the subject of "A Heroic Saga: The National Struggle" consists of contents directly related to history, and in the mentioned heading, it was aimed to improve the students' skill of "perceiving time and chronology". Also in the same title, it is seen that the skills of "empathy" and "patriotism" and values of "independence" and "solidarity" are discussed through historical biographies.

On the subject "Technology From Past to Present", which is in the "Science, Technology and Society" learning area and is directly associated with history and aims to explain the development processes of science and technology and their effects on social life, it is aimed to give to the student "perceiving change and continuity", "critical thinking" skills and "scientific" value. On the other hand, the subject of "Technology in Time" is directly related to history and it is seen that it is aimed to bring "innovative thinking" and "critical thinking" skills and "scientific", "diligence" values to individuals under this title.

Individuals are tried to be acquired "social participation" and "cooperation" skills and "respect", "equality" and "sensitivity" values in the subject of "I am a child, I exist by my rights", which is located in "Active Citizenship" learning area and is indirectly associated with the history that examines various issues in the context of citizenship and social life. In "Did You Know?" corner given to reinforce the subject, with the expression of "Convention on the Rights of the Child was signed by 142 countries, including Turkey, on November 20, 1989, and entered into force in 1990. Every year, November 20th is celebrated as World Children's Rights Day in all countries." It is possible to state that history is indirectly included in this title. It can be said that the subject of "Freedom and Independence", which is located in the same learning area and is directly associated with history, includes social participation and political literacy skills and independence, freedom, and responsibility values.

In short, it is seen that 4 of the 33 acquisitions aimed to acquire students in the fourth grade of the social studies curriculum are indirect, 7 of which are direct, and a total of 11 acquisitions are related to the teaching of history subjects. In this case, it is possible to state that 1 out of every 3 acquisitions included in the fourth-grade level of the curriculum is directly or indirectly related to history.

Findings Regarding the Addressing of History Subjects in the Secondary School 5th Grade Social Studies Textbook

Table 2 includes the determinations about the way history issues are addressed, and the relationships of acquisition, value, and skill in the secondary school 5th grade Social Studies textbook.

Table 2

Findings Regarding the Addressing of History Subjects in the Secondary School 5th Grade Social Studies Textbook and the Relationships of Acquisition, Value, and Skill

Learning Area	Subject	Acquisition	Skill	Value	Direct	Indirect
					✓	✓
Culture and Heritage	Learning Civilizations (s.34-39)	5.2.1. Realizes the important contributions of Anatolian and Mesopotamian civilizations to human history based on their concrete ruins.	Research, Digital Literacy, Using evidence	Sensitivity Aesthetic	✓	
	Beauties Around Us (s.41-42)	5.2.2. Recognizes the natural assets and historical places, objects, and artifacts in his/her environment.	Perceiving the place, Research	Sensitivity Aesthetic	✓	
	Our Cultural Wealth (s.48-49)	5.2.3. By comparing the cultural characteristics of various parts of our country with the cultural characteristics of the environment in which he/she lives, he/she determines the similar and different elements between them.	Critical thinking	Sensitivity		✓
	Getting to Know Our Culture (s.52)	5.2.4. Analyzes the role of cultural elements in people's coexistence.	Critical thinking	Sensitivity Solidarity		✓
	Our Culture from Past to Present (s.57)	5.2.5. Evaluates the historical development of cultural elements in daily life.	Perceiving change and continuity	-		✓
Peoples, Places, and Environment	The Effects of Natural Disasters on Our Lives (s.86)	5.3.5. Explains the effects of natural disasters on social life with examples.	Empathy Observation	Solidarity		✓
Science, Technology, and Society	Common Traits of Scientists (s.107-108)	5.4.4. Determines the common characteristics of inventors and scientists.	Empathy	Scientific Diligence		✓
	Scientific Ethics (s.111)	5.4.5. Behaves by scientific ethics in his/her studies.	-	Honesty Scientific		✓

Active Citizenship	Our Flag and the National Anthem (s.172-174)	5.6.4. Values our Flag and the Turkish Anthem, one of our symbols of sovereignty and independence.	Political literacy	Independence Freedom	✓	
Global Connections	Our Common Heritage (s.191-195)	5.7.4. Gives examples of common heritage items found in various countries.	Research, Innovative thinking	Sensitivity Aesthetic	✓	
Total	10	10	14	16	4	6

When Table 2 is examined, it is seen that history subjects in the 5th-grade social studies textbook are included in a total of five learning areas. Accordingly, it can be said that in the "Culture and Heritage" learning area two out of five subjects are directly and the three of them are indirectly related to history; in the "People, Places, and Environments" learning area one subject is indirectly associated with history; in "Science, Technology, and Society" learning area two subjects are indirectly related to history; and in "Active Citizenship" one subject is directly related to history. It will be seen that one subject in the "Global Connections" learning area is directly related to history. From this point of view, it is understood that 4 out of 33 subjects in the 5th-grade textbook are directly related to history, and 6 are indirectly related to history.

It was observed that in the 5th-grade social studies curriculum, in the "Culture and Heritage" learning area, where the importance of culture and cultural heritage was addressed, the subject of "Learning Civilizations", which is directly related to history, has content in a nature that can bring "research", "digital literacy" and "using evidence" skills and "sensitivity" and "aesthetics" values within the scope of "sensitivity to cultural heritage" to the student. Similarly, it was found that "sensitivity" and "aesthetics" values and "perceiving the place" and "research" skills within the subject of "Beauties Around Us", where history was directly given, were tried to be developed. It has been observed that in the subject of "Our Cultural Wealth" where history is given indirectly, "critical thinking" skill and "sensitivity" value, and in the subject of "Getting to know our culture", where history subjects are given indirectly, "critical thinking" skill and "solidarity" and "sensitivity" values are tried to be acquired. Finally, it can be said that in the subject of "Our Culture from Past to Present", in which history subjects are indirectly given, it is aimed to give individuals to "perceive change and continuity" skill.

In the "People, Places and Environments" learning area, which is mainly focused on geography, it is seen that the "The Effects of Natural Disasters on Our Lives" is used indirectly from history with the newspaper report about the 17 August 1999 earthquake, and it is aimed to give individuals "solidarity" with "empathy" value and "observation" skill.

Placed within "Science, Technology, and Society" learning area, in "Common Traits of Scientists" subject by using the biographies of scientists such as Albert Einstein, Isaac Newton, and Aziz Sancar, "empathy" skill, "scientific" and "diligence" values; are tried to be gained to students; on the subject of "Scientific Ethics", using the biography of Cahit Arf, "honesty" and "scientific" values are tried to be acquired to students indirectly by making use of history.

It is understood from the table that by referring to the establishment of the Turkish Grand National Assembly and the process of writing the Turkish National Anthem in the

subject of "Our Flag and the National Anthem" in "Active Citizenship" learning area history is directly included and it is aimed to be acquired "political literacy" skill and "independence" and "freedom" values.

In the "Global Connections" learning area which aims to raise individuals who follow the developments in the world through interstate relations, history has been directly included in the subject of "Our Common Heritage", and "research" and "innovative thinking" skills and "sensitivity" and "aesthetic" values are aimed to be developed.

When the relevant table is examined in terms of the acquisition, it is seen that 4 of the 33 acquisitions in the social studies curriculum and at the 5th-grade level are directly and 6 are indirectly, and a total of 10 acquisitions are related to the teaching of history subjects. In this case, it is possible to say that 1 out of every 3 acquisitions in the curriculum is directly or indirectly related to history.

Findings Regarding the Addressing of History Subjects in the Secondary School 6th Grade Social Studies Textbook

Table 3 includes the determinations about the way history issues are addressed, the relationships of acquisition, value, and skill in the secondary school 6th grade Social Studies textbook.

Table 3

Findings Regarding the Addressing of History Subjects in the Secondary School 6th Grade Social Studies Textbook, and the Relationships of Acquisition, Value, and Skill

Learning Area	Subject	Acquisition	Skill	Value	Direct	Indirect
					✓	✓
Individual and Society	Culture and Social Coexistence (s.15-16)	6.1.2. Analyzes the place and role of social, cultural, and historical bonds in the formation of social cohesion.	Critical Thinking	Solidarity		✓
	The first Turkish States Established in Central Asia (s.40-47)	6.2.1. Makes inferences about the geographical, political, economic, and cultural characteristics of the first Turkish states established in Central Asia.	Map literacy Perceiving time and chronology	-	✓	
Culture and Heritage	The Spread of Islam (s.48-52)	6.2.2. Interprets the emergence of Islam and the changes it brought with it.	Perceiving change and continuity Perceiving time and chronology	-	✓	
	Turks' Adoption of	6.2.3. Realizes the changes in political, social, and cultural	Perceiving change and continuity Empathy	Sensitivity	✓	

	Islam (s.53-57)	fields with the acceptance of Islam by Turkish people				
	New Country Anatolia (s.58-65)	6.2.4. Analyzes the process of Turks adopting Anatolia as a homeland within the scope of the 11 th and 13 th centuries.	Critical thinking Perceiving time and chronology	Sensitivity Peace	✓	
	Silk and Spice Road (s.66-68)	6.2.5. Explains the role of historical trade routes in political, cultural, and economic relations between societies.	Perceiving change and continuity Map literacy	-	✓	
People, Places, and Environments	Turkey's Human Geography Features (s.97)	6.3.3. Shows the basic human geography characteristics of Turkey on the relevant maps.	Perceiving change and continuity	-	✓	
Production, Distribution, and Consumption	Qualified Manpower (s.185-186)	6.5.5. Analyzes the place and importance of qualified manpower in the development of the Turkish economy.	Entrepreneurship Innovative thinking	Patriotism Responsibility	✓	
Active Citizenship	The Place of Democracy in Our Social Life (s.216-217)	6.6.4. Explains the importance of democracy in our social life.	Political literacy	Solidarity Patriotism	✓	
	The Place of Women in Social Life (s.222-224)	6.6.6. Realizes the value given to women in social life based on Turkish history and contemporary examples.	Political literacy	Equality	✓	
Global Connections	Relations with Turkish Republics and Neighboring Countries (s.238)	6.7.1. Analyzes the cultural, social, political, and economic relations of our country with the Turkish Republics and neighboring states.	Political literacy	-	✓	
Total	11	11	17	9	7	4

When Table 3 is examined, it is seen that history subjects in the 6th-grade social studies textbook are included in a total of six learning areas. According to this; in the "Individual and

Society" learning area one subject is indirect; in the "Culture and Heritage" learning area five subjects are direct; in "People, Places, and Environments" learning area one subject is indirect; and in "Production, Distribution and Consumption" learning area one subject is directly related to history. It can be said that one subject in the "Active Citizenship" learning area is directly and another subject is indirectly related to history. It will be seen that one subject in the "Global Connections" learning area is indirectly associated with history. Based on all these findings, it is understood that 7 of the 34 subjects in the 6th-grade textbook are directly related to history, and 4 of them are indirectly related to history.

It is seen that the subject of "Culture and Social Coexistence", which is studied in the "Individual and Society" learning area, is indirectly related to history in terms of explaining the science of history and referring to the development process of cultural elements, and in the subject, individuals are aimed to acquire the value of "solidarity" with "critical thinking" skill.

It was found that "map literacy" and "perceiving time and chronology" skills on the subject of "The first Turkish States Established in Central Asia" in "Culture and Heritage" learning area, where all subjects are directly related to history; and on the subject of "The Spread of Islam", "perceiving change and continuity" and "perceiving time and chronology" skills were tried to be developed in the student through history subjects. It can be said that "perceiving change and continuity", "empathy" skills, and "sensitivity" values are emphasized in the subjects of history in "Turks' adoption of Islam of ". It is seen that by the teaching of history subjects "critical thinking" and "perceiving time and chronology" skills and "sensitivity" value in "New Country Anatolia"; subject and in "Silk and Spice Road" subject, "map literacy" and "perceiving change and continuity" skills are tried to be acquired to students.

In the subject "Turkey's Human Geography Features" which is taught in the "People, Places and Environments" learning area with the expressions like; "For example, the Ottoman Sultan II. Mahmut had a census made in 1831 to identify citizens who can do military service and new tax resources. The first regular census was made in 1927 in the Republican era. Then..." it was aimed to improve students' skills of "perceiving change and continuity" by using history indirectly.

The subject of "Qualified Manpower", which is taught in the "Production, Distribution and Consumption" learning area is directly related to history, and through the biography of Mehmet Nuri Demirağ, it is possible to say that the importance of qualified manpower is wanted to be explained and "innovative thinking" and "entrepreneurship" skills, "solidarity" and "patriotism" values are desired to be acquired to the student.

In the subject of "The Place of Democracy in Our Social Life" in the "Active Citizenship" learning area, by including the contents related to the July 15 Coup Attempt, it is indirectly benefited from history in the teaching of the subject, and it is seen that individuals are aimed to acquire the values of "patriotism" and "solidarity" with "political literacy" skill. In another subject named "The Place of Women in Social Life", by making direct use of history the place of women in society from past to present was mentioned, and "political literacy" skill and the value of "equality" were emphasized.

In the subject of "Relations with Turkish Republics and Neighboring Countries" in the "Global Connections" learning area, by including the expressions; "Turks migrated from Central Asia to various parts of the world and acquired new homes. When immigration started from Central Asia to various parts of the world, some Turkish communities preferred to continue their lives in Central Asia and its surroundings. Turks established new states in the

places they migrated to, especially in Anatolia, the Caucasus, and the Balkans ...” history was indirectly used, and in general, it was aimed to develop students’ “political literacy” skills.

When the relevant table is evaluated in terms of the acquisition, it is possible to say that 7 out of 34 acquisitions at the 6th grade level in the social studies curriculum are intended to be acquired by directly associating with history, and 4 of them are tried to be gained to individuals by indirectly benefiting from history. It is seen that a total of 11 acquisitions are directly or indirectly related to the teaching of history subjects. In this case, it can be easily said that 1 out of every 5 acquisitions in the curriculum is directly related to history, and 1 out of almost every 8 acquisitions is indirectly related to history.

Findings Regarding the Addressing of History Subjects in the Secondary School 7th Grade Social Studies Textbook

The way of addressing the history subjects in the secondary school 7th grade Social Studies textbook, and the relationships of acquisition, value, and skill are given in Table 4.

Table 4

Findings Regarding the Addressing of History Subjects in the Secondary School 7th Grade Social Studies Textbook, and the Relationships of Acquisition, Skill and Value

Learning Area	Subject	Acquisition	Skill	Value	Direct	Indirect
					✓	
Culture and Heritage	From Principality to World State (s.42-51)	7.2.1. Explain the emergence of the Ottoman Empire as political power and the factors affecting this process.	Using evidence	-	✓	
	Let the people live so that the state live (s.52-63)	7.2.2. Analyzes the conquest policy of the Ottoman Empire through examples.	Using Evidence	Solidarity	✓	
	Awakening in Europe (s.64-73)	7.2.3. Understands the processes that forced the Ottoman Empire to change in connection with the developments in Europe.	Perceiving change and continuity, Innovative thinking	-	✓	
	Changing Ottoman in the Changing World (s.74-81)	7.2.4. Makes inferences about the social and economic change based on the institutions that emerged as a result of the reform movements in the Ottoman Empire.	Research, Critical thinking	-	✓	
	Our Legacy From the Ottoman Empire (s.83-89)	7.2.5. Gives examples of Ottoman understanding of culture, art, and aesthetics.	Research, Using evidence	Sensitivity, Aesthetic Love	✓	

People, Places, and Environment	Where Should We Settle (s.98-101)	7.3.1. Makes inferences about factors affecting settlement from past to present through case studies.	Perceiving change and continuity, Critical thinking	-	✓
	From Clay Tablets to Smart Tablets (s.126-131)	7.4.1. Examines the change and continuity in the protection, dissemination, and transfer of information.	Perceiving change and continuity, Perceiving time and chronology,	Scientific	✓
Science, Technology, and Society	Pioneers of Science (s.134-140)	7.4.2. Discusses the contributions of scholars raised in the Turkish-Islamic civilization to the scientific development process.	Perceiving time and chronology, Innovative thinking,	Scientific Diligence	✓
	Every Innovation Is A Contribution To Our Future (s.142-147)	7.4.3. Analyzes the effects of the developments that happened between 15-20. Centuries in Europe on the formation of today's scientific accumulation.	Perceiving time and chronology, Innovative thinking,	Scientific	✓
	The Contribution of Free Thought to Science (s.148)	7.4.4. Evaluates the contribution of free thought to scientific developments.	Innovative thinking, Recognizing stereotypes and prejudices	Scientific Freedom	✓
Production, Distribution, and Consumption	We Produce From Soil, We Manage The Land (s.158-163)	7.5.1. Explains the importance of soil in production and management with examples from the past and present.	Perceiving change and continuity, Perceiving time and chronology,	-	✓
	Production Technology Affects Our Lives (s.164-167)	7.5.2. Evaluates the effects of developments in production technology on social and economic life.	Perceiving change and continuity	-	✓
	Foundation Means Civilization (s.168-172)	7.5.3. Gives examples of the work of institutions and non-governmental organizations and their roles in social life.	Perceiving change and continuity	Solidarity	✓
	Raising Competent People (s.174-177)	7.5.4. Recognizes the institutions that have played a role in acquiring a profession and professional ethics in Turks throughout history.	Perceiving change and continuity	Honesty	✓

Active Citizenship	We Are In The Age Of Digital Technology (s.186)	7.5.6. Analyzes the changes caused by digital technologies in the production, distribution, and consumption network.	Perceiving change and continuity	-	✓	
	Adventure of Democracy (s.196-201)	7.6.1. Explains the emergence of democracy, its stages of development, and the meanings it expresses today.	Political literacy	Equality Justice Respect	✓	
	A gift from Atatürk to our nation (s.202-205)	7.6.2. Explains Atatürk's contributions to the development of Turkish democracy.	Political literacy	Independence Freedom Equality	✓	
Total	17	17	26	18	13	4

When Table 4 is examined, it is seen that the history subjects in the 7th-grade social studies textbook are included in a total of five learning areas. According to this; it is possible to say that five subjects in the "Culture and Heritage" learning area, one subject in the "People, Places and Environments" learning area, and two subjects in the "Active Citizenship" learning area are directly related to history. It is seen that three subjects in the "Science, Technology, and Society" learning area, are direct, one subject is indirect, two subjects in "Production, Distribution, and Consumption" learning area are directly and three subjects are indirectly associated with history. Thus, it is understood that 13 out of a total of 31 subjects in the 7th-grade textbook are directly related to history, and 4 are indirectly related to history.

It can be easily noticed that in the subject of "From Principality to World State" which is taught in the "Culture and Heritage" learning area, where all the subjects are given directly regarding the history and the establishment of the Ottoman State is explained, at the same time "using evidence" skill; and "solidarity" value in the subject of "Let the People Live so that the State Live" is tried to be acquired to students within the historical subjects. It can be said that in the subject of "Awakening in Europe", where important processes such as geographical discoveries, the Renaissance, and the Enlightenment are described, by using history "perceiving change and continuity" and "innovative thinking" skills are emphasized. Within the history subjects "research" and "critical thinking" skills in the subject of "Changing Ottoman in the Changing World", which aims to examine all aspects of the changes that have occurred as a result of reform movements, and "aesthetics" and "sensitivity" values in the subject of "Our Legacy from the Ottoman Empire" have been aimed to acquire to students.

In the subject of "Where Should We Settle", which is in the "People, Places and Environments" learning area and emphasizes the factors affecting settlement from the past to the present, history was directly used, and "perceiving change and continuity" and "critical thinking" skills were aimed to develop.

In the subject of "From Clay Tablets to Smart Tablets", which is in the "Science, Technology and Society" learning area, and it is seen to benefit more from history teaching at the 7th-grade level and processes the storage and transfer of information from the invention of writing to the present day, and it is aimed to develop the students' skill to "perceive change and continuity" and "perceive time and chronology" and value of "scientific" by directly benefiting from history. It can be underlined that in the subjects of "Pioneers of Science",

where scholars raised in the Turkish-Islamic civilization are told, and in "Every Innovation is a Contribution to Our Future", which deals with developments such as the invention of the printing press and steam engine, "perceiving time and chronology" and "innovative thinking" skills and "scientific" and "diligence" values are desired to be given directly through history. It is observed that in the subject of "The Contribution of Free Thought to Science" the statements about scholastic thought are indirectly benefited from history, "innovative thinking" and "recognizing stereotype and prejudice" skills, and "scientific" and "freedom" values are also tried to be gained to the students within the historical subjects.

The subject of "We Produce from the Soil, We Manage the Land", which is in the "Production, Distribution and Consumption" learning area, deals with the importance of soil in the context of the past and today, by directly using history "perceiving change and continuity" and "perceiving time and chronology" skills were aimed to provide to students. The subject of "Production Technology Affects Our Lives", which deals with the technologies experienced in production technologies from various angles, by indirectly using history students' development of "perceive change and continuity" skill was supported. The skill of "perceive change and continuity" and the value of "solidarity" in the subject of "Foundations Means Civilization", in which the content is indirectly supported by giving examples from the history regarding the establishment of foundations; by using history directly with the emphasis on the Ahi and the Guild organizations in the subject of "Raising Competent People" "perceive change and continuity" skill and "honesty" value was integrated with historical subjects. It is seen that in the subject of "We are in the Age of Digital Technology", where the concept of e-commerce is emphasized, it is aimed to give students to "perceive change and continuity" skill by indirectly benefiting from history and including the contents of the industrial revolution.

It is possible to state that in the subject of "The Adventure of Democracy", which is in the "Active Citizenship" learning area and includes the development of democracy from the past to the present, history is directly used to acquire the values of "justice", "equality" and "respect". Similarly, it is possible to state that in the subject of "Gift from Atatürk to Our Nation", which addresses the opening of TBMM and the transition to a multi-party life, history is directly used in gaining "political literacy" skill with the values of "independence", "equality" and "freedom".

When the relevant table is evaluated in terms of acquisitions, it is possible to say that 13 of the 31 acquisitions at the 7th grade level of the social studies curriculum are directly associated with the history, and 4 of them are tried to be acquired to individuals by indirectly benefiting from history. It is seen that 17 acquisitions in total are directly or indirectly related to the teaching of history subjects. In this case, it is possible to say that 1 out of every 2 acquisitions in the 7th-grade curriculum is directly related to history, and 1 out of every 8 acquisitions is indirectly related to history. In this respect, it can be said that according to grade level, the most content and acquisitions related to history are in the 7th-grade curriculum and textbook. In the light of this information, the distribution of history subjects in social studies textbooks (4-7) is visualized and summarized by mapping in Appendix 1. It is thought that the figure will show the trajectory of the history subjects in the social studies textbooks as a summary for academicians, teachers, undergraduate and graduate students who are researching the field.

As it can be seen in the figure that depicts the history subjects in the social studies textbooks, history subjects are generally given to teach history directly in the culture and

heritage learning area; based on grade level, it is seen that the 7th-grade textbook covers a wide range from the establishment of the Ottoman Empire to the development of democracy with the changes in science and technology. While it is seen that the 4th-grade social studies textbook which aims directly history teaching discusses the subjects of National Culture, National Struggle, the opening of the Turkish Grand National Assembly, the development of technology; In the 6th-grade social studies textbook, it can be said that subjects such as the Central Asian Turkish States, the spread of Islam, the adoption of Islam, the adoption of Anatolia, trade routes are included in the textbook for direct history teaching. In the 5th-grade social studies textbook, it is possible to state that the contents such as Anatolian and Mesopotamian civilizations, National sovereignty, common heritage elements, and natural assets are directly addressed in the form of history teaching, but the existing history contents are relatively less than other grade levels.

Result

According to the results of the research, it can be said that approximately one-third of the acquisitions in the social studies curriculum is directly or indirectly related to history subjects, and history is directly or indirectly used in teaching a total of 49 subjects from 4th, 5th, 6th, and 7th-grade subjects. The grade level in which history subjects are most frequently included in the social studies program is the seventh grade. Considering that 17 of the 31 acquisitions planned to be acquired by the student at the seventh grade are historical acquisitions, it is seen that they correspond to fifty percent of the total acquisitions. Considering that 11 acquisitions at the 4th and 6th-grade levels and 10 acquisitions at the 5th-grade level are directly or indirectly related to history, it can be seen that the historical acquisitions at the 4th, 5th, and 6th-grade levels are approximately one-third. When the literature is examined, strong arguments that justify the intense content of history in the social studies curriculum are encountered.

According to Candan and Koçer (2013), history is one of the interdisciplinary lessons of education. According to Soysal (2012), for this reason, it is necessary to apply history while explaining the issues belonging to other disciplines. Because, through history, many concepts, events, and issues that fall into the subject area of other disciplines can be exemplified and the subject can be reduced to the current life, simplified and the historical background of these concepts, events, and issues can be revealed. This situation is also very effective in the indirect inclusion of history subjects in the social studies program. Because many economic, social, and political concepts and issues are concretized with historical examples. For example, while discussing the subject of "Everybody has an identity" in which the subjects such as social role and status are tried to be settled in the mind of students, the issue of official identity document was mentioned, and social studies based these concepts on a historical background by visualizing these concepts, which were taken from sociology, with the fact that the first official identity document in our country was issued in the Ottoman period in 1882, associated with life and embodied it. It can be said that the aim in learning areas such as "Culture and Heritage", where history finds a place directly in the social studies program, is to achieve the goals of history education, acquiring national identity awareness, transferring cultural heritage, and creating a collective memory (Demir and Oğuz Haçat, 2018).

As a result of the research, it has been observed that there are content and activities aimed at the development of several skills such as, "perceiving change and continuity", "use of evidence", "perceiving time and chronology", "decision making", "empathy", "research", "critical thinking", "innovative thinking", "social participation", "cooperation", "political literacy", "digital literacy", "perceiving the place", "observation", "map literacy", "entrepreneurship", "recognizing stereotypes and prejudices" Some of these skills such as "critical thinking", "innovative thinking", "cooperation", "entrepreneurship" are active citizen skills that societies wish to see to strengthen and survive, overcome the challenges they face, maintain their cultural presence, adapt to the age lived and leave a livable society to new generations, and in many sources, they are defined as 21st-century skills. When looking at the societies that have existed throughout history and developed in every field, it can be easily noticed that the importance given to certain skills is the basis of their development. (Ersükmen, 2010; Schreglmann, 2011; Trilling and Fadel, 2009; Warhurst, Tilly and Gatta, 2017). For example, Kilic and Alkan stated that in a study carried out in 2018 skills such as creativity and problem-solving skills gained special importance after the industrial revolution, especially in recent years, countries with trained manpower and advanced technology (such as Japan, America, Germany and South Korea) can produce added value and countries that produce added value are among the developed and rising countries (Kılıç and Alkan, 2018).

Other skills such as "perceiving time and chronology", "perceiving change and continuity" and "using evidence", "establishing a cause-effect relationship", "research", "empathy" "relating the past to the present" and "digital literacy" entered the curriculum of developed countries, as the skills that contemporary history education aims to develop in students are expected to be acquired by students in parallel with history education. These skills are the skills that enable the relationship between the events on which the past is based on logic filtering while learning the past, the methods used by the historian during the evaluation of historical events, and the skills that are used to see and understand how knowledge is produced with these methods (Demircioğlu, 2009). In other words, they allow students to understand the history and make associations between yesterday and today (Dilek, 2007). Keçe (2015) gathered these skills under the title of history literacy in a study he conducted and stated that these skills, which were included in the program with the new curriculum prepared in line with the constructivist approach, made students an active element of the learning process by removing them from the position of passive recipients in lessons. According to Ata (1999), history education should be organized in a way to ensure the development of all these skills in students. Although students are not historians in their future lives, these skills they will acquire will help them solve the problems they face in adulthood. Expressing the importance given to empathy skills in England, Ata stated that individuals who acquire empathy skills in history teaching will learn to establish empathic relationships with people who have lived in the past, and this skill will also be useful in establishing relationships with people who live over time. In this sense, it is seen that the biographies of important historical figures such as Mustafa Kemal Atatürk, Albert Einstein, Isaac Newton, Aziz Sancar, Cahit Arf are included in social studies textbooks, especially in the context of students' acquiring empathy skills.

History subjects are designed to support the development of 17 out of 27 skills in the textbooks, and this ratio seems quite sufficient. However, the lesson time devoted to social knowledge for the acquisition and development of these planned skills is too few to allow the actualization of all skills-based activities. According to Sönmez (1997), three hours a week

devoted to social studies are not enough to perform activities that will ensure skill development. For the development of the skills targeted in the program, the course time should be at least five hours per week. In addition, considering the frequency of the inclusion of all skills according to class levels and considering that research and using evidence are inherent in the science of history, it can be said that these two skills are not given enough.

The last result obtained from the research is that the history subjects included in the social studies lesson textbook were prepared to support the development of 17 of the 18 values included in the social studies program. It can be seen that values supported by historical subjects in the textbook include "giving importance to family unit", "sensitivity", "patriotism", "independence", "solidarity", "scientific", "diligence", "respect", "love", "equality", "freedom" "responsibility", "aesthetics", "honesty", "benevolence", "justice" and "peace". No content, visual, or activity supporting the "savings" value could be detected among the historical topics. Some of these values are universal and some the national.

Erkan and Çoban (2018) stated that a nation full of examples of historical values is important to acquiring value in the curriculum that takes history as a subject, and it empowers individuals to struggle with individual and social uncertainties because values are rooted in the national and spiritual resources of a nation. In this respect, values serve the mission of transferring citizenship, culture, and identity of history, i.e. national purposes (Keskin, 2015). There are some values that although it does not serve national purposes, societies need to be acquired by students to follow scientific, social, economic and cultural developments in the world, to protect international cultural and historical heritage and to establish successful relations with other nations. These values are universal values defined as root values in most social studies programs such as justice, equality, honesty, respect, and responsibility. Although there are some changes in the application of these values, the bases are the same and they concern all humanity (Güzel, 2013). In the light of this information, it can be said that the history subjects included in the social studies curriculum are prepared in a way that includes national and universal values to a great extent.

The only criticism that can be made about values is that some values that have an important place in Turkish history are not included in the program. Values such as tolerance, hospitality which were previously included in the social studies curriculum but not included in the 2018 program (Tonga, 2019) with altruism, humility, bravery, and courage are of great importance in Turkish history and culture (Yıldırım and Demirel, 2019) and it is an important issue that values that are tried to be passed down from generation to generation cannot find a place in historical subjects.

If a general evaluation is to be made, it can be said that there is sufficient space (1/3) for history subjects and acquisitions in the social studies curriculum, but the weekly hour allocated to the course is not sufficient for the implementation of the necessary activities for the acquisition of all the skills that are planned to be acquired in these subjects. It is thought that sufficient and clear information is not given especially in the context of acquiring skills and values in the curriculum. It is also possible to state that some values that have an important place in Turkish history are not included in the program.

In line with all these issues, the following suggestions can be made:

- The number of skills planned to be given to the student is high in terms of history subjects. Therefore, the weekly lesson hour for the social studies in the curriculum must be increased by at least 2 hours. At this same time, this reorganization can be a

reorganization that will enable allocating time to necessary activities to develop high-level thinking skills and practice-based skills.

- It will be beneficial to include values such as hospitality, tolerance, altruism, courage, and tolerance, which are ingrained in the spirit of Turkish society and some of which are planned to be introduced in the curriculum that was previously implemented, into the curriculum.
- It may be beneficial to review the learning areas as textbooks and the textbooks within the scope of the values and skills planned to be provided in the learning areas.

Contribution Rate Statement: The first author contributed 55% and the second author contributed 45% to this study.

Conflict of Interest Statement: Authors declares that there is no conflict of interest.

References

- Akın, B. (2018). Kültürel bellek ve müzik. *Eurasian Journal of Music and Dance*, 13, s. 101-117.
- Armağan, A. (2011). Klasik dönemde Osmanlılarda devlet yönetim anlayışına dair bazı düşünceler. *Gazi Akademik Bakış*, 5(9), s. 139-156.
- Ata, B. (1999). İngiltere’de Piaget ve Bruner’in görüşlerinin ilköğretimde tarih öğretimine yansımaları üzerine bir araştırma. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6, s. 1-9.
- Ata, B. (2002). Tarih derslerinde "dokümanlarla öğretim" yaklaşımı. *Türk Yurdu*, 175, s. 80-86.
- Aydın, H. (1992). Osmanlılarda felsefî düşünce. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(4), s. 1-8.
- Ayönü, Y. (2006). Osmanlılardan önce Rumeli’de Türkler (1305-1313). *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 21(2), s. 17-33.
- Balcı, A. (2001). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler*. Ankara: Pegem A.
- Berg, C. W. (2019). Why study history? An examination of undergraduate students’ notions and perceptions about history. *Historical Encounters*, 6(1), s. 54-71.
- Berg, B. L. ve Lune, H. (2015). Giriş. H. Aydın (Çev. ve Edt.), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (ss. 17-36), Konya: Eğitim.
- Berk, F. (2008). *Eski ve yeni ilköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitaplarında tarih konularının karşılaştırılması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Candan, A. S. ve Koçer, Ö. (2013). Tarih derslerindeki kavramların algılanma düzeylerine ilişkin bir değerlendirme. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 2(1), s. 353-373.
- Cercadillo, L. (2000). *Significance in history: Students' ideas in England and Spain* (Unpublished Doctoral Dissertations). University of London, Institute of Education, England.
- Corbin, J. ve Strauss, A. (2008). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. Thousand Oaks: Sage.

- Çağ, G. (2012). Osmanlıların Balkanları fethinde İslam kimliğinin etkisi / katkısı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), s. 125-142.
- Çelebi, A. (2010). *Sosyal bilgiler ders kitapları tarih konularının içerik düzenleme ilkelerine uygunluğunun değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Çelik Bayramoğlu, A. (2016). *Tarih konularının tarihsel düşünme becerileri açısından değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Çimen, A. (2012). Sayım, kayıt düzeni ve teşkilatlanma açısından Osmanlıda nüfus hizmetleri. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(3), s. 183-216.
- Demir, O. Ö. (2014) Nitel araştırma yöntemleri. Kaan Böke (Edt.), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* (s.285-318). İstanbul: Alfa.
- Demir, F. B. ve Oğuz Haçat, S. (2018). Sosyal bilim disiplinlerine göre 2005 ve 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki kazanımların değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 2(2), s. 27-56.
- Demircioğlu, İ. H. (2006). Avrupa Birliği ülkeleri ve Türkiye'de tarih öğretiminin genel amaçlarının karşılaştırmalı bir değerlendirmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), s. 133-146
- Demircioğlu, İ. H. (2009). Tarih öğretmenlerinin tarihsel düşünme becerilerine yönelik görüşleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 184, s. 228-239.
- Demircioğlu, İ. H. ve Tokdemir, M. A. (2008). Değerlerin oluşturulma sürecinde tarih eğitimi: amaç, işlev ve içerik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(15), s. 69-88.
- Dilek, D. (2007). *Tarih derslerinde öğrenme ve düşünce gelişimi* (3. Baskı). Ankara: Nobel.
- Dolmaz, M. (2017). *Sosyal bilgiler öğretiminde tarihsel roman kullanımının yaratıcı yazma becerilerine etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- Dolmaz, M. ve Kaymakçı, S. (2020). Tarihsel romanlarla Osmanlı tarihi öğretimi. M. Aydın, S. İnan (Edt.), *Dr. Kemal Daşcıoğlu'na Vefa Kitabı* (s.191-229). Ankara: Pegem Akademi.
- Durmuş, M. (2016). Ömer Seyfettin'in anlatılarında ontolojik ve filogenetik bir kayıtlanma alanı olarak tarih ve kimlik. D. Coşkun (Haz.). *III. Milletlerarası Tarihi Roman ve Romanda Tarih Bilgi Şöleni Bildiriler Kitabı* (s.162-169). Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği.
- Eliacık, M. (2012). Osmanlıda manzum fetvâlar ve edebî değerleri. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic (Turkish Studies, Elektronik)*, 7(1), s. 41-56.
- Emiroğlu, M. T. (2005). *Atatürk'ün tarihe verdiği önem*, Erişim (09.02.2021): <http://turkoloji.cu.edu.tr>.
- Erer, S. ve Atıcı, E. (2010). Selçuklu ve Osmanlılarda müzikle tedavi yapılan hastaneler. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 36(1), s. 29-32.
- Erkan, S. ve Çoban, A. (2018). Değerler açısından tarih öğretim programları ve ders kitaplarının incelenmesi. *21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(21), s. 771-789.

- Ersükmen, E. (2010). *İlköğretim fen ve teknoloji ders öğretmenlerinin yaratıcılık kavramına ilişkin görüşleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Gölgesiz Gedikler, H. (1998). *İlköğretim hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarında tarih konularının işlenişi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gündüz, A., Y., Kaya, M. ve Aydemir, C. (2012). Ahilik teşkilatında ve günümüzde tüketicilerin korunmasına yönelik çalışmalar üzerine bir değerlendirme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(2), s. 37-54.
- Güngör, B. (2016). Bir yeni-tarihselci okuma denemesi: Hâlid Ziya Uşaklıgil'in Nesl-i Ahîr romanında II. Abdülhamid devri aydın-iktidar ilişkisi. D. Coşkun (Haz.). *III. Milletlerarası Tarihi Roman ve Romanda Tarih Bilgi Şöleni Bildiriler Kitabı* (s.49-56) Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları.
- Gültekin, G., Akpınar, M., Nohutcu, M., Özerdoğan, P. ve Aygün, S. (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Gürel, D. ve Çetin, T. (2018). Sosyal bilgiler dersi ve kültür aktarımında edindiği rol üzerine bir inceleme. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 6(2), s. 22-40.
- Güzel, D. (2013). *3. sınıf hayat bilgisi ders kitaplarının temel evrensen değerleri içermesi bakımından incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Işık, H. (2008). *İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler tarih konularının öğretiminde kanıt temelli öğrenme modeli: bir aksiyon araştırma* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ivic, I., Pesikan, A. ve Antic, S. (Eds.). (2013). *Textbook quality: A guide to textbook standards* (Vol. 2). Göttingen: V&R Unipress.
- İnalçık, H. (2009). *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu üzerine araştırmalar-I*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Kabapınar, Y. (2014). *Kuramdan uygulamaya sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kaçar, M. (2004). Osmanlılarda askeri teknik eğitim. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 2(4), s. 455-469.
- Kavak, B. (2007). *1998 yılında yürürlüğe giren ilköğretim sosyal bilgiler müfredatında tarih konularının içerik bakımından incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Keçe, M. (2013). Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan tarih konuları: öğretmen görüşlerine dayalı nitel bir araştırma. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(4), s. 343-361.
- Keçe, M. (2015). Tarihsel düşünme becerileri ile tarih okuryazarlığı becerilerinin karşılaştırılması. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(3), s. 108-122.
- Keskin, Y. (2015). Tarih dersi öğretim programı ve ders kitaplarında değerler eğitimi. (*Turkish Studies*), *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Tuckic*, 10(7), s. 659-674.
- Kılıç, S. ve Alkan, R. M. (2018). Dördüncü Sanayi Devrimi Endüstri 4.0: Dünya ve Türkiye Değerlendirmeleri. *Girişimcilik İnovasyon ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 2(3). 29-49.

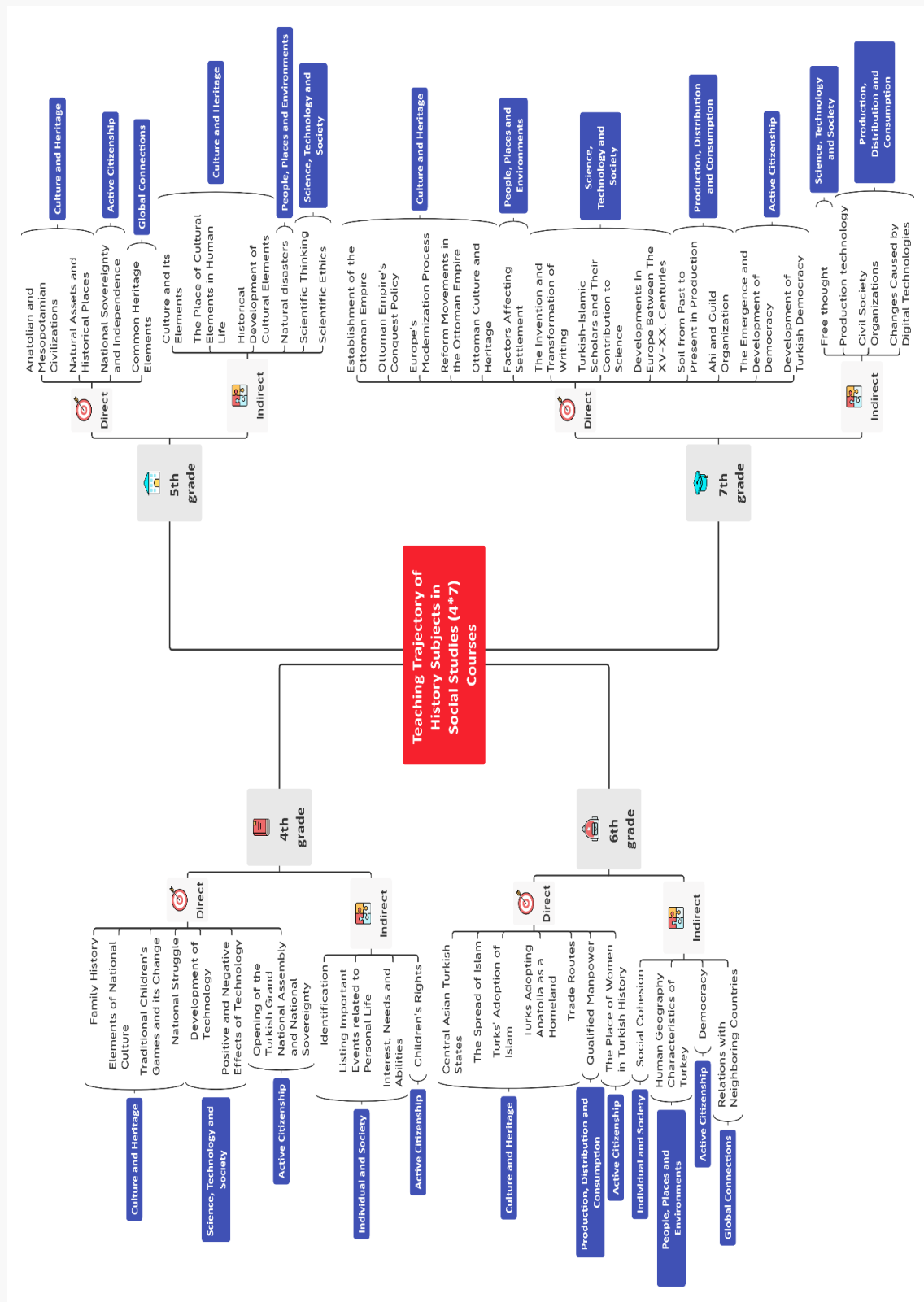
- Kılıçoğlu, G. (2009). Sosyal bilgiler tanımı, dünyada ve ülkemizde gelişimi ve önemi. M. Safran (Ed), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s.4-14), Ankara: Pegem Akademi
- Koçu, R. E. (2004). *Binbirdirek Batakhanesi Cevahirli Hanım Sultan*. İstanbul: Doğan.
- Köse, M. ve Yıldız, A. (2012). Tarih eğitiminde sosyal ve kültürel konuların öğretimi. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 7(1), s. 81-99.
- Köstüklü, N. (2006). *Sosyal bilgiler ve tarih öğretimi*. Konya: Sebat.
- Labuschagne, A. (2003). Qualitative research: Airy fairy or fundamental? *The Qualitative Report*, 8(1), s. 100-103.
- McCulloch, G. (2012). Documentary methods. J. Arthur, M. Waring, R. Cove, L. Hodges (Edt.). *Research Methods and Methodologies in Education* (s. 210-214). Sage.
- MEB, (2018). *Ortaöğretim tarih dersi (9, 10 ve 11. Sınıflar) müfredat kitabı*. Erişim (09.02.2021): <https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201822142524139-Tarih%20d%C3%B6p.pdf>.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. (2nd Edition). California: Sage.
- NCSS (1993 January;February). The Social Studies Professional. Washington DC: National Council for the Social Studies
- NCSS (1994). *Expectations of Excellence: curriculum standarts for social studies*. Bulletin 89, Washington DC: National Council for the Social Studies.
- Özkan, Y. (2014). *Sosyal bilgiler dersi tarih konuları kazanımlarının gerçekleştirilmesinde tarihi hikâyelerin kullanımı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Pingel, F. (1999). UNESCO Guidebook on Textbook Research and Textbook Revision. Hanover: Hahnsche Buchhandlung.
- Sakaoğlu, N. (1994). "İlkokul tarih programları ve ders kitapları". Salih Özbaran (Ed.), *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları* (s.135-144), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.
- Schreglmann, S. (2011). *Konu temelli eleştirel düşünme öğretiminin öğretmen adaylarının akademik başarı, eleştirel düşünme eğilimine ve düzeyine olan etkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Sertkaya, K. B. (2010). *İlköğretim 2. kademe sosyal bilgiler dersi öğretiminde kültür aktarımı ve kültürel kimlik geliştirme* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Soysal, M. E. (2012). Tarih biliminin sosyal bilimlerle ilişkisi ve önemi üzerine genel bir bakış. *Atatürk Dergisi*, 1(1), s. 343-404.
- Sönmez, V. (1997). *Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu*. Ankara: Anı.
- Sönmez, V. ve Alacapınar, F. G. (2017). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı.
- Sungu, İ. (2002). Tarih öğretimi hakkında. B. Ata (Akt.) *Milli Eğitim Dergisi*, 153-154, s. 53-59.
- Şahin, E. (2018). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler 5*, Ankara: Anadol.
- Şahin, E. (2018b). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler 6*, Ankara: Anadol.
- Şeker, M. ve İlhan, G. O. (2015). Analysing instructors view regarding the efficiency of the Turkish history subjects presented in Turkey social studies textbooks. *Educational Research and Reviews*, 10(1), s. 92-100.

- Şıvgın, H. (2009). Ulusal tarih eğitiminin kimlik gelişimindeki önemi. *Gazi Akademik Bakış*, 2(4), s. 35-52.
- Tahancı, B. (2002). *Sosyal bilgiler derslerinde tarih konularının öğretimi: Problemler- öneriler (Uşak merkez ilköğretim okulları örneğinde)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Togan, A. Z. V. (1985). *Tarihte usûl*. İstanbul: Enderun.
- Tonga, D. (2019). 2005 ve 2017 Sosyal bilgiler öğretim programı: benzerlikler ve farklılıklar. *Diyaletolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, 22, s. 83-100.
- Trilling, B. ve Fadel, C. (2009). 21st century skills: Learning for life in our times. San Francisco: Jossey-Bass. Erişim (04.02.2021): http://ardian.id/wp-content/uploads/2018/10/21st_Century_Skills_Learning_for_Life_in_Our_Times____2009-3.pdf.
- Turan, R. (2016). "Milli Tarih"ten "Sosyal Bilgiler"e Türkiye'de ilköğretim düzeyinde tarih öğretimi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 49, s. 257-278.
- Tümsek, S. (2006). *Eski (1998) ve yeni (2004) ilköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programları ve ders kitaplarında (4. ve 5.) tarih konularının mukayesesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tüysüz, S. (2019). *Sosyal bilgiler ders kitabı-4*. Ankara: Tuna.
- Ulusoy, K. (2010). Değer eğitimi: davranışçı ve yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanan tarih programlarında değer aktarımı. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), s. 32-51.
- Wood, G. S. (2009). The purpose of the past: Reflections on the uses of history. *Historically Speaking*, 10(1), s. 2-6.
- Warhurst, C., Tilly, C., ve Gatta, M. (2017). *A new social construction of skill*. Oxford Handbooks Online.
- Yıldırım, T. (2006). *Türkiye'de ilköğretim 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler dersi ile Azerbaycan'da 6. ve 7. sınıf tarih derslerinin muhteva yönünden karşılaştırılması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldırım, S. G. ve Demirel M. (2019). Türk tarihinde değerler ve değerler eğitimi üzerine bir inceleme. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 5(1), s. 92-99.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yılmaz, G. ve Akman, S. (2019). Osmanlıdan günümüze helvalar ve Helva-i Gazi'nin gastronomik değeri. *Gastroia: Journal of Gastronomy And Travel Research*, 3(3), s. 462-469.
- Zarrillo, J. J. (2016). Sosyal bilgiler öğretiminin ve öğreniminin geçmişi, bugünü ve geleceği. B. Tay ve S. B. Demir (Çev. Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi: İlkeler ve Uygulamalar* (s.2-20), Ankara: Anı.

Appendix

Appendix 1

Figure Map Showing History Subjects in Social Studies Textbooks (4-5-6-7)

This page left blank...

Sosyal bilgiler ders kitaplarında tarih konularının yeri

Mustafa DOLMAZ

Emniyet Genel Müdürlüğü, E-posta: mdolmaz58@gmail.com

Özge METİN

Giresun Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, E-posta: ozge.metin@giresun.edu.tr

Makale Bilgisi

Makale Türü	Araştırma & İnceleme
Geliş Tarihi	17.03.2021
Kabul Tarihi	19.05.2021
DOI Numarası	https://doi.org/10.17497/tuhed.898668
Kaynak Göster	Dolmaz, M. ve Metin, Ö. (2021). Sosyal bilgiler ders kitaplarında tarih konularının yeri. <i>Turkish History Education Journal</i> , 10(1), 88-114. https://doi.org/10.17497/tuhed.898668
Etik Beyannamesi	Ders kitapları üzerinden yürütülen bu çalışma etik kurul onayı gerektirmemektedir.
Bilgi Notu	

Sosyal bilgiler ders kitaplarında tarih konularının yeri

Mustafa DOLMAZ

Emniyet Genel Müdürlüğü, E-posta: mdolmaz58@gmail.com

Özge METİN

Giresun Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, E-posta: ozge.metin@giresun.edu.tr

Öz

Tarih ve sosyal bilgiler toplumsal yaşamı siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel boyutları da dâhil her yönüyle kendilerine konu edinmeleri dolayısı ile ortak bir paydada buluşan eğitim programının birer neferi olarak bireylere geçmişini öğretmek onları içinde bulunduğu döneme ve topluma adapte eder ve onları geleceğe hazırlar. Sosyal bilgiler içeriğinin mühim bir kısmını tarihten almakla beraber misyon olarak da tarihin üstlendiği vazifelerin bir bölümünü yerine getirmeye çalışmaktadır. Bu vazifeler tarihsel içeriğin, tarih konularıyla ilintili becerilerin ve değerlerin öğrenciye kazandırılmasıdır. Bu araştırmanın amacı tarih konularının ülkemizde disiplinler arası yaklaşımla hazırlanan Sosyal Bilgiler dersi ders kitabı içerisinde ne yoğunlukta yer aldığını, sosyal bilgiler dersi hedef kazanımlarının ne kadarının tarihle ilişkili olduğunu, tarih konuları içerisinde öğrencilere kazandırılmak istenilen beceri ve değerlerin neler olduğunu tespit etmektir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın veri kaynağını 4., 5., 6. ve 7. sınıf düzeyinde okutulan sosyal bilgiler ders kitapları oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından hazırlanan “Kitap Değerlendirme Formu” kullanılmıştır. Elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi aracılığıyla çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler ders kitapları içerisinde yer alan konu ve kazanımların yaklaşık üçte birinin doğrudan ya da dolaylı şekilde tarihsel mahiyette olduğu, tarihsel mahiyetli konuların eleştirel düşünme, yenilikçi düşünme vb. üst düzey düşünme becerileri de dâhil toplam 17 becerinin gelişimini destekleyecek biçimde hazırlandığı görülmüştür. Ayrıca tarih konuları tasarruf değeri hariç öğretim programında yer alan diğer tüm değerleri destekleyecek içeriğe sahiptir. Öneriler bölümünde hedeflenen becerilere dayalı pratik etkinliklerin yapılabilmesi için sosyal bilgiler dersi haftalık ders saatlerinin artırılmasına ve Türk tarihi ile özdeşleşmiş olan hoşgörü, misafirperverlik, diğerkâmlık, alçakgönüllülük, mertlik, cesaret gibi değerlerin tarih konuları ile ilişkili bir biçimde program içerisine dâhil edilmesine dair önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: beceri, değer, kazanım, ders kitabı, tarih, sosyal bilgiler

Giriş

Tarih insanlığı ve eylemleri etrafında şekillendiği için daima ilköğretim programlarının en mühim parçalarından biri olmuştur. Öğrenciler ilköğretim çağlarından itibaren ailelerinin, içinde yaşadıkları toplumların, farklı ırkların ve dünya üzerinde var olan nesnelere

serüvenlerini tarihten öğrenir (Zarrillo, 2016). Togan'a (1985) göre olayların seyrinden hatta madde ve eşyaların hikâyelerinden bahseden her şey tarihtir. Bu sebeple tarihçiler, fetih hareketleri ve inançların fetih hareketlerine etkisi (Çağ, 2012), ekonomik teşkilatlar (Gündüz, Kaya ve Aydemir, 2012) aydın-iktidar ilişkileri (Güngör, 2016), fetvalar (Eliaçık, 2012), farklı coğrafyalarda yaşayan topluluklar (Ayönü, 2006), devlet yönetimi (Armağan, 2011), askeri teknik eğitim (Kaçar, 2004), yiyeceklerin tarihi serüveni (Yılmaz ve Akman, 2019), tarihte felsefi düşünce (Aydın, 1992), nüfus hizmetleri (Çimen, 2012), müzikle tedavinin tarihsel hikâyesi (Erer ve Atıcı, 2010) gibi ekonomik, siyasal, askeri, sosyal, kültürel, eğitsel ve dini alanlarda kimi zaman mazide kalmış, kimi zaman ise kökleri mazide olan ancak günümüzde hala varlığı-etkisini sürdüren birbirinden çok farklı kurum, unsur ve hususları ele alarak incelemişlerdir.

İnalçık'a (2009) göre tarih araştırmalarında yelpazenin bu denli geniş olma sebebi tarihin yalnızca siyasal olaylardan ibaret olmamasından kaynaklanmaktadır. Siyasal olaylar hukuki, sosyal, ekonomik, kültürel diğer olaylarla ilintilidir. Tarihçilerin çeşitli olayları ve savaşları nedenleri ile birlikte ele almasının, ticari ilişkiler, nüfus hareketleri, göçler, şehirleşme, kültürel faaliyetler gibi birbirinden çok farklı konuları incelemesinin nedeni ekonomik, kültürel ve sosyal yönden geçmişle bağlantı kurmak, çocuklara bugün var olan birçok şeyin izahını yapmaktır. Çünkü yarının tarihi bugün yaşanmakta, yaşanan tarih geçmişte depolanmakta ve aynı zamanda zenginleştirilerek yeni nesillere miras olarak bırakılmaktadır (Dolmaz ve Kaymakçı, 2020). Bu sayede bireyler doğup büyüdüğü toplumun gelenek-göreneklerini, tarihte diğer topluluklarla etkileşimini, adalet sistemini, örf ve adetlerini, dini inanışlarını, yaşadıkları savaşları, yaptıkları barış antlaşmalarını ve somut – somut olmayan kültürel değerlerini ve değer yargılarını öğrenir. Tarih, bireyleri içinde yaşadığı toplumla kaynaştırmakta, toplumun değer yargılarını benimsemelerini ve topluma uyum sağlamalarını kolaylaştırmakta, bireylerde kişilik ve karakter gelişimi sağlayarak yaşadıkları toplumun ihtiyaçları konusunda duyarlı, kültürlü ve değerlerine sahip çıkan bir nesil yetiştirmeye yardımcı olmaktadır (Gürel ve Çetin, 2018; Sertkaya, 2010; Sungu, 2002; Ulusoy, 2010).

Akın (2018) tarihin toplumlar için kültürel bir bellek olduğunu, kültürel belleğin toplumların geçmişine dair birikimleri ile dolu olduğu için bireylerin geçmişleri ile olan bağlantısını sürekli canlı tuttuğunu belirtmiştir. Bu birikimin kuşaktan kuşağa aktarım ise kolektif kimlik oluşumu hususunda oldukça etkilidir. Kolektif kimlik, toplumların geçmişteki anı ve tecrübelerinin birlikte hatırlanması, korunması, gerektiğinde yenilenen koşullara ayak uydurması adına güncellenen bir belleğe yani kültürel belleğe ihtiyaç duyar. Durmuş (2016) kolektif kimliğe ait olma durumunu bir yönüyle tarihsel kendilik kavramıyla ilişkilendirmiş, insanın kendisini bu belleğin dışında konumlandıramayacağını, belleğinde insan olmadan boşta kalacağını belirtmiştir.

Köstüklü'ye (2006) göre tarih toplumların hafızasıdır ve köklü devletlerin hepsi varlıklarını sağlıklı bir biçimde sürdürebilmek için tarih öğretimine önem vermek zorundadır. Köklü olmayan, herhangi bir tarihe sahip olmayan devletler ise işte bu sebeple tarih yaratma endişesi içindedir. Durmuş da (2016) benzer bir biçimde "tarihsiz toplumları" "tarifsiz toplumlar" olarak yorumlamış, tarifi olmayan toplumların ise yok hükmünde olduğunu, bu toplumların bireyinin "ben kimim", "biz kimiz", "nereden geliyoruz" ve "nereye gidiyoruz" gibi sorulara cevap veremeyeceği gibi kimliksizleşeceğini ve değersizleşeceğini belirtmiştir.

Bir milletin tarihte yaşadığı parlak ve karanlık dönemler, savaşlar ve olaylar o milleti daima uyanık tutacak birçok dersle doludur. Bu dersler, milletin geleceğinin planlaması

hususunda yol gösterici ve yön vericidirler. Yani milletler bugünkü işlerini anlamak için dünü, dünkü işleri anlamak için de daha önceki günleri, çok eski zamanların olaylarını hatırlamaya mecburdur (Berg, 2019; Emiroğlu, 2005). Böylelikle gençler yaşadıkları toplumun hikâyesinin bugünden ibaret olmadığını, bu hikâyenin bir dünü olduğunun ve gelecekte de bu hikâyenin devam edeceğinin farkına varacaklardır (Işık, 2008; Sakaoğlu, 1994). Bu yüzden Durmuş (2016) Orhun yazıtlarından bahsederken “8. yüzyılda taşa yazı yazarak dünyadaki varlığını konumlayan ve çağlar sonrasına seslenmeyi planlayan akıl” ifadesini kullanmış, bu yazıtların Türk Milleti’nin yeni nesline uyanık olmaları için bir öğüt niteliğinde olduğunu aktarmaya çalışmıştır.

Ayrıca tarih vasıtasıyla öğrencide vatandaşlık bilinci gelişir ve öğrenciler devlet, millet, vatan, bayrak gibi kavramların önemini farkına varır, geçmişten gelen hak ve sorumluluklarını öğrenir, eski ve yeni olayları bir arada değerlendirerek düşünme becerilerinin (eleştirel, kronolojik, yaratıcı), tarihsel kavrama, neden-sonuç ilişkisi kurma, değişim ve sürekliliği algılama, tarihsel sorgulama-analiz ve yorum ile tarihsel empati gibi becerilerin gelişimine katkıda bulunur (Ata, 2002; Cercadillo, 2000; Demircioğlu, 2006; Demircioğlu ve Tokdemir, 2008; MEB, 2018). İnsan davranışlarına, hedef ve beklentilerine yön verir. Küreselleşen dünyada ulusal kimlik ve değerlerin korunmasını sağlar (Şıvgın, 2009). Öğrencide hayata çok yönlü bir bakış açısının gelişimine imkân tanır (Köse ve Yıldız, 2012; Wood, 2009).

Tarih eğitiminin amacı Sungu (2002) tarafından toplumsal devamlılığın temel ögesi olan gençlerin içinde buldukları toplumun ulusal yaşamı ve toplumsal hayat hakkında bilgi sahibi olmaları ve bunlara uyum sağlamalarına yardımcı olmak olarak özetlenmiştir. İşte bu sebeple farklı araştırmacılar tarafından üzerine ayrı ayrı vurgu yapılan kolektif hafıza, vatandaşlık bilinci, kültürel bellek ve kültür aktarımı gibi kavramların bireylerin yaşadıkları dünyaya uyum sağlama çabasından doğan kavramlar olduğu rahatlıkla söylenilebilir.

Tarihin üstlendiği tüm bu misyonları ilkökul ve ortaokul düzeyinde sosyal bilgiler dersinin diğer sosyal bilimler disiplinlerine ait misyonlarla birlikte sırtladığı bir gerçektir. Ülkemizde disiplinler arası yaklaşım ile okutulan sosyal bilgiler, NCSS tarafından 1992 yılında yapılan bir tanımlamada “Sosyal bilimler ile beşeri bilimlerin vatandaşlık ideallerini desteklemeye yönelik bütünleşik çalışması” olarak tanımlanmıştır (Zarrillo, 2016). Sosyal bilgilerin daha geniş kapsamlı ve güncel bir tanımını yapmak gerekirse sosyal bilgiler: “sosyal ve beşeri bilimlerden aldığı içeriği kaynaştırmak suretiyle öğrencinin çok yönlü gelişimine katkıda bulunan, onları hayatın her anına aktif katılımlarını sağlayacak bilgi ve beceriler ile donanmış, eleştirel düşünme ve problem çözme becerisi yüksek, çevre, toplum ve teknoloji etkileşimine duyarlı yaratıcı bireyler olarak yetiştirmeyi amaçlayan çalışma alanıdır” denilebilir (Dolmaz, 2017). Tanımlardan da anlaşılacağı üzere sosyal bilgilerde sanat, antropoloji, sosyoloji, din, arkeoloji, hukuk, ekonomi, coğrafya, tarih gibi disiplinlerin ilgili içeriklerinin süzülmesi, belirli amaçları gerçekleştirmek için ilkökul ve ortaokul düzeyine indirgenerek okul programı içerisinde sistematik olarak bir araya getirilmesi süreci söz konusudur (NCSS, 1993). Sönmez’e (1997) göre sosyal bilgiler insanı ve toplumu temel alır. Bu sebeple sosyal bilimler şemsiyesi altında en baskın olan, öne çıkan ve okul düzeyindeki sosyal bilgiler öğretimine temel anlamını veren disiplinlerin başında tarih gelir (Kabapınar, 2014). Reşat Ekrem Koçu (2004) tarihi “insanın hikâyesi” olarak tanımlamaktadır. Sanat, ekonomi, hukuk, antropoloji gibi tüm disiplinler ise “insanın hikâyesi” etrafında şekillenmektedir. NCSS (1994) sosyal bilgiler içerisinde tarihin rolünü açıklarken “orquestra” kavramını metafor olarak kullanmış, bestecinin tematik amaçlarına hizmet etmek için bazen birkaç enstrüman eşit düzeyde birlikte kullanılsa

da çoğu zaman bir enstrümanın (tarih) başı çektiğinden ve diğerleri onu destekler pozisyonda olduğundan bahsederek tarihin sosyal bilgiler için önemine vurgu yapmıştır.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programının amaçları incelendiğinde bireylerin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven milli bilince sahip bireyler olarak yetiştirilmelerinin, Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel süreç ve unsurları kavramalarının ve milli bilince sahip olmalarını sağlayan kültürel mirası korunmalarının ve geliştirmelerinin, insan çevre etkileşiminin farkına varmalarının, farklı dönemlerde ve mekanlarda tarihsel kanıtları sorgulamak suretiyle insanlar, nesnelere, olay ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirleyebilmelerinin, değişim ve sürekliliği algılamalarının, milli ve manevi değerleri bilmeleri ve yaşatmalarının, bazı kavramların ait oldukları Türkiye Cumhuriyeti'ne etkilerini kavramalarının amaçlandığı görülmektedir. Tüm bu amaçlar göz önünde bulundurulduğunda sosyal bilgilerin tarih disiplinine ait amaçlarla örtüşen misyonları üstlendiği daha açık görülebilmektedir (MEB, 2018).

Sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan yaklaşımlar göz önünde bulundurulduğunda da yine tarihin sosyal bilgiler öğretim programı üzerindeki etkisi rahatlıkla görülecektir. Hangi yaklaşımla okutulursa okutulsun sosyal bilgiler için tarih vazgeçilmez bir bilim dalıdır. Doğası gereği temelinde etkili vatandaş yetiştirme arzusunun barındıran sosyal bilgiler “vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler öğretimi” yaklaşımına dayalı okutulduğunda amaç öğrencilere kültürel mirasın geçmişteki olgular, kurumlar, değerler, inançlar ekseninde kazandırılmasıdır. "Sosyal bilim olarak sosyal bilgiler" yaklaşımında da bireylere kazandırılacak, bilgi, beceri ve değerler genelde sosyal bilimler disiplinlerinin özelde ise konumuz gereği tarihin öğrencilere kazandırmayı amaçladığı bilgi, beceri ve değerlerle doğru orantılıdır. Ülkemizde ise sosyal bilgiler “yansıtıcı inceleme alanı olarak sosyal bilgiler öğretimi” yaklaşımı ile okutulmaktadır. Bu yaklaşımında ise tarihsel konuların güncel hayatla ilintili bir biçimde, bugün ve yarınla ilişkisi ile birlikte çeşitli becerilerin (araştırma-inceleme, bilimsel akıl yürütme vb.) aktif kullanılması sonucu öğrenciler tarafından öğrenilmesi söz konusudur (Kılıçoğlu, 2009). Yansıtıcı inceleme alanı olarak sosyal bilgiler öğretimi İnalçık'ın (2009) vurgu yaptığı bugün var olan değerlerin, kurumların, gelenek ve göreneklerin ekonomik, siyasal, sosyal geçmişle bağlantı kurmak suretiyle öğretilmesi hususunun bir nevi uygulamasıdır. Günümüzde ders kitaplarının içeriği belirlenirken bu yaklaşım esas alınmaktadır.

Tarihin sosyal bilgiler öğretim programını bu denli çepeçevre sarması sebebiyle alanyazında sosyal bilgiler – tarih ilişkisi dikkat çeken ve sosyal bilgiler alanında çalışma yapan araştırmacılarca üzerinde çalışılan hususlardan biri olmuştur. Alanyazın incelendiğinde sosyal bilgiler ders kitaplarında tarih konularının işleniş (Gölgesiz Gedikler, 1998), sosyal bilgiler ders kitaplarında Türk tarih konularının etkililiği (Şeker ve İlhan, 2015), sosyal bilgiler dersinde tarih konularının öğretimi (Tahancı, 2002), sosyal bilgiler dersi öğretim programları ve ders kitaplarında yer alan tarih konularının eski ve yeni müfredatlar bağlamında incelenmesi (Berk, 2008; Tümsek, 2006), sosyal bilgiler müfredatında yer alan tarih konularının içerik bakımından incelenmesi (Kavak, 2007), tarih konularının ders kitaplarındaki içerik düzeni (Çelebi, 2010), sosyal bilgiler dersi tarih konularının öğretmen görüşleri bağlamında incelenmesi (Keçe, 2013), sosyal bilgilerin tarihsel serüveni içerisinde ilköğretim düzeyinde tarih öğretimi (Turan, 2016), sosyal bilgiler içerisinde yer alan tarih konularına ait kazanımlarının gerçekleştirilmesinde hikâye kullanımı (Özkan, 2014), farklı ülkelerin sosyal bilgiler programlarının karşılaştırılması (Yıldırım, 2006), sosyal bilgiler programı içerisindeki tarih konularının beceri bağlamında değerlendirilmesi (Çelik Bayramoğlu, 2016) gibi hususlarda çalışmaların yapıldığı görülmüştür.

Bu araştırmanın ders kitaplarında yer alan tarih ile ilgili değerleri, becerileri, kazanımları ve tarih konularının verilmiş biçimlerini kapsamlı şekilde ortaya koyması sosyal bilgiler ders kitabı içerisinde yer alan tarih konularının genel bir profilini çıkarması bakımından önem arz etmektedir. Ayrıca bu alanda çalışma yapacak araştırmacılara yol göstermesi bakımından alan yazına katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Bu sebeple bu araştırmada sosyal bilgiler dersi ders kitaplarında tarih konularının yerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu ana amaç doğrultusunda şu sorulara yanıt aranacaktır:

- İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında tarih konularının ve tarih konuları ile ilişkili kazanımlar, beceriler ile değerlerin yeri nedir?
- Ortaokul 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında tarih konularının ve tarih konuları ile ilişkili kazanımlar, beceriler ile değerlerin yeri nedir?
- Ortaokul 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında tarih konularının ve tarih konuları ile ilişkili kazanımlar, beceriler ile değerlerin yeri nedir?
- Ortaokul 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında tarih konularının ve tarih konuları ile ilişkili kazanımlar, beceriler ile değerlerin yeri nedir?

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu araştırmada nitel araştırma desenlerinden biri olan doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, nesnelere ait anlamları, tanımlamaları, kavramları, sembolleri, karakteristikleri, tasvirleri ve metaforları ifade eder. Nitel araştırmalar, araştırmaya konu olan birimlere dair sorulacak ne, nasıl, nerede, ne zaman ve niçin sorularına yanıt verdikleri için bahse konu birimlerin özünü ve ortamını belirlemede oldukça etkilidir (Berg ve Lune, 2015). Nitel araştırmalarda çeşitli araştırma desenlerinden yararlanılmaktadır. Bunlardan biri olan doküman incelemeyi, “yazılı ve görsel malzemenin toplanıp incelenmesi” olarak tanımlamak mümkündür (Labuschagne, 2003; Sönmez ve Alacapınar, 2017). Burada bahsi geçen yazılı veya görsel malzemeler kitaplar, çeşitli araştırma makaleleri, dergiler, öykü ve romanlar, resimler, filmler hatta şiirler ve şarkılar gibi dokümanlar olabilir. Bu araştırma yazılı materyal kapsamında değerlendirilen ve araştırmanın veri kaynağını oluşturan ders kitaplarının incelenmesine dayalı bir araştırma olduğu için araştırmada doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Diğer nitel araştırma yöntemlerinde olduğu gibi doküman incelemede de veri içeriklerinden anlam çıkarmak ve araştırma konusu hakkında bir anlayış geliştirmek için verilerin tahlili ve yorumlanması gerekmektedir (Balcı, 2001; Corbin ve Strauss, 2008; Labuschagne, 2003, McCulloch, 2012).

Veri Kaynağı ve Verilerin Toplanması

Araştırmanın veri kaynağını Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından ilkököl ve ortaokul düzeyinde sosyal bilgiler dersinde öğrencilere ders kitabı olarak okutulan ve künye bilgileri aşağıda çıkarılan ders kitaplarından oluşmaktadır.

- Tüysüz, S. (2019). Sosyal Bilgiler Ders Kitabı - 4. Ankara: Tuna Yayıncılık.
- Şahin, E. (2018). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 5, Ankara: Anadolu Yayıncılık.

- Şahin, E. (2018b). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 6, Ankara: Anadol Yayıncılık.
- Gültekin, G., Akpınar, M., Nohutcu, M., Özerdoğan, P. ve Aygün, S. (2019). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Ayrıca ders kitabındaki verileri anlamlı kılmak ve daha sağlıklı bir değerlendirme yapabilmek için Sosyal Bilgiler Dersi 4-7. Sınıflar Öğretim Programı kitapçığından yararlanılmıştır. Bu veri kaynağına ait künye de aşağıya çıkarılmıştır.
- MEB (2018). İlköğretim sosyal bilgiler dersi 4–7. sınıflar öğretim programı. Ankara: MEB.

Araştırma verilerinin kaynağını oluşturan 4., 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları incelenirken, araştırmacılar tarafından Yıldırım ve Şimşek (2016) tarafından önerilen “dokümanlara ulaşma”, “orijinaliği kontrol etme”, “dokümanları anlama”, “veriyi analiz etme”, “veriyi kullanma” adımları takip edilmiştir.

Ders kitapları üzerinden yürütülen bu çalışma etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Veri Toplama Aracı

Sosyal bilgiler programı içerisinde yer alan tarih konularının, bu konularla kazandırılmak istenilen kazanımların, değerlerin ve becerilerin sınıflandırılması için araştırmacılar tarafından “Kitap Değerlendirme Formu” (KDF) hazırlanmıştır. Veri toplama aracı hazırlanmadan önce öncelikle literatür taraması yapılmış, araştırmacının amacına uygun bir veri toplama aracı olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca ders kitaplarının kalitesi ve ders kitapları üzerine yapılacak araştırmalar için öneriler içeren bazı kaynaklar gözden geçirilmiştir (Pingel, 1999; Ivic, Pesikan ve Antic, 2013). Uygun bir veri toplama aracının olmadığı belirlenmesi ile araştırmacının amacı, araştırma soruları kapsamında ders kitapları ve kazanımların hangi ölçütlere göre değerlendirileceği tartışılmış ve bu doğrultuda iki sosyal bilgiler eğitimcisi ile Türkçe eğitimcisinin görüşlerine başvurulmuştur. Bu bağlamda hazırlanan form öğrenme alanı, konu, kazanım, tarih konularının veriliş biçimi (doğrudan/dolaylı), değer ve beceri başlıkları altında veri toplamaya imkan tanımıştır. Veri formunda yer alan öğrenme alanı ve konu başlıkları tarihle ilgili içeriğin yer aldığı öğrenme alanı ve konuyu; kazanım başlığı tarih içeriği ile kazandırılmak istenen kazanımları; veriliş biçimi başlığı içeriğin tamamının tarih ve tarihsel olgu ve olaylardan ya da tarihle ilgili olmayan ancak tarihten örnek verilerek konunun öğretiminin amaçlandığı içerikleri, değer ve beceriler ise tarih konularında yer alan içerikler ile kazandırılması hedeflenen değer ve becerileri kapsamaktadır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde betimsel analizden yararlanılmıştır. Betimsel analizde verilerin üzerinde herhangi bir değişiklik yapılmaz. Verilerin önceden belirli kategori ile temalar altında alıntılar halinde verilerin toplanması ve betimlenmesi söz konusudur (Demir, 2014; Sönmez ve Alacapınar, 2017). Araştırmada elde edilen verilerin, kitap değerlendirme formunda belirlenen temalara göre özetlenip yorumlanması ve doğrudan alıntılara yer verilmesi nedeniyle betimsel analizden yararlanılmıştır. Betimsel analiz; “çerçeve oluşturma”, “tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi”, “bulguların tanımlanması” ve “bulguların yorumlanması” adımlarını içermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Analiz sürecinin güvenilirliğini sağlamak amacıyla araştırmacılar haricinde iki alan uzmanı verileri bağımsız bir biçimde analiz etmiştir. Analiz işleminde Miles ve Huberman (1994) tarafından önerilen güvenilirlik formülü dikkate alınmıştır. Hesaplama sonucunda yapılan veri analizi işleminin güvenilirlik düzeyinin %90 olduğu görülmüş

olup, güvenilirlik hesaplarının %70'in üzerinde çıkması, araştırmanın güvenilir kabul edilmesi için yeterli görülmektedir (Miles ve Huberman, 1994). Bu sonuca göre araştırmanın güvenilir olduğunu söylemek mümkündür.

Bulgular

Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan tarih konuları, sınıf düzeylerine göre; konuların ele alınış biçimleri, beceri, değer ve kazanım bağlamında ele alınarak aşağıda sunulmuştur.

İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Tarih Konuları Ele Alınış Biçimine Dair Bulgular

İlkokul 4.Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan tarih konularının ele alınış biçimine, kazanım, değer ve beceri ilişkilerine dair tespitler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1

İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Tarih Konularının Ele Alınış Biçimine, Kazanım, Değer ve Beceri İlişkilerine İlişkin Bulgular

Öğrenme Alanı	Konu	Kazanım	Beceri	Değer	Doğrudan	Dolaylı
Birey ve Toplum	Herkesin Bir Kimliği Var (s.12)	4.1.1. Resmî kimlik belgesini inceleyerek kişisel kimliğine ilişkin çıkarımlarda bulunur.	Değişim ve sürekliliği algılama, Kanıt kullanma, Zaman ve kronolojiyi algılama	-		✓
	Herkesin Bir Öyküsü Var (s.18)	4.1.2. Yaşamına ilişkin belli başlı olayları kronolojik sıraya koyar.	Zaman ve kronolojiyi algılama	-		✓
	Nelerden Hoşlanıyorum? Neleri Yapabilirim? (s.23-24)	4.1.3. Bireysel ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini tanır.	Karar verme, Empati	-		✓
Kültür ve Miras	Ailemin Tarihi (s.34-37)	4.2.1. Sözlü, yazılı, görsel kaynaklar ve nesnelere yararlanarak aile tarihi çalışması yapar.	Araştırma, Kanıt Kullanma	Aile birliğine önem verme	✓	
	Milli Kültür Öğelerimiz (s.38-43)	4.2.2. Ailesi ve çevresindeki millî kültürü yansıtan öğeleri araştırarak örnekler verir.	Değişim ve sürekliliği algılama, Kanıt kullanma, Araştırma	Duyarlılık		✓

Bilim, Teknoloji ve Toplum	Geçmişten Bugüne Çocuk Oyunları (s.44-48)	4.2.3. Geleneksel çocuk oyunlarını değişim ve süreklilik açısından günümüzdeki oyunlarla karşılaştırır.	Değişim ve sürekliliği algılama	-	✓
	Bir Kahramanlık Destanı: Milli Mücadele (s.49-58)	4.2.4. Millî Mücadele kahramanlarının hayatlarından hareketle Millî Mücadele'nin önemini kavrar.	Zaman ve kronolojiyi algılama, Empati	Vatanseverlik Bağımsızlık Dayanışma	✓
	Geçmişten Bugüne Teknoloji (s.98-101)	4.4.2. Teknolojik ürünlerin geçmişteki ve bugünkü kullanımlarını karşılaştırır.	Değişim ve sürekliliği algılama, Eleştirel Düşünme	Bilimsellik	✓
	Zaman İçinde Teknoloji (s.104-109)	4.4.3. Kullandığı teknolojik ürünlerin ve bu ürünlerin zaman içerisindeki gelişimini araştırır.	Yenilikçi Düşünme, Eleştirel Düşünme	Bilimsellik Çalışkanlık	✓
Etkin Vatandaşlık	Ben Çocuğum, Haklarımla Varım (s.152)	4.6.1. Çocuk olarak sahip olduğu haklara örnekler verir.	Sosyal katılım, İşbirliği	Saygı Eşitlik Duyarlılık	✓
	Özgürlük ve Bağımsızlık (s.167-170)	4.6.4. Ülkesinin bağımsızlığı ile bireysel özgürlüğü arasındaki ilişkiyi açıklar.	Sosyal katılım, Politik okuryazarlık	Bağımsızlık Özgürlük Sorumluluk	✓
Toplam	11	11	22	14	7 4

Tablo 1 incelendiğinde 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında, tarih konularının dört öğrenme alanında kendisine yer bulduğu görülmektedir. Buna göre “Birey ve Toplum” öğrenme alanında yer alan üç konunun tarihle dolaylı olarak; “Kültür ve Miras” öğrenme alanında yer alan dört konunun tarihle doğrudan; “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında yer alan iki konunun tarihle doğrudan; “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında yer alan bir konunun tarihle doğrudan ve bir konunun ise tarihle dolaylı olarak ilişkilendirildiğini söylemek mümkündür. Buradan hareketle 4. sınıf ders kitabında yer alan toplam 35 konudan 4’ünün dolaylı, 7’sinin ise doğrudan tarihle ilişkili olduğu anlaşılmaktadır.

“Ben” ve “Biz” olma süreçlerini mekânsal, tarihi ve kültürel faktörler ile ele alan “Birey ve Toplum” öğrenme alanında işlenen ve dolaylı olarak tarihle ilişkilendirilen “Herkesin Bir Kimliği Var” konusunda değişim ve sürekliliği algılama ile kanıt kullanma becerilerine yer verildiği anlaşılmaktadır. Örneğin, “Herkesin Bir Kimliği Var” konusu yer alan Biliyor Muydunuz? köşesinde “Ülkemizde ilk resmî kimlik belgesi Osmanlı Devleti zamanında 1882 yılında düzenlendi. Halk arasında kimlik, kafa kâğıdı, kafa koçanı, nüfus kâğıdı gibi adlarla anılan bu belge “Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye Tezkiresi” adıyla kullanılmaya başlandı...” şeklinde bir içeriğe yer verilmiştir.

Söz konusu içeriğin konu mahiyeti düşünüldüğünde tarih konularına içerikte dolaylı olarak yer verildiği görülmektedir. Aynı şekilde aynı öğrenme alanında yer alan “Herkesin Bir

Öyküsü Var” konusunda “zaman ve kronolojiyi algılama” becerisinin geliştirilmesi hedeflenirken, “...fotoğrafları da kullanarak yukarıda anlattığı olayları kronolojik olarak sıraladığı resimli bir zaman şeridi hazırladı.” ifadesinde tarihe dolaylı olarak yer verilmiştir. Yine dolaylı olarak tarihe ilişkilendirilen “Nelerden Hoşlanıyorum? Neleri Yapabilirim?” konusunda ise verilmesi planlanan “karar verme” ve “empati” becerileri Carlos Tiscar’ın biyografisi ile geliştirilmek istenmiştir.

Temel de tarih odaklı bir yaklaşıma sahip olan “Kültür ve Miras” öğrenme alanında yer alan “Ailemin Tarihi” konusu içerisinde doğrudan tarihe ilgili içeriklere başvurulmuş ve “araştırma” ile “kanıt kullanma” becerileri ile “aile birliğine önem verme” değerinin bahse konu içerikle geliştirilmesi amaçlanmıştır. “Milli Kültür Öğelerimiz” konusunda ise içeriğin doğrudan tarihe ilişkili olduğu, “değişim ve sürekliliği algılama”, “kanıt kullanma” ve “araştırma” becerileri ile “kültürel mirasa duyarlılık” bağlamında “duyarlılık” değerinin ön plana çıktığı görülmektedir. “Geçmişten Bugüne Çocuk Oyunları” konusunun doğrudan tarihe ilişkilendirildiği ve “değişim ve sürekliliği algılama” becerisi üzerinde durulduğu; “Bir Kahramanlık Destanı: Milli Mücadele” konusunun doğrudan tarih ile ilişkili içeriklerden oluştuğu, bahse konu başlıkta öğrencilerin “zaman ve kronolojiyi algılama” becerisinin geliştirilmesinin amaçlandığı bulgusuna erişilmiştir. Yine aynı başlıkta tarihsel biyografiler aracılığıyla “empati” becerisi ile “vatanseverlik”, “bağımsızlık”, “dayanışma” değerlerinin ele alındığı görülmektedir.

Bilim ve teknolojinin gelişim süreçleri ile toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini anlatmayı hedefleyen “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında yer alan ve tarihe doğrudan ilişkilendirilen “Geçmişten Bugüne Teknoloji” konusunda öğrenciye “değişim ve sürekliliği algılama” ile “eleştirel düşünme” becerileri ve “bilimsellik” değerinin verilmesi hedeflenmektedir. “Zaman İçinde Teknoloji” konusu ise tarihe doğrudan ilişkilendirilerek “yenilikçi düşünme” ve “eleştirel düşünme” becerileri ile “bilimsellik” ve “çalışkanlık” değerinin bu başlıkta bireylere kazandırılmasının amaçlandığı görülmektedir.

Vatandaşlık ve toplumsal yaşam bağlamında çeşitli konuları irdeleyen “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında yer alan ve tarihe dolaylı olarak ilişkilendirilen “Ben Çocuğum, Haklarımla Varım” konusunda “sosyal katılım” ve “işbirliği” becerileri ile “saygı”, “eşitlik” ve “duyarlılık” değerleri bireylere kazandırılmaya çalışılmaktadır. Konunun pekiştirilmesi amacıyla verilen “Biliyor Muydunuz?” köşesinde “Çocuk Hakları Sözleşmesi 20 Kasım 1989’da Türkiye’nin de aralarında bulunduğu 142 ülke tarafından imzalanarak 1990’da yürürlüğe girmiştir. Her yıl 20 Kasım günü bütün ülkelerde Dünya Çocuk Hakları Günü olarak kutlanır.” ifadeleri ile tarihin dolaylı olarak bu başlıkta yer aldığını ifade etmek mümkündür. Aynı öğrenme alanında yer alan ve tarihe doğrudan ilişkilendirilen “Özgürlük ve Bağımsızlık” konusunda ise “sosyal katılım” ve “politik okuryazarlık” becerileri ile “bağımsızlık”, “özgürlük” ve “sorumluluk” değerlerine yer verildiği söylenebilmektedir.

Kısaca sosyal bilgiler öğretim programının dördüncü sınıf basamağında öğrencilere kazandırılması amaçlanan 33 kazanımın 4’ünün dolaylı, 7’sinin doğrudan olmak üzere toplam 11 kazanımın tarih konularının öğretimiyle ilişkili olduğu görülmektedir. Bu durumda ders programının dördüncü sınıf basamağında yer verdiği her 3 kazanımdan 1’nin tarihe doğrudan veya dolaylı bir biçimde ilişkili olduğunu ifade etmek mümkündür.

Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Tarih Konuları Ele Alınış Biçimine Yönelik Bulgular

Ortaokul 5.Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan tarih konularının ele alınış biçimine, kazanım, değer ve beceri ilişkilerine dair tespitlere Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 2

Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Tarih Konularının Ele Alınış Biçimine, Kazanım, Değer ve Beceri İlişkilerine İlişkin Bulgular

Öğrenme Alanı	Konu	Kazanım	Beceri	Değer	Doğrudan	Dolaylı
Kültür ve Miras	Uygarlıkları Öğreniyorum (s.34-39)	5.2.1. Somut kalıntılarından yola çıkarak Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının insanlık tarihine önemli katkılarını fark eder.	Araştırma, Dijital Okuryazarlık, Kanıt kullanma	Duyarlılık Estetik	✓	
	Çevremizdeki Güzellikler (s.41-42)	5.2.2. Çevresindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesnelere ve eserleri tanıtır.	Mekânı algılama, Araştırma	Duyarlılık Estetik	✓	
	Kültürel Zenginliğimiz (s.48-49)	5.2.3. Ülkemizin çeşitli yerlerinin kültürel özellikleri ile yaşadığı çevrenin kültürel özelliklerini karşılaştırarak bunlar arasındaki benzer ve farklı unsurları belirler.	Eleştirel düşünme	Duyarlılık		✓
	Kültürümüzü Tanıyalım (s.52)	5.2.4. Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki rolünü analiz eder.	Eleştirel düşünme	Duyarlılık Dayanışma		✓
	Geçmişten Günümüze Kültürümüz (s.57)	5.2.5. Günlük yaşamdaki kültürel unsurların tarihî gelişimini değerlendirir.	Değişim ve sürekliliği algılama	-		✓
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Doğal Afetlerin Yaşamımıza Etkisi (s.86)	5.3.5. Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar.	Empati, Gözlem	Dayanışma		✓
	Bilim İnsanlarının Ortak Özellikleri (s.107-108)	5.4.4. Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerini belirler.	Empati	Bilimsellik Çalışkanlık		✓
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Bilimsel Etik (s.111)	5.4.5. Yaptığı çalışmalarda bilimsel etiğe uygun davranır.	-	Dürüstlük Bilimsellik		✓

Etkin Vatandaşlık	Bayrağımız ve İstiklal Marşı (s.172-174)	5.6.4. Millî egemenlik ve bağımsızlık sembollerimizden Bayrağımıza ve İstiklâl Marşına değer verir.	Politik okuryazarlık	Bağımsızlık Özgürlük	✓
Küresel Bağlantılar	Ortak Mirasımız (s.191-195)	5.7.4. Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir.	Araştırma Yenilikçi düşünme	Duyarlılık Estetik	✓
Toplam	10	10	14	16	4 6

Tablo 2 incelendiğinde 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki tarih konularının toplam beş öğrenme alanında yer aldığı görülmektedir. Buna göre; “Kültür ve Miras” öğrenme alanında yer alan beş konudan ikisinin doğrudan üçünün dolaylı olarak tarihle ilişkili olduğu; “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında yer alan bir konunun dolaylı olarak tarihle ilişkilendirildiği; “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında yer alan iki konuda dolaylı olarak tarihe yer verildiği; “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında yer alan bir konunun doğrudan tarihle ilişkili olduğu söylenilebilir. “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında yer alan bir konunun ise doğrudan tarihle ilişkili olduğu bulgusunun elde edildiği görülecektir. Buradan hareketle 5. sınıf ders kitabında yer alan toplam 33 konudan 4’ünün doğrudan, 6’sının ise dolaylı olarak tarihle ilişkili olduğu anlaşılmaktadır.

5. sınıf sosyal bilgiler ders programında kültür ve kültürel mirasın öneminin ele alındığı “Kültür ve Miras” öğrenme alanında tarihle doğrudan ilişkili olarak verilen “Uygarıkları Öğreniyorum” konusunun “araştırma”, “dijital okuryazarlık” ve “kanıt kullanma” becerileri ile “kültürel mirasa duyarlılık” kapsamında “duyarlılık” ve “estetik” değerlerini öğrenciye kazandırabilecek mahiyette içeriğe sahip olduğu görülmüştür. Benzer bir biçimde tarihin doğrudan verildiği “Çevremizdeki Güzellikler” konusu içerisinde “mekânı algılama” ve “araştırma” becerileri ile “duyarlılık” ve “estetik” değerlerinin geliştirilmeye çalışıldığı bulgusu elde edilmiştir. Tarih konularının dolaylı olarak verildiği “Kültürel Zenginliğimiz” konusunda ise “eleştirel düşünme becerisi” ile “duyarlılık” değerinin, yine tarih konularının dolaylı olarak verildiği “Kültürümüzü Tanıyalım” konusunda ise “eleştirel düşünme becerisi” ile “dayanışma” ve “duyarlılık” değerlerinin kazandırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Son olarak tarih konularının dolaylı olarak verildiği “Geçmişten Günümüze Kültürümüz” konusunda “değişim ve sürekliliği algılama” becerisinin bireylere kazandırılmasının hedeflendiği söylenilebilir.

Temel de coğrafya odaklı olan “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında “Doğal Afetlerin Yaşamımıza Etkisi” konusunda 17 Ağustos 1999 depremiyle ilgili gazete haberiyle tarihten dolaylı olarak yararlanıldığı, “empati” ve “gözlem” becerileri ile “dayanışma” değerinin bireylere kazandırılmasının hedeflendiği görülmektedir.

“Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında yer alan “Bilim İnsanlarının Ortak Özellikleri” konusunda Albert Einstein, Isaac Newton, Aziz Sancar gibi bilim insanlarının biyografilerinden yararlanılarak “empati” becerisi ile “bilimsellik” ve “çalışkanlık” değerleri; “Bilimsel Etik” konusunda ise Cahit Arf biyografiden yararlanılarak “dürüstlük” ve “bilimsellik” değerleri dolaylı olarak tarihten yararlanılarak öğrenciye kazandırılmaya çalışılmaktadır.

“Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında yer alan “Bayrağımız ve İstiklal Marşımız” konusunda TBMM’nin kuruluşu ve İstiklal Marşının yazılma sürecine değinilerek, tarihe

doğrudan yer verildiği ve “politik okuryazarlık becerisi” ile “bağımsızlık” ve “özgürlük” değerlerinin kazandırılmasının hedeflendiği ilgili tablodan anlaşılmaktadır.

Devletlerarası ilişkiler ile dünyadaki gelişmeleri takip eden bireyler yetiştirmeyi hedefleyen “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında “Ortak Mirasımız” konusunda tarihe doğrudan yer verilmiş, “araştırma” ve “yenilikçi düşünme” becerileri ile “duyarlılık” ve “estetik” değerlerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir.

İlgili tablo kazanım boyutunda incelendiğinde sosyal bilgiler öğretim programında yer alan ve 5. sınıf düzeyinde bulunan 33 kazanımdan 4’ünün doğrudan, 6’sının dolaylı olmak üzere toplam 10 kazanımın tarih konularının öğretimiyle ilişkili kazanımlar olduğu görülmektedir. Bu durumda ders programında yer alan neredeyse her 3 kazanımdan 1’nin tarihle doğrudan veya dolaylı ilişkili olduğunu söylemek mümkündür.

Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Tarih Konuları Ele Alınış Biçimine Dair Bulgular

Ortaokul 6.Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan tarih konularının ele alınış biçimine, kazanım, değer ve beceri ilişkilerine dair tespitlere Tablo 3’te yer verilmiştir.

Tablo 3

Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Tarih Konularının Ele Alınış Biçimine, Kazanım, Değer ve Beceri İlişkilerine İlişkin Bulgular

Öğrenme Alanı	Konu	Kazanım	Beceri	Değer	Doğrudan	Dolaylı
					✓	✓
Birey ve Toplum	Kültür ve Toplumsal Birliktelik (s.15-16)	6.1.2. Sosyal, kültürel ve tarihî bağların toplumsal birlikteliğin oluşmasındaki yerini ve rolünü analiz eder.	Eleştirel düşünme	Dayanışma	✓	
	Orta Asya’da Kurulan İlk Türk Devletleri (s.40-47)	6.2.1. Orta Asya’da kurulan ilk Türk devletlerinin coğrafi, siyasi, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur.	Harita okuryazarlığı Zaman ve kronolojiyi algılama	-	✓	
Kültür ve Miras	İslamiyet’in Yayılışı (s.48-52)	6.2.2. İslamiyet’in ortaya çıkışını ve beraberinde getirdiği değişimleri yorumlar.	Değişim ve sürekliliği algılama Zaman ve kronolojiyi algılama	-	✓	
	Türklerin İslamiyet’i Kabulü (s.53-57)	6.2.3. Türklerin İslamiyet’i kabulleri ile birlikte siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda meydana gelen değişimleri fark eder.	Değişim ve sürekliliği algılama Empati	Duyarlılık	✓	
	Yeni Yurt Anadolu	6.2.4. Türklerin Anadolu’yu yurt edinme	Eleştirel düşünme	Duyarlılık Barış	✓	

İnsanlar, Yerler ve Çevreler	(s.58-65)	sürecini XI ve XIII. yüzyıllar kapsamında analiz eder.	Zaman ve kronolojiyi algılama			
	İpek ve Baharat Yolu (s.66-68)	6.2.5. Tarihî ticaret yollarının toplumlar arası siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkilerdeki rolünü açıklar.	Değişim ve sürekliliği algılama Harita okuryazarlığı	-		✓
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Türkiye'nin Beşeri Coğrafya Özellikleri (s.97)	6.3.3. Türkiye'nin temel beşerî coğrafya özelliklerini ilgili haritalar üzerinde gösterir.	Değişim ve sürekliliği algılama	-		✓
	Nitelikli İnsan Gücü (s.185-186)	6.5.5. Nitelikli insan gücünün Türkiye ekonomisindeki yerini ve önemini analiz eder.	Girişimcilik Yenilikçi düşünme	Vatanseverlik Sorumluluk		✓
Etkin Vatandaşlık	Toplumsal Hayatımızda Demokrasi nin Yeri (s.216-217)	6.6.4. Toplumsal hayatımızda demokrasinin önemini açıklar.	Politik okuryazarlık	Dayanışma Vatanseverlik		✓
	Toplumsal Hayatta Kadının Yeri (s.222-224)	6.6.6. Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder.	Politik okuryazarlık	Eşitlik		✓
Küresel Bağlantılar	Türk Cumhuriyetleri ve Komşu Ülkelerle İlişkiler (s.238)	6.7.1. Ülkemizin Türk Cumhuriyetleri ve komşu devletlerle olan kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerini analiz eder.	Politik okuryazarlık	-		✓
Toplam	11	11	17	9	7	4

Tablo 3 incelendiğinde 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki tarih konularının toplam altı öğrenme alanında yer aldığı görülmektedir. Buna göre; “Birey ve Toplum” öğrenme alanında bir konunun dolaylı; “Kültür ve Miras” öğrenme alanında yer alan beş konunun doğrudan; “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında yer alan bir konunun dolaylı; “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında yer alan bir konunun doğrudan tarihle ilişkili olduğu görülmektedir. “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında yer alan bir konunun tarihle doğrudan, bir konunun dolaylı olarak ilişkili olduğu söylenilebilir. “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında yer alan bir konunun ise dolaylı olarak tarihle ilişkilendirildiği bulgusun elde edildiği görülecektir. Tüm bu bulgulardan hareketle 6. sınıf ders kitabında yer alan toplam 34 konudan 7’sinin doğrudan, 4’ünün ise dolaylı olarak tarihle ilişkili olduğu anlaşılmaktadır.

“Birey ve Toplum” öğrenme alanında işlenen “Kültür ve Toplumsal Birliktelik” konusunun tarih biliminin açıklanması ve kültürel öğelerin gelişim sürecinden bahsetmesi

bakımından dolaylı olarak tarihle ilişkilendirdiği, konu içerisinde bireylerin “eleştirel düşünme” becerisi ile “dayanışma” değerini edinmelerinin amaçlandığı görülmektedir.

Konuların tamamının doğrudan tarihle ilişkili olduğu “Kültür ve Miras” öğrenme alanında yer alan “Orta Asya’da Kurulan İlk Türk Devletleri” konusunda “harita okuryazarlığı” ile “zaman ve kronolojiyi algılama” becerilerinin; “İslamiyet’in Yayılışı” konusunda “değişim ve sürekliliği algılama” ile “zaman ve kronolojiyi algılama” becerilerinin tarih konuları vasıtasıyla öğrencide geliştirilmeye çalışıldığı bulgusuna erişilmiştir. “Türklerin İslamiyet’i Kabulü” konusunda ise “değişim ve sürekliliği algılama” ile “empati” becerileri ve “duyarlılık” değerinin tarih konuları içerisinde vurgulandığı söylenilebilir. “Yeni Yurt Anadolu” konusunda “eleştirel düşünme” ve “zaman ve kronolojiyi algılama” becerileri ile duyarlılık değerinin; “İpek ve Baharat Yolu” konusunda ise “harita okuryazarlığı” ile “değişim ve sürekliliği algılama” becerilerinin tarih konularının öğretimi ile öğrencilere kazandırılmaya çalışıldığı görülmektedir.

“İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında işlenen “Türkiye’nin Beşeri Coğrafya Özellikleri” konusunda “...Örneğin Osmanlı Devleti Padişahı II. Mahmut, askerlik yapabilecek vatandaşları ve yeni vergi kaynaklarını tespit edebilmek amacıyla 1831 yılında nüfus sayımı yaptırmıştır. Cumhuriyet döneminde ilk düzenli nüfus sayımı 1927 yılında yapılmıştır. Ardından...” şeklinde ifadelerle tarihten dolaylı olarak yararlanılarak öğrencilerin “değişim ve sürekliliği algılama” becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

“Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında işlenen “Nitelikli İnsan Gücü” konusu doğrudan tarihle ilişkilendirilerek Mehmet Nuri Demirağ’ın biyografisi aracılığı ile hem nitelikli insan gücünün önemi anlatılmak istendiğini hem de “yenilikçi düşünme” ve “girişimcilik becerileri” ile “dayanışma” ve “vatanseverlik” değerlerinin öğrenciye kazandırılmak istendiğini söylemek mümkündür.

“Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında yer alan “Toplumsal Hayatımızda Demokrasinin Yeri” konusunda 15 Temmuz Darbe Girişimi ile ilgili içeriklere yer verilerek konunun öğretiminde tarihten dolaylı olarak faydalanılırken, bireylerin “politik okuryazarlık” becerisi ile “vatanseverlik” ve “dayanışma” değerlerini kazanmasının hedeflendiği görülmektedir. “Toplumsal Hayatta Kadının Yeri” isimli bir diğer bir konuda ise tarihten doğrudan faydalanılarak geçmişten günümüze kadının toplumdaki yerinden bahsedilmiş, “politik okuryazarlık” becerisi ile “eşitlik” değerinin üzerinde durulmuştur.

“Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında bulunan “Türk Cumhuriyetleri ve Komşu Ülkelerle İlişkiler” konusunda “Türkler, Orta Asya’dan dünyanın çeşitli yerlerine göç ederek yeni yurtlar edinmiştir. Dünya’nın çeşitli yerlerine Orta Asya’dan göç başladığında, bazı Türk toplulukları Orta Asya ve çevresinde yaşamlarını sürdürmeyi tercih etmiştir. Türkler göç ettikleri yerlerde özellikle Anadolu, Kafkasya ve Balkanlar’da yeni devletler kurmuştur...” ifadelerine yer verilerek dolaylı olarak tarihten yararlanılmış, konunun genelinde ise öğrenci de “politik okuryazarlık” becerisinin gelişmesi hedeflenmiştir.

İlgili tablo kazanım açısından değerlendirildiğinde sosyal bilgiler öğretim programında 6. sınıf düzeyinde yer alan 34 kazanımın 7’sinin doğrudan tarihle ilişkilendirilerek kazandırılmak istendiğini, 4’ünün ise tarihten dolaylı olarak yararlanılarak bireylere kazandırılmaya çalışıldığını söylemek mümkündür. Toplam 11 kazanımın doğrudan ya da dolaylı olarak tarih konularının öğretimiyle ilişkili olduğu görülmektedir. Bu durumda ders programında yer alan neredeyse her 5 kazanımdan 1’nin tarihle doğrudan, neredeyse her 8 kazanımdan 1’nin ise tarihle dolaylı olarak ilişkili olduğunu rahatlıkla söylenilebilir.

Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Tarih Konuları Ele Alınış Biçimine Dair Bulgular

Ortaokul 7.Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan tarih konularının ele alınış biçimine, kazanım, değer ve beceri ilişkilerine Tablo 4’te yer verilmiştir.

Tablo 4

Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Tarih Konularının Ele Alınış Biçimine, Kazanım, Beceri ve Değer İlişkilerine İlişkin Bulgular

Öğrenme Alanı	Konu	Kazanım	Beceri	Değer	Doğrudan	Dolaylı
Kültür ve Miras	Beylikten Cihan Devletine (s.42-51)	7.2.1. Osmanlı Devleti’nin siyasi güç olarak ortaya çıkış sürecini ve bu süreci etkileyen faktörleri açıklar.	Kanıt kullanma	-	✓	
	İnsanı Yaşat Ki Devlet Yaşasın (s.52-63)	7.2.2. Osmanlı Devleti’nin fetih siyasetini örnekler üzerinden analiz eder.	Kanıt kullanma	Dayanışma	✓	
	Avrupa’da Uyanış (s.64-73)	7.2.3. Avrupa’daki gelişmelerle bağlantılı olarak Osmanlı Devleti’ni değişime zorlayan süreçleri kavrar.	Değişim ve sürekliliği algılama, Yenilikçi düşünme	-	✓	
Kültür ve Miras	Değişen Dünyada Değişen Osmanlı (s.74-81)	7.2.4. Osmanlı Devleti’nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunur.	Araştırma, Eleştirel düşünme	-	✓	
	Osmanlıdan Kalan Mirasımız (s.83-89)	7.2.5. Osmanlı kültür, sanat ve estetik anlayışına örnekler verir.	Araştırma, Kanıt kullanma	Duyarlılık Estetik Sevgi	✓	
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Nereye Yerleşelim (s.98-101)	7.3.1. Örnek incelemeler yoluyla geçmişten günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur.	Değişim ve sürekliliği algılama, Eleştirel düşünme	-	✓	
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Kil Tabletlerden Akıllı Tabletler (s.126-131)	7.4.1. Bilginin korunması, yaygınlaştırılması ve aktarılmasında değişim ve sürekliliği inceler.	Değişim ve sürekliliği algılama, Zaman ve kronolojiyi algılama,	Bilimsellik	✓	
	Bilimin Öncüleri (s.134-140)	7.4.2. Türk-İslam medeniyetinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını tartışır.	Zaman ve kronolojiyi algılama, Yenilikçi düşünme,	Bilimsellik Çalışkanlık	✓	

Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Her Yenilik Geleceğimize Bir Katkıdır (s.142-147)	7.4.3. XV-XX. yüzyıllar arasında Avrupa’da yaşanan gelişmelerin günümüz bilimsel birikiminin oluşmasına etkisini analiz eder.	Zaman ve kronolojiyi algılama, Yenilikçi düşünme,	Bilimsellik	✓
	Özgür Düşüncenin Bilime Katkısı (s.148)	7.4.4. Özgür düşüncenin bilimsel gelişmelere katkısını değerlendirir.	Yenilikçi düşünme, Kalıp yargı ve önyargıyı fark etme	Bilimsellik Özgürlük	✓
	Topraktan Üretir, Toprağı Yönetiriz (s.158-163)	7.5.1. Üretimde ve yönetimde toprağın önemini geçmişten ve günümüzden örneklerle açıklar.	Değişim ve sürekliliği algılama, Zaman ve kronolojiyi algılama,	-	✓
	Üretim Teknolojisi Hayatımızı Etkiliyor (s.164-167)	7.5.2. Üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir.	Değişim ve sürekliliği algılama	-	✓
	Vakıf Demek Medeniyet Demek (s.168-172)	7.5.3. Kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rollerine örnekler verir.	Değişim ve sürekliliği algılama	Dayanışma	✓
	İşinin Ehli İnsan Yetiştirmek (s.174-177)	7.5.4. Tarih boyunca Türklerde meslek edindirme ve meslek etiği kazandırmada rol oynayan kurumları tanıır.	Değişim ve sürekliliği algılama	Dürüstlük	✓
	Dijital Teknoloji Çağındayız (s.186)	7.5.6. Dijital teknolojilerin üretim, dağıtım ve tüketim alanında meydana getirdiği değişimleri analiz eder.	Değişim ve sürekliliği algılama	-	✓
Etkin Vatandaşlık	Demokrasinin Serüveni (s.196-201)	7.6.1. Demokrasinin ortaya çıkışını, gelişim evrelerini ve günümüzde ifade ettiği anlamları açıklar.	Politik okuryazarlık	Eşitlik Adalet Saygı	✓
	Atatürk’ten Milletimize Armağan (s.202-205)	7.6.2. Atatürk’ün Türk demokrasisinin gelişimine katkılarını açıklar.	Politik okuryazarlık	Bağımsızlık Özgürlük Eşitlik	✓
Toplam	17	17	26	18	13 4

Tablo 4 incelendiğinde 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki tarih konularının toplam beş öğrenme alanında yer aldığı görülmektedir. Buna göre; “Kültür ve Miras” öğrenme alanında yer alan beş konunun, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında yer alan bir konunun, “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında yer alan iki konunun doğrudan tarihle ilişkilendirildiğini söylemek mümkündür. “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında

işlenen üç konunun doğrudan, bir konunun ise dolaylı; “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında yer alan iki konunun doğrudan, üç konunun ise dolaylı olarak tarihle ilişkilendirildiği görülmektedir. Buradan hareketle 7. sınıf ders kitabında yer alan toplam 31 konudan 13’ünün doğrudan, 4’ünün ise dolaylı olarak tarihle ilişkili olduğu anlaşılmaktadır.

Yer alan tüm konularının doğrudan tarihle ilişkili olarak verildiği “Kültür ve Miras” öğrenme alanında işlenen ve Osmanlı Devleti’nin kuruluşunun anlatıldığı “Beylikten Cihan Devletine” konusunda aynı zaman da “kanıt kullanma” becerisinin; “İnsanı Yaşat Ki Devlet Yaşasın” konusunda “kanıt kullanma” becerisi ile “dayanışma” değerinin tarih konuları içerisinde öğrenciye kazandırılmaya çalışıldığı rahatlıkla görülebilir. Coğrafi keşifler, Rönesans, Aydınlanma Çağı gibi önemli süreçlerin anlatıldığı “Avrupa’da Uyanış” konusunda ise tarihten yararlanılarak “değişim ve sürekliliği algılama” ile “yenilikçi düşünme” becerilerinin üzerinde durulduğu söylenilebilir. İslahat hareketleri sonucu meydana gelen değişimleri her yönüyle incelemeyi hedefleyen “Değişen Dünyada Değişen Osmanlı” konusunda “araştırma” ve “eleştirel düşünme” becerilerinin, “Osmanlıdan Kalan Mirasımız” konusunda ise “estetik” ve “duyarlılık” değerlerinin tarih konuları içerisinde öğrenciye kazandırılması hedeflenmektedir.

“İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında yer alan ve geçmişten günümüze yerleşmeyi etkileyen faktörler üzerinde duran “Nereye Yerleşelim” konusunda tarihten doğrudan yararlanılmış ve “değişim ve sürekliliği algılama” ile “eleştirel düşünme” becerilerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir.

7. sınıf düzeyinde daha fazla tarih öğretiminden yararlanıldığı görülen “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında bulunan ve yazının icadından günümüze kadar gelen bilginin depolanma ve aktarılma süreçlerini işleyen “Kil Tabletlerden Akıllı Tabletlere” konusunda doğrudan tarihten yararlanılarak öğrencide “değişim ve sürekliliği algılama” ile “zaman ve kronolojiyi algılama” becerileri ile “bilimsellik” değerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Türk-İslam medeniyetinde yetişen bilginlerin anlatıldığı “Bilimin Öncüleri” ile matbaanın ve buhar makinesinin icadı gibi gelişmeleri işleyen “Her Yenilik Geleceğimize Bir Katkıdır” konularında “zaman ve kronolojiyi algılama” ve “yenilikçi düşünme” becerileri ile “bilimsellik” ve “çalışkanlık” değerlerinin doğrudan tarih aracılığı ile verilmek istenildiği söylenilebilir. “Özgür Düşüncenin Bilime Katkısı” konusunda verilen okuma parçası ve skolastik düşünceye ilişkin verilen ifadelerle dolaylı olarak tarihten yararlanıldığı, “yenilikçi düşünme” ve “kalıp yargı ve önyargıyı fark etme” becerileri ile “bilimsellik” ve “özgürlük” değerlerinin de tarih konuları içerisinde öğrenciye kazandırılmaya çalışıldığı görülmektedir.

“Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında yer verilen ve toprağın önemini geçmiş ve bugün bağlamında ele alan “Topraktan Üretir, Toprağı Yönetiriz” konusunda doğrudan tarihten yararlanılarak “değişim ve sürekliliği algılama” ile “zaman ve kronolojiyi algılama” becerilerinin öğrenciye kazandırılması amaçlanmıştır. Üretim teknolojilerinde yaşanan teknolojileri çeşitli açılardan ele alan “Üretim Teknolojisi Hayatımızı Etkiliyor” konusu dolaylı olarak tarihten yararlanılarak, “değişim ve sürekliliği algılama” becerisinin öğrencilerde gelişimi desteklenmiştir. Vakıfların kuruluşuyla ilgili olarak tarihten örnekler vererek içeriğin dolaylı olarak desteklendiği “Vakıf Demek Medeniyet Demek” konusunda “değişim ve sürekliliği algılama” becerisi ile “dayanışma değerinin”; Ahilik ve Lonca teşkilatının üzerinde durularak doğrudan tarihten yararlanılan “İşinin Ehli İnsan Yetiştirmek” konusunda ise “değişim ve sürekliliği algılama” becerisi ile “dürüstlük” değerinin tarih konularıyla entegrasyonu sağlanmıştır. E-ticaret kavramının üzerinde durulduğu “Dijital Teknoloji Çağındayız” konusunda sanayi devrimiyle ilgili içeriklere yer verilerek dolaylı olarak tarihten

yararlanılarak, “değişim ve sürekliliği algılama” becerisinin öğrencilere kazandırılmasının hedeflendiği görülmektedir.

“Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanı içerisinde bulunan ve geçmişten günümüze demokrasinin gelişimini içeren “Demokrasinin Serüveni” konusunda “politik okuryazarlık” becerisi ile “adalet”, “eşitlik” ve “saygı” değerlerinin kazandırılmasında doğrudan tarihten yararlanılma yoluna gidilmiştir. Yine benzer bir biçimde TBMM’nin açılması ve çok partili hayata geçişi ele alan “Atatürk’ten Milletimize Armağan” konusunda da “politik okuryazarlık” becerisi ile “bağımsızlık”, “eşitlik” ve “özgürlük” değerlerinin kazandırılmasında tarihten doğrudan yararlanıldığını ifade etmek mümkündür.

İlgili tablo kazanım açısından değerlendirildiğinde sosyal bilgiler öğretim programının 7. sınıf düzeyinde yer alan 31 kazanımın 13’ünün doğrudan tarihle ilişkilendirilerek bireylere kazandırılmak istendiğini, 4’ünün ise tarihten dolaylı olarak yararlanılarak bireylere kazandırılmaya çalışıldığını söylemek mümkündür. Toplam 17 kazanımın tarih konularının öğretimiyle doğrudan veya dolaylı olarak ilişkili olduğu görülmektedir. Bu durumda 7. sınıf ders programında yer alan neredeyse her 2 kazanımdan 1’nin tarihle doğrudan, neredeyse her 8 kazanımdan 1’nin ise tarihle dolaylı olarak ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Bu bakımdan sınıf düzeyine göre tarihle ilgili olarak en fazla içeriğin ve kazanımın 7. sınıf öğretim ders kitabında olduğunu söylenebilir. Bu bilgiler ışığında sosyal bilgiler ders kitaplarında (4-7) yer alan tarih konularının dağılımı Ek 1’de haritalandırarak suretiyle görselleştirilerek özetlenmiştir. Görselin alanda araştırma yapan akademisyenlere, öğretmenlere, lisans ve lisansüstü öğrenim öğrencilerine sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan tarih konularının yürüncesini özet biçimde sergileyeceği düşünülmüştür.

Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan tarih konularının resmedildiği ilgili görselde görüldüğü üzere tarih konularının genel olarak en fazla “Kültür ve Miras” öğrenme alanında doğrudan tarih öğretimi amacıyla verildiği; sınıf düzeyi bazında ise en fazla 7. Sınıf ders kitabında Osmanlı Devleti’nin kuruluşundan, bilim ve teknolojiye değışmeler ile demokrasinin gelişimine kadar geniş bir yelpazede işlendiği görülmektedir. 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında doğrudan tarih öğretiminin hedeflendiği Milli Kültür, Milli Mücadele, TBMM’nin açılışı, teknolojinin gelişimi konularının işlendiği görülürken; 6. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında ise Orta Asya Türk Devletleri, İslamiyet’in yayılışı, İslamiyet’in kabulü, Anadolu’nun yurt edinilmesi, ticaret yolları gibi konuların doğrudan tarih öğretimi amacıyla ders kitabında yer aldığı söylenilebilir. 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında ise Anadolu ve Mezopotamya uygarlıkları, Milli egemenlik, ortak miras öğeleri ile doğal varlıklar gibi içeriklerin doğrudan tarih öğretimi şeklinde işlendiği ancak var olan tarih içeriklerinin diğer sınıf düzeylerine göre nispeten daha az bulunduğunu ifade etmek mümkündür.

Sonuç

Araştırma sonuçlarına göre sosyal bilgiler dersi ders programı kapsamında ders kitaplarında yer alan kazanımların yaklaşık üçte birinin tarih konuları ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkili olduğu, 4., 5., 6. ve 7. sınıf konularından toplam 49 konunun öğretiminde doğrudan ya da dolaylı olarak tarihten yararlanıldığı söylenilebilir. Tarih konularının sosyal bilgiler programı içerisinde en yoğun yer aldığı sınıf düzeyi ise yedinci sınıftır. Yedinci sınıf düzeyinde öğrenciye kazandırılması planlanan 31 kazanımın 17’sinin tarihle ilişkili kazanımlar

olduğu düşünülürken toplam kazanımların yaklaşık yüzde ellisine denk geldiği görülmektedir. 4. sınıf ve 6. sınıf düzeyinde 11 kazanımın, 5. sınıf düzeyinde ise 10 kazanımın doğrudan ya da dolaylı tarihle ilişkili olduğu düşünülürse 4., 5., ve 6. sınıf düzeyinde tarihe yönelik kazanımların yaklaşık üçte bir oranında olduğu görülebilir. Literatüre bakıldığında tarihle ilgili içeriğin sosyal bilgiler öğretim programında yoğun olmasına gerekçe oluşturan güçlü argümanlarla karşılaşılmaktadır

Candan ve Koçer'e (2013) göre tarih dersi eğitim-öğretimin mihver derslerinden birisidir. Soysal'a (2012) göre bu sebeple diğer disiplinlere ait konular izah edilirken tarihe müracaat edilmek zorundadır. Çünkü tarih vasıtasıyla diğer disiplinlerin konu alanına giren birçok kavram, olay ve husus örneklendirilerek konu güncel hayata indirgenebilir, basitleştirilebilir ve bu kavram, olay ve hususların tarihsel arka planı ortaya konulabilir. Sosyal bilgiler programı içerisinde tarih konularının dolaylı olarak yer almasında da bu durum oldukça etkilidir. Çünkü ekonomik, toplumsal ve siyasal birçok kavram ve husus tarihsel örneklerle somutlaştırılmaktadır. Örneğin toplumsal rol, statü gibi hususların öğrenci zihninde oturtulmaya çalışıldığı "Herkesin bir kimliği var" konusu işlenirken resmi kimlik belgesi hususuna değinilmiş, sosyal bilgiler sosyolojiden aldığı bu kavramları ülkemizdeki ilk resmi kimlik belgesinin Osmanlı döneminde 1882 yılında verildiği hususu ile görselleştirerek tarihsel bir arka plana dayandırmış, yaşamla ilişkilendirmiş ve somutlaştırmıştır. Tarihin sosyal bilgiler programı içerisinde kendine doğrudan yer bulduğu "Kültür ve Miras" gibi öğrenme alanlarında ise gayenin daha çok tarih eğitiminin milli kimlik bilinci kazandırma, kültürel mirasın aktarımı ve kolektif bir hafıza oluşturma hedeflerini gerçekleştirmek olduğu söylenilebilir (Demir ve Oğuz Haçat, 2018).

Araştırma sonucu sosyal bilgiler dersi içerisinde tarihin kendisine dolaylı ya da doğrudan yer bulduğu öğrenme alanlarında "değişim ve sürekliliği algılama", "kanıt kullanma", "zaman ve kronolojiyi algılama", "karar verme", "empati", "araştırma", "eleştirel düşünme", "yenilikçi düşünme", "sosyal katılım", "işbirliği", "politik okuryazarlık", "dijital okuryazarlık", "mekânı algılama", "gözlem yapma", "harita okuryazarlığı", "girişimcilik", "kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme" gibi bir takım becerilerin geliştirilmesine yönelik içerik ve etkinliklerin yer aldığı görülmüştür. Bunlardan "eleştirel düşünme", "yenilikçi düşünme", "işbirliği", "girişimcilik" becerileri gibi bazı beceriler toplumların güçlenmek ve ayakta kalmak, karşılaştıkları güçlükleri aşabilmek, kültürel varlıklarını sürdürebilmek, yaşanan çağa adapte olabilmek ve yeni nesillere yaşanabilir bir toplum bırakabilmek adına vatandaşlarında görmeyi arzu ettiği etkin vatandaş becerileridir ve birçok kaynakta 21. yüzyıl becerileri olarak tanımlanmışlardır. Tarih boyunca varlığını sürdürmüş ve her alanda gelişmiş toplumlara bakıldığında gelişmişliklerinin temelinde birtakım becerilere verilen önemin olduğu kolaylıkla fark edilebilmektedir (Ersükmen, 2010; Schreglmann, 2011; Trilling ve Fadel, 2009; Warhurst, Tilly ve Gatta, 2017). Örneğin Kılıç ve Alkan 2018 yılında yaptıkları bir araştırmada yaratıcılık ve problem çözme becerileri gibi becerilerin sanayi devriminden sonra ayrı bir önem kazandığını, özellikle son yıllarda bu becerilere sahip olan yetişmiş insan gücü ve gelişmiş teknolojiye sahip olan ülkelerin (Japonya, Amerika, Almanya ve Güney Kore gibi) katma değer üretebildikleri ve katma değer üreten ülkelerin gelişmiş ve yükselen ülkeler arasında yer aldığını belirtmişlerdir (Kılıç ve Alkan, 2018).

"Zaman ve kronolojiyi algılama", "değişim ve sürekliliği algılama" ve "kanıt kullanma", "neden-sonuç ilişkisi kurma", "araştırma", "empati" "geçmişle günümüzü ilişkilendirme" "dijital okuryazarlık" becerileri gibi diğer beceriler ise çağdaş tarih eğitiminin öğrencilerde geliştirmeyi amaçladığı beceriler olarak gelişmiş ülkelerin öğretim programlarına girmiş, tarih

eğitimine paralel olarak öğrencilerce kazanılması beklenen becerilerdir. Bu beceriler, geçmiş öğrenirken geçmişin üzerine dayandığı olaylar arasındaki ilişkinin mantık süzgecinden geçirilmesini sağlayan, tarihi olayları değerlendirme esnasında tarihinin kullandığı yöntemleri ve bu yöntemlerle bilginin nasıl üretildiğini görmeye ve anlamaya yarayan becerilerdir (Demircioğlu, 2009). Diğer bir deyişle öğrencilerin tarihi anlamalarına, dün ve bugün arasında ilişkilendirme yapabilmelerine olanak tanırlar (Dilek, 2007). Keçe (2015) yapmış olduğu bir araştırmada bu becerileri tarih okuryazarlığı başlığı altında toplamış, yapılandırmacı yaklaşım doğrultusunda hazırlanan yeni öğretim programına giren bu becerilerin öğrencileri derslerde pasif alıcı konumundan çıkararak öğrenme sürecinin aktif bir ögesi yaptığını belirtmiştir. Ata'ya (1999) göre tarih eğitimi öğrencilerde tüm bu becerilerin gelişimini sağlayacak şekilde düzenlenmelidir. Öğrenciler gelecek yaşamlarında tarihçi olmasa da kazanacakları bu beceriler onlara yetişkinlikte karşılaştıkları problemleri çözmeye yardımcı olacaktır. İngiltere'de empati becerisine verilen önemi dile getiren Ata, tarih öğretimi içerisinde empati becerisini kazanan bireylerin geçmişte yaşamış insanlarla empatik ilişkiler kurmayı öğreneceğini, bu becerinin zamanla yaşayan insanlar ile ilişki kurmada da işe yarayacağını belirtmiştir. Bu anlamda özellikle öğrencilerin empati becerisini edinmeleri bağlamında sosyal bilgiler ders kitaplarında Mustafa Kemal Atatürk, Albert Einstein, Isaac Newton, Aziz Sancar, Cahit Arf gibi önemli tarihsel kişilerin biyografilerine yer verildiği görülmektedir.

Tarih konuları öğretim programında yer alan 27 beceriden 17'sinin gelişimini destekleyecek biçimde tasarlanmış olup bu oran oldukça yeterli görünmektedir. Ancak verilmesi planlanan bu becerilerin kazandırılması ve geliştirilmesi konusunda sosyal bilgilere ayrılan ders saati, becerilere dayalı etkinliklerin hepsini gerçekleştirmeye imkân tanıyamayacak kadar azdır. Sönmez'e (1997) göre beceri gelişimini sağlayacak etkinlikleri gerçekleştirmek için sosyal bilgilere ayrılan haftalık üç saat kesinlikle yeterli değildir. Programda hedeflenen becerilerin gelişimi için ders saatinin en az haftalık beş saat olması gerekmektedir. Ayrıca tüm becerilerin sınıf düzeylerine göre yer verilme sıklığı değerlendirildiğinde ve tarih biliminin doğasında araştırma ve kanıt kullanmanın yer aldığı düşünöldüğünde bu iki becerinin yeterince verilmediği söylenebilir.

Araştırmadan elde edilen son sonuç ise sosyal bilgiler ders kitapları içerisinde yer alan tarih konularının sosyal bilgiler programı içerisinde yer alan 18 değerden 17'sinin gelişimini destekleyecek biçimde hazırlanmış olduğudur. Ders kitaplarında tarih konularının desteklediği değerlerin "aile birliğine önem verme", "duyarlılık", "vatanseverlik", "bağımsızlık", "dayanışma", "bilimsellik", "çalışkanlık", "saygı", "sevgi", "eşitlik", "özgürlük", "sorumluluk", "estetik", "dürüstlük", "yardımseverlik", "adalet" ve "barış" olduğu görölmüştür. Tarih konuları içerisinde "tasarruf" değerini destekleyen herhangi bir içerik, görsel ya da etkinlik tespit edilememiştir. Bu değerlerin bir kısmı evrensel bir kısmı ise ulusal niteliktedir.

Erkan ve Çoban (2018) tarihi değer örnekleri dolu bir milletin, tarihi konu edinen öğretim programında değer kazanımı hususunun önemli olduğunu, değerlerin bir milletin milli ve manevi kaynaklarında kökünü bulan öz mirası olması hasebiyle bireysel ve toplumsal belirsizliklerle mücadele etmede bireylere güç verdiğini belirtmiştir. Bu yönüyle değerler tarihin vatandaşlık, kültür ve kimlik aktarımı misyonuna yani ulusal amaçlara hizmet etmektedir (Keskin, 2015). Bazı değerlerde vardır ki ulusal amaçlara hizmet etmese de toplumların dünya üzerindeki bilimsel, toplumsal, ekonomik ve kültürel gelişmeleri takip edebilmek, uluslararası kültürel ve tarihsel mirası koruyabilmek ve diğer uluslar ile başarılı ilişkiler kurabilmek için öğrenciye kazandırılması gerekmektedir. Bu değerler adalet, eşitlik, dürüstlük, saygı, sorumluluk gibi çoğu sosyal bilgiler programında kök değerler olarak

tanımlanmış evrensel değerlerdir. Bu değerlerin uygulanması noktasında bazı değişiklikler görülse de dayanak noktaları aynı olup tüm insanlığı ilgilendirmektedir (Güzel, 2013). Bu bilgiler ışığında sosyal bilgiler ders programı içerisinde yer alan tarih konularının ulusal ve evrensel değerleri önemli ölçüde kapsayan bir biçimde hazırlandığı söylenilebilir.

Değerler hususunda getirilebilecek tek eleştiri Türk tarihinde önemli yer tutan bazı değerlere sosyal bilgiler öğretim programında yer verilmemesidir. Daha önceki sosyal bilgiler öğretim programında yer verilen ancak 2018 programında yer almayan hoşgörü, misafirperverlik ile (Tonga, 2019) diğerkamlik, alçakgönüllülük, mertlik, cesaret gibi Türk tarih ve kültüründe büyük önem taşıyan ve nesilden nesile aktarılmaya çalışılan (Yıldırım ve Demirel, 2019) değerlerin tarih konuları içerisinde kendine yer bulamayışı önemli bir husustur.

Genel bir değerlendirme yapılacak olursa sosyal bilgiler öğretim programı içerisinde tarih konularına ve kazanımlarına (1/3) yeterli düzeyde yer ayrıldığı ancak derse ayrılan haftalık saatin bu konular içerisinde kazandırılması planlanan becerilerin tamamının kazanımı için gerekli etkinliklerin uygulanması hususunda yeterli olmadığı söylenilebilir. Özellikle öğretim programında beceri ve değerlerin kazandırılması bağlamında yeterli ve açık bir bilgilendirme yapılmadığı düşünülmektedir. Ayrıca Türk tarihinde önemli yeri olan bazı değerlerin programda yer almadığını da ifade etmek mümkündür.

Tüm bu hususlar doğrultusunda şu önerilerde bulunulabilir:

- İçerikte tarih konuları bağlamında öğrenciye kazandırılması planlanan becerilerin sayısı oldukça fazladır. Bu sebeple sosyal bilgiler öğretim programının haftalık ders saati en az 2 saat artırılmalıdır. Bu düzenleme üst düzey düşünme becerileri ve pratiğe dayalı becerileri geliştirmek için gerekli aktivitelere zaman ayrılmasına imkân tanıyacak bir düzenleme olabilir.
- Türk toplumunun ruhuna işlemiş olan ve bazıları daha önce uygulanan ders programı içerisinde kazandırılması planlanan misafirperverlik, hoşgörü, diğerkamlik, cesaret, hoşgörü gibi değerlerin ders kitaplarındaki içerik ile ders programı içerisine dâhil edilmesi faydalı olacaktır.
- Öğrenme alanlarının ders kitapları mahiyetinde, ders kitaplarının da öğrenme alanlarında verilmesi planlanan değer ve beceriler kapsamında yeniden gözden geçirilmesi uygundur.

Katkı Oranı Beyanı: Bu çalışmaya birinci yazar %55, ikinci yazar %45 oranında katkıda bulunmuştur.

Çıkar Çatışması Beyanı: Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Kaynakça

- Akın, B. (2018). Kültürel bellek ve müzik. *Eurasian Journal of Music and Dance*, 13, s. 101-117.
- Armağan, A. (2011). Klasik dönemde Osmanlılarda devlet yönetim anlayışına dair bazı düşünceler. *Gazi Akademik Bakış*, 5(9), s. 139-156.

- Ata, B. (1999). İngiltere’de Piaget ve Bruner’in görüşlerinin ilköğretimde tarih öğretimine yansımaları üzerine bir araştırma. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6, s. 1-9.
- Ata, B. (2002). Tarih derslerinde "dokümanlarla öğretim" yaklaşımı. *Türk Yurdu*, 175, s. 80-86.
- Aydın, H. (1992). Osmanlılarda felsefî düşünce. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(4), s. 1-8.
- Ayönü, Y. (2006). Osmanlılardan önce Rumeli’de Türkler (1305-1313). *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 21(2), s. 17-33.
- Balcı, A. (2001). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler*. Ankara: Pegem A.
- Berg, C. W. (2019). Why study history? An examination of undergraduate students’ notions and perceptions about history. *Historical Encounters*, 6(1), s. 54-71.
- Berg, B. L. ve Lune, H. (2015). Giriş. H. Aydın (Çev. ve Edt.), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (ss. 17-36), Konya: Eğitim.
- Berk, F. (2008). *Eski ve yeni ilköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitaplarında tarih konularının karşılaştırılması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Candan, A. S. ve Koçer, Ö. (2013). Tarih derslerindeki kavramların algılanma düzeylerine ilişkin bir değerlendirme. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 2(1), s. 353-373.
- Cercadillo, L. (2000). *Significance in history: Students' ideas in England and Spain* (Unpublished Doctoral Dissertations). University of London, Institute of Education, England.
- Corbin, J. ve Strauss, A. (2008). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. Thousand Oaks: Sage.
- Çağ, G. (2012). Osmanlıların Balkanları fethinde İslam kimliğinin etkisi/katkısı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), s. 125-142.
- Çelebi, A. (2010). *Sosyal bilgiler ders kitapları tarih konularının içerik düzenleme ilkelerine uygunluğunun değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Çelik Bayramoğlu, A. (2016). *Tarih konularının tarihsel düşünme becerileri açısından değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Çimen, A. (2012). Sayım, kayıt düzeni ve teşkilatlanma açısından Osmanlıda nüfus hizmetleri. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(3), s. 183-216.
- Demir, O. Ö. (2014) Nitel araştırma yöntemleri. Kaan Böke (Edt.), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* (s.285-318). İstanbul: Alfa.
- Demir, F. B. ve Oğuz Haçat, S. (2018). Sosyal bilim disiplinlerine göre 2005 ve 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki kazanımların değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 2(2), s. 27-56.
- Demircioğlu, İ. H. (2006). Avrupa Birliği ülkeleri ve Türkiye’de tarih öğretiminin genel amaçlarının karşılaştırmalı bir değerlendirmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), s. 133-146

- Demircioğlu, İ. H. (2009). Tarih öğretmenlerinin tarihsel düşünme becerilerine yönelik görüşleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 184, s. 228-239.
- Demircioğlu, İ. H. ve Tokdemir, M. A. (2008). Değerlerin oluşturulma sürecinde tarih eğitimi: amaç, işlev ve içerik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(15), s. 69-88.
- Dilek, D. (2007). *Tarih derslerinde öğrenme ve düşünce gelişimi* (3. Baskı). Ankara: Nobel.
- Dolmaz, M. (2017). *Sosyal bilgiler öğretiminde tarihsel roman kullanımının yaratıcı yazma becerilerine etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- Dolmaz, M. ve Kaymakçı, S. (2020). Tarihsel romanlarla Osmanlı tarihi öğretimi. M. Aydın, S. İnan (Edt.), *Dr. Kemal Daşçıoğlu'na Vefa Kitabı* (s.191-229). Ankara: Pegem Akademi.
- Durmuş, M. (2016). Ömer Seyfettin'in anlatılarında ontolojik ve filogenetik bir kayıtlanma alanı olarak tarih ve kimlik. D. Coşkun (Haz.). *III. Milletlerarası Tarihi Roman ve Romanda Tarih Bilgi Şöleni Bildiriler Kitabı* (s.162-169). Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği.
- Eliaçık, M. (2012). Osmanlıda manzum fetvâlar ve edebî değerleri. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic (Turkish Studies, Elektronik)*, 7(1), s. 41-56.
- Emiroğlu, M. T. (2005). *Atatürk'ün tarihe verdiği önem*. Erişim (09.02.2021): <http://turkoloji.cu.edu.tr>.
- Erer, S. ve Atıcı, E. (2010). Selçuklu ve Osmanlılarda müzikle tedavi yapılan hastaneler. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 36(1), s. 29-32.
- Erkan, S. ve Çoban, A. (2018). Değerler açısından tarih öğretim programları ve ders kitaplarının incelenmesi. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(21), s. 771-789.
- Ersükmen, E. (2010). *İlköğretim fen ve teknoloji ders öğretmenlerinin yaratıcılık kavramına ilişkin görüşleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Gölgesiz Gedikler, H. (1998). *İlköğretim hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarında tarih konularının işleniş i* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gündüz, A., Y., Kaya, M. ve Aydemir, C. (2012). Ahilik teşkilatında ve günümüzde tüketicilerin korunmasına yönelik çalışmalar üzerine bir değerlendirme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(2), s. 37-54.
- Güngör, B. (2016). Bir yeni-tarihselci okuma denemesi: Hâlid Ziya Uşaklıgil'in Nesl-i Ahîr romanında II. Abdülhamid devri aydın-iktidar ilişkisi. D. Coşkun (Haz.). *III. Milletlerarası Tarihi Roman ve Romanda Tarih Bilgi Şöleni Bildiriler Kitabı* (s.49-56) Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları.
- Gültekin, G., Akpınar, M., Nohutcu, M., Özerdoğan, P. ve Aygün, S. (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Gürel, D. ve Çetin, T. (2018). Sosyal bilgiler dersi ve kültür aktarımında edildiği rol üzerine bir inceleme. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 6(2), s. 22-40.

- Güzel, D. (2013). *3. sınıf hayat bilgisi ders kitaplarının temel evrensen değerleri içermesi bakımından incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Işık, H. (2008). *İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler tarih konularının öğretiminde kanıt temelli öğrenme modeli: bir aksiyon araştırma* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ivic, I., Pesikan, A. ve Antic, S. (Eds.). (2013). *Textbook quality: A guide to textbook standards* (Vol. 2). Göttingen: V&R Unipress.
- İnalçık, H. (2009). *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu üzerine araştırmalar-I*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Kabapınar, Y. (2014). *Kuramdan uygulamaya sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kaçar, M. (2004). Osmanlılarda askeri teknik eğitim. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 2(4), s. 455-469.
- Kavak, B. (2007). *1998 yılında yürürlüğe giren ilköğretim sosyal bilgiler müfredatında tarih konularının içerik bakımından incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Keçe, M. (2013). Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan tarih konuları: öğretmen görüşlerine dayalı nitel bir araştırma. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(4), s. 343-361.
- Keçe, M. (2015). Tarihsel düşünme becerileri ile tarih okuryazarlığı becerilerinin karşılaştırılması. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(3), s. 108-122.
- Keskin, Y. (2015). Tarih dersi öğretim programı ve ders kitaplarında değerler eğitimi. (*Turkish Studies*), *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Tuckic*, 10(7), s. 659-674.
- Kılıç, S. ve Alkan, R. M. (2018). Dördüncü Sanayi Devrimi Endüstri 4.0: Dünya ve Türkiye Değerlendirmeleri. *Girişimcilik İnovasyon ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 2(3). 29-49.
- Kılıçoğlu, G. (2009). Sosyal bilgiler tanımı, dünyada ve ülkemizde gelişimi ve önemi. M. Safran (Ed), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s.4-14), Ankara: Pegem Akademi
- Koçu, R. E. (2004). *Binbirdirek Batakhanesi Cevahirli Hanım Sultan*. İstanbul: Doğan.
- Köse, M. ve Yıldız, A. (2012). Tarih eğitiminde sosyal ve kültürel konuların öğretimi. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 7(1), s. 81-99.
- Köstüklü, N. (2006). *Sosyal bilgiler ve tarih öğretimi*. Konya: Sebat.
- Labuschagne, A. (2003). Qualitative research: Airy fairy or fundamental? *The Qualitative Report*, 8(1), s. 100-103.
- McCulloch, G. (2012). Documentary methods. J. Arthur, M. Waring, R. Cove, L. Hodges (Edt.). *Research Methods and Methodologies in Education* (s. 210-214). Sage.
- MEB, (2018). *Ortaöğretim tarih dersi (9, 10 ve 11. Sınıflar) müfredat kitabı*. Erişim (09.02.2021): <https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201822142524139-Tarih%20d%C3%B6p.pdf>.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. (2nd Edition). California: Sage.

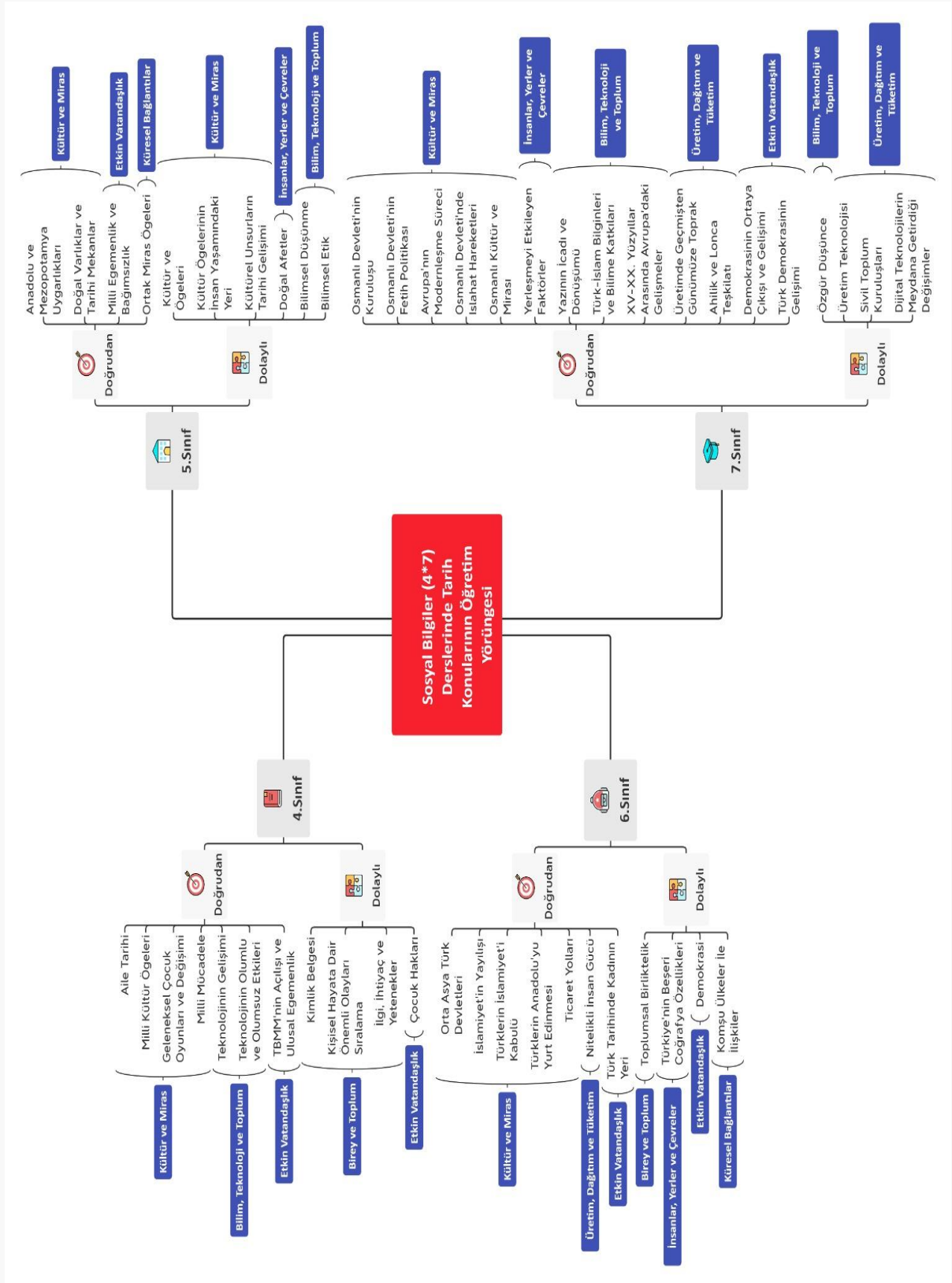
- NCSS (1993 January;February). The Social Studies Professional. Washington DC: National Council for the Social Studies
- NCSS (1994). *Expectations of Excellence: curriculum standarts for social studies*. Bulletin 89, Washington DC: National Council for the Social Studies.
- Özkan, Y. (2014). *Sosyal bilgiler dersi tarih konuları kazanımlarının gerçekleştirilmesinde tarihi hikâyelerin kullanımı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Pingel, F. (1999). UNESCO Guidebook on Textbook Research and Textbook Revision. Hanover: Hahnsche Buchhandlung.
- Sakaoğlu, N. (1994). "İlkokul tarih programları ve ders kitapları". Salih Özbaran (Ed.), *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları* (s.135-144), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.
- Schreglmann, S. (2011). *Konu temelli eleştirel düşünme öğretiminin öğretmen adaylarının akademik başarı, eleştirel düşünme eğilimine ve düzeyine olan etkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Sertkaya, K. B. (2010). *İlköğretim 2. kademe sosyal bilgiler dersi öğretiminde kültür aktarımı ve kültürel kimlik geliştirme* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Soysal, M. E. (2012). Tarih biliminin sosyal bilimlerle ilişkisi ve önemi üzerine genel bir bakış. *Atatürk Dergisi*, 1(1), s. 343-404.
- Sönmez, V. (1997). *Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu*. Ankara: Anı.
- Sönmez, V. ve Alacapınar, F. G. (2017). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı.
- Sungu, İ. (2002). Tarih öğretimi hakkında. B. Ata (Akt.) *Milli Eğitim Dergisi*, 153-154, s. 53-59.
- Şahin, E. (2018). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler 5*, Ankara: Anadol.
- Şahin, E. (2018b). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler 6*, Ankara: Anadol.
- Şeker, M. ve İlhan, G. O. (2015). Analysing instructors view regarding the efficiency of the Turkish history subjects presented in Turkey social studies textbooks. *Educational Research and Reviews*, 10(1), s. 92-100.
- Şıvgın, H. (2009). Ulusal tarih eğitiminin kimlik gelişimindeki önemi. *Gazi Akademik Bakış*, 2(4), s. 35-52.
- Tahancı, B. (2002). *Sosyal bilgiler derslerinde tarih konularının öğretimi: Problemler- öneriler (Uşak merkez ilköğretim okulları örneğinde)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Togan, A. Z. V. (1985). *Tarihte usûl*. İstanbul: Enderun.
- Tonga, D. (2019). 2005 ve 2017 Sosyal bilgiler öğretim programı: benzerlikler ve farklılıklar. *Diyalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, 22, s. 83-100.
- Trilling, B. ve Fadel, C. (2009). 21st century skills: Learning for life in our times. San Francisco: Jossey-Bass. Erişim (04.02.2021): http://ardian.id/wp-content/uploads/2018/10/21st_Century_Skills_Learning_for_Life_in_Our_Times____2009-3.pdf.

- Turan, R. (2016). "Milli Tarih"ten "Sosyal Bilgiler"e Türkiye'de ilköğretim düzeyinde tarih öğretimi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 49, s. 257-278.
- Tümsek, S. (2006). *Eski (1998) ve yeni (2004) ilköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programları ve ders kitaplarında (4. ve 5.) tarih konularının mukayesesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tüysüz, S. (2019). *Sosyal bilgiler ders kitabı-4*. Ankara: Tuna.
- Ulusoy, K. (2010). Değer eğitimi: davranışçı ve yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanan tarih programlarında değer aktarımı. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), s. 32-51.
- Wood, G. S. (2009). The purpose of the past: Reflections on the uses of history. *Historically Speaking*, 10(1), s. 2-6.
- Warhurst, C., Tilly, C., ve Gatta, M. (2017). *A new social construction of skill*. Oxford Handbooks Online.
- Yıldırım, T. (2006). *Türkiye'de ilköğretim 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler dersi ile Azerbaycan'da 6. ve 7. sınıf tarih derslerinin muhteva yönünden karşılaştırılması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldırım, S. G. ve Demirel M. (2019). Türk tarihinde değerler ve değerler eğitimi üzerine bir inceleme. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 5(1), s. 92-99.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yılmaz, G. ve Akman, S. (2019). Osmanlıdan günümüze helvalar ve Helva-i Gazi'nin gastronomik değeri. *Gastroia: Journal of Gastronomy And Travel Research*, 3(3), s. 462-469.
- Zarrillo, J. J. (2016). Sosyal bilgiler öğretiminin ve öğreniminin geçmişi, bugünü ve geleceği. B. Tay ve S. B. Demir (Çev. Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi: İlkeler ve Uygulamalar* (s.2-20), Ankara: Anı.

Eklr

Ek 1

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında (4-5-6-7) Yer Alan Tarih Konularını Gösterir Görsel Harita

This page left blank...

Sosyal bilgiler ders kitaplarında tarih konularının yeri

Mustafa DOLMAZ

Emniyet Genel Müdürlüğü, E-posta: mdolmaz58@gmail.com

Özge METİN

Giresun Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, E-posta: ozge.metin@giresun.edu.tr

Makale Bilgisi

Makale Türü	Araştırma & İnceleme
Geliş Tarihi	17.03.2021
Kabul Tarihi	19.05.2021
DOI Numarası	https://doi.org/10.17497/tuhed.898668
Kaynak Göster	Dolmaz, M. & Metin, Ö. (2021). The place of history subjects in the social studies textbooks. <i>Turkish History Education Journal</i> , 10(1), 88-114. https://doi.org/10.17497/tuhed.898668
Etik Beyannamesi	Ders kitapları üzerinden yürütülen bu çalışma etik kurul onayı gerektirmemektedir.
Bilgi Notu	

Sosyal bilgiler ders kitaplarında tarih konularının yeri

Mustafa DOLMAZ

Emniyet Genel Müdürlüğü, E-posta: mdolmaz58@gmail.com

Özge METİN

Giresun Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, E-posta: ozge.metin@giresun.edu.tr

Öz

Tarih ve sosyal bilgiler toplumsal yaşamı siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel boyutları da dâhil her yönüyle kendilerine konu edinmeleri dolayısı ile ortak bir paydada buluşan eğitim programının birer neferi olarak bireylere geçmişini öğretmek onları içinde bulunduğu döneme ve topluma adapte eder ve onları geleceğe hazırlar. Sosyal bilgiler içeriğinin mühim bir kısmını tarihten almakla beraber misyon olarak da tarihin üstlendiği vazifelerin bir bölümünü yerine getirmeye çalışmaktadır. Bu vazifeler tarihsel içeriğin, tarih konularıyla ilintili becerilerin ve değerlerin öğrenciye kazandırılmasıdır. Bu araştırmanın amacı tarih konularının ülkemizde disiplinler arası yaklaşımla hazırlanan Sosyal Bilgiler dersi ders kitabı içerisinde ne yoğunlukta yer aldığını, sosyal bilgiler dersi hedef kazanımlarının ne kadarının tarihle ilişkili olduğunu, tarih konuları içerisinde öğrencilere kazandırılmak istenilen beceri ve değerlerin neler olduğunu tespit etmektir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın veri kaynağını 4., 5., 6. ve 7. sınıf düzeyinde okutulan sosyal bilgiler ders kitapları oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından hazırlanan “Kitap Değerlendirme Formu” kullanılmıştır. Elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi aracılığıyla çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler ders kitapları içerisinde yer alan konu ve kazanımların yaklaşık üçte birinin doğrudan ya da dolaylı şekilde tarihsel mahiyette olduğu, tarihsel mahiyetli konuların eleştirel düşünme, yenilikçi düşünme vb. üst düzey düşünme becerileri de dâhil toplam 17 becerinin gelişimini destekleyecek biçimde hazırlandığı görülmüştür. Ayrıca tarih konuları tasarruf değeri hariç öğretim programında yer alan diğer tüm değerleri destekleyecek içeriğe sahiptir. Öneriler bölümünde hedeflenen becerilere dayalı pratik etkinliklerin yapılabilmesi için sosyal bilgiler dersi haftalık ders saatlerinin artırılmasına ve Türk tarihi ile özdeşleşmiş olan hoşgörü, misafirperverlik, diğerkâmlık, alçakgönüllülük, mertlik, cesaret gibi değerlerin tarih konuları ile ilişkili bir biçimde program içerisine dâhil edilmesine dair önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: beceri, değer, kazanım, ders kitabı, tarih, sosyal bilgiler

Giriş

Tarih insanlığı ve eylemleri etrafında şekillendiği için daima ilköğretim programlarının en mühim parçalarından biri olmuştur. Öğrenciler ilköğretim çağlarından itibaren ailelerinin, içinde yaşadıkları toplumların, farklı ırkların ve dünya üzerinde var olan nesnelere

serüvenlerini tarihten öğrenir (Zarrillo, 2016). Togan'a (1985) göre olayların seyrinden hatta madde ve eşyaların hikâyelerinden bahseden her şey tarihtir. Bu sebeple tarihçiler, fetih hareketleri ve inançların fetih hareketlerine etkisi (Çağ, 2012), ekonomik teşkilatlar (Gündüz, Kaya ve Aydemir, 2012) aydın-iktidar ilişkileri (Güngör, 2016), fetvalar (Eliaçık, 2012), farklı coğrafyalarda yaşayan topluluklar (Ayönü, 2006), devlet yönetimi (Armağan, 2011), askeri teknik eğitim (Kaçar, 2004), yiyeceklerin tarihi serüveni (Yılmaz ve Akman, 2019), tarihte felsefi düşünce (Aydın, 1992), nüfus hizmetleri (Çimen, 2012), müzikle tedavinin tarihsel hikâyesi (Erer ve Atıcı, 2010) gibi ekonomik, siyasal, askeri, sosyal, kültürel, eğitsel ve dini alanlarda kimi zaman mazide kalmış, kimi zaman ise kökleri mazide olan ancak günümüzde hala varlığı-etkisini sürdüren birbirinden çok farklı kurum, unsur ve hususları ele alarak incelemişlerdir.

İnalçık'a (2009) göre tarih araştırmalarında yelpazenin bu denli geniş olma sebebi tarihin yalnızca siyasal olaylardan ibaret olmamasından kaynaklanmaktadır. Siyasal olaylar hukuki, sosyal, ekonomik, kültürel diğer olaylarla ilintilidir. Tarihçilerin çeşitli olayları ve savaşları nedenleri ile birlikte ele almasının, ticari ilişkiler, nüfus hareketleri, göçler, şehirleşme, kültürel faaliyetler gibi birbirinden çok farklı konuları incelemesinin nedeni ekonomik, kültürel ve sosyal yönden geçmişle bağlantı kurmak, çocuklara bugün var olan birçok şeyin izahını yapmaktır. Çünkü yarının tarihi bugün yaşanmakta, yaşanan tarih geçmişte depolanmakta ve aynı zamanda zenginleştirilerek yeni nesillere miras olarak bırakılmaktadır (Dolmaz ve Kaymakçı, 2020). Bu sayede bireyler doğup büyüdüğü toplumun gelenek-göreneklerini, tarihte diğer topluluklarla etkileşimini, adalet sistemini, örf ve adetlerini, dini inanışlarını, yaşadıkları savaşları, yaptıkları barış antlaşmalarını ve somut – somut olmayan kültürel değerlerini ve değer yargılarını öğrenir. Tarih, bireyleri içinde yaşadığı toplumla kaynaştırmakta, toplumun değer yargılarını benimsemelerini ve topluma uyum sağlamalarını kolaylaştırmakta, bireylerde kişilik ve karakter gelişimi sağlayarak yaşadıkları toplumun ihtiyaçları konusunda duyarlı, kültürlü ve değerlerine sahip çıkan bir nesil yetiştirmeye yardımcı olmaktadır (Gürel ve Çetin, 2018; Sertkaya, 2010; Sungu, 2002; Ulusoy, 2010).

Akın (2018) tarihin toplumlar için kültürel bir bellek olduğunu, kültürel belleğin toplumların geçmişine dair birikimleri ile dolu olduğu için bireylerin geçmişleri ile olan bağlantısını sürekli canlı tuttuğunu belirtmiştir. Bu birikimin kuşaktan kuşağa aktarım ise kolektif kimlik oluşumu hususunda oldukça etkilidir. Kolektif kimlik, toplumların geçmişteki anı ve tecrübelerinin birlikte hatırlanması, korunması, gerektiğinde yenilenen koşullara ayak uydurması adına güncellenen bir belleğe yani kültürel belleğe ihtiyaç duyar. Durmuş (2016) kolektif kimliğe ait olma durumunu bir yönüyle tarihsel kendilik kavramıyla ilişkilendirmiş, insanın kendisini bu belleğin dışında konumlandıramayacağını, belleğinde insan olmadan boşta kalacağını belirtmiştir.

Köstüklü'ye (2006) göre tarih toplumların hafızasıdır ve köklü devletlerin hepsi varlıklarını sağlıklı bir biçimde sürdürebilmek için tarih öğretimine önem vermek zorundadır. Köklü olmayan, herhangi bir tarihe sahip olmayan devletler ise işte bu sebeple tarih yaratma endişesi içindedir. Durmuş da (2016) benzer bir biçimde "tarihsiz toplumları" "tarifsiz toplumlar" olarak yorumlamış, tarifi olmayan toplumların ise yok hükmünde olduğunu, bu toplumların bireyinin "ben kimim", "biz kimiz", "nereden geliyoruz" ve "nereye gidiyoruz" gibi sorulara cevap veremeyeceği gibi kimliksizleşeceğini ve değersizleşeceğini belirtmiştir.

Bir milletin tarihte yaşadığı parlak ve karanlık dönemler, savaşlar ve olaylar o milleti daima uyanık tutacak birçok dersle doludur. Bu dersler, milletin geleceğinin planlaması

hususunda yol gösterici ve yön vericidirler. Yani milletler bugünkü işlerini anlamak için dün, dünkü işleri anlamak için de daha önceki günleri, çok eski zamanların olaylarını hatırlamaya mecburdur (Berg, 2019; Emiroğlu, 2005). Böylelikle gençler yaşadıkları toplumun hikâyesinin bugünden ibaret olmadığını, bu hikâyenin bir dünü olduğunu ve gelecekte de bu hikâyenin devam edeceğinin farkına varacaklardır (Işık, 2008; Sakaoğlu, 1994). Bu yüzden Durmuş (2016) Orhun yazıtlarından bahsederken “8. yüzyılda taşa yazı yazarak dünyadaki varlığını konumlayan ve çağlar sonrasına seslenmeyi planlayan akıl” ifadesini kullanmış, bu yazıtların Türk Milleti’nin yeni nesline uyanık olmaları için bir öğüt niteliğinde olduğunu aktarmaya çalışmıştır.

Ayrıca tarih vasıtasıyla öğrencide vatandaşlık bilinci gelişir ve öğrenciler devlet, millet, vatan, bayrak gibi kavramların önemini farkına varır, geçmişten gelen hak ve sorumluluklarını öğrenir, eski ve yeni olayları bir arada değerlendirerek düşünme becerilerinin (eleştirel, kronolojik, yaratıcı), tarihsel kavrama, neden-sonuç ilişkisi kurma, değişim ve sürekliliği algılama, tarihsel sorgulama-analiz ve yorum ile tarihsel empati gibi becerilerin gelişimine katkıda bulunur (Ata, 2002; Cercadillo, 2000; Demircioğlu, 2006; Demircioğlu ve Tokdemir, 2008; MEB, 2018). İnsan davranışlarına, hedef ve beklentilerine yön verir. Küreselleşen dünyada ulusal kimlik ve değerlerin korunmasını sağlar (Şıvgın, 2009). Öğrencide hayata çok yönlü bir bakış açısının gelişimine imkân tanır (Köse ve Yıldız, 2012; Wood, 2009).

Tarih eğitiminin amacı Sungu (2002) tarafından toplumsal devamlılığın temel ögesi olan gençlerin içinde buldukları toplumun ulusal yaşamı ve toplumsal hayat hakkında bilgi sahibi olmaları ve bunlara uyum sağlamalarına yardımcı olmak olarak özetlenmiştir. İşte bu sebeple farklı araştırmacılar tarafından üzerine ayrı ayrı vurgu yapılan kolektif hafıza, vatandaşlık bilinci, kültürel bellek ve kültür aktarımı gibi kavramların bireylerin yaşadıkları dünyaya uyum sağlama çabasından doğan kavramlar olduğu rahatlıkla söylenilebilir.

Tarihin üstlendiği tüm bu misyonları ilkökul ve ortaokul düzeyinde sosyal bilgiler dersinin diğer sosyal bilimler disiplinlerine ait misyonlarla birlikte sırtladığı bir gerçektir. Ülkemizde disiplinler arası yaklaşım ile okutulan sosyal bilgiler, NCSS tarafından 1992 yılında yapılan bir tanımlamada “Sosyal bilimler ile beşeri bilimlerin vatandaşlık ideallerini desteklemeye yönelik bütünleşik çalışması” olarak tanımlanmıştır (Zarrillo, 2016). Sosyal bilgilerin daha geniş kapsamlı ve güncel bir tanımını yapmak gerekirse sosyal bilgiler: “sosyal ve beşeri bilimlerden aldığı içeriği kaynaştırmak suretiyle öğrencinin çok yönlü gelişimine katkıda bulunan, onları hayatın her anına aktif katılımlarını sağlayacak bilgi ve beceriler ile donanmış, eleştirel düşünme ve problem çözme becerisi yüksek, çevre, toplum ve teknoloji etkileşimine duyarlı yaratıcı bireyler olarak yetiştirmeyi amaçlayan çalışma alanıdır” denilebilir (Dolmaz, 2017). Tanımlardan da anlaşılacağı üzere sosyal bilgilerde sanat, antropoloji, sosyoloji, din, arkeoloji, hukuk, ekonomi, coğrafya, tarih gibi disiplinlerin ilgili içeriklerinin süzülmesi, belirli amaçları gerçekleştirmek için ilkökul ve ortaokul düzeyine indirgenerek okul programı içerisinde sistematik olarak bir araya getirilmesi süreci söz konusudur (NCSS, 1993). Sönmez’e (1997) göre sosyal bilgiler insanı ve toplumu temel alır. Bu sebeple sosyal bilimler şemsiyesi altında en baskın olan, öne çıkan ve okul düzeyindeki sosyal bilgiler öğretimine temel anlamını veren disiplinlerin başında tarih gelir (Kabapınar, 2014). Reşat Ekrem Koçu (2004) tarihi “insanın hikâyesi” olarak tanımlamaktadır. Sanat, ekonomi, hukuk, antropoloji gibi tüm disiplinler ise “insanın hikâyesi” etrafında şekillenmektedir. NCSS (1994) sosyal bilgiler içerisinde tarihin rolünü açıklarken “orquestra” kavramını metafor olarak kullanmış, bestecinin tematik amaçlarına hizmet etmek için bazen birkaç enstrüman eşit düzeyde birlikte kullanılsa

da çoğu zaman bir enstrümanın (tarih) başı çektiğinden ve diğerleri onu destekler pozisyonda olduğundan bahsederek tarihin sosyal bilgiler için önemine vurgu yapmıştır.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programının amaçları incelendiğinde bireylerin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven milli bilince sahip bireyler olarak yetiştirilmelerinin, Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel süreç ve unsurları kavramalarının ve milli bilince sahip olmalarını sağlayan kültürel mirası korunmalarının ve geliştirmelerinin, insan çevre etkileşiminin farkına varmalarının, farklı dönemlerde ve mekanlarda tarihsel kanıtları sorgulamak suretiyle insanlar, nesnelere, olay ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirleyebilmelerinin, değişim ve sürekliliği algılamalarının, milli ve manevi değerleri bilmeleri ve yaşatmalarının, bazı kavramların ait oldukları Türkiye Cumhuriyeti'ne etkilerini kavramalarının amaçlandığı görülmektedir. Tüm bu amaçlar göz önünde bulundurulduğunda sosyal bilgilerin tarih disiplinine ait amaçlarla örtüşen misyonları üstlendiği daha açık görülebilmektedir (MEB, 2018).

Sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan yaklaşımlar göz önünde bulundurulduğunda da yine tarihin sosyal bilgiler öğretim programı üzerindeki etkisi rahatlıkla görülecektir. Hangi yaklaşımla okutulursa okutulsun sosyal bilgiler için tarih vazgeçilmez bir bilim dalıdır. Doğası gereği temelinde etkili vatandaş yetiştirme arzusunun barındıran sosyal bilgiler “vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler öğretimi” yaklaşımına dayalı okutulduğunda amaç öğrencilere kültürel mirasın geçmişteki olgular, kurumlar, değerler, inançlar ekseninde kazandırılmasıdır. "Sosyal bilim olarak sosyal bilgiler" yaklaşımında da bireylere kazandırılacak, bilgi, beceri ve değerler genelde sosyal bilimler disiplinlerinin özelde ise konumuz gereği tarihin öğrencilere kazandırmayı amaçladığı bilgi, beceri ve değerlerle doğru orantılıdır. Ülkemizde ise sosyal bilgiler “yansıtıcı inceleme alanı olarak sosyal bilgiler öğretimi” yaklaşımı ile okutulmaktadır. Bu yaklaşımında ise tarihsel konuların güncel hayatla ilintili bir biçimde, bugün ve yarınla ilişkisi ile birlikte çeşitli becerilerin (araştırma-inceleme, bilimsel akıl yürütme vb.) aktif kullanılması sonucu öğrenciler tarafından öğrenilmesi söz konusudur (Kılıçoğlu, 2009). Yansıtıcı inceleme alanı olarak sosyal bilgiler öğretimi İnalçık'ın (2009) vurgu yaptığı bugün var olan değerlerin, kurumların, gelenek ve göreneklerin ekonomik, siyasal, sosyal geçmişle bağlantı kurmak suretiyle öğretilmesi hususunun bir nevi uygulamasıdır. Günümüzde ders kitaplarının içeriği belirlenirken bu yaklaşım esas alınmaktadır.

Tarihin sosyal bilgiler öğretim programını bu denli çepeçevre sarması sebebiyle alanyazında sosyal bilgiler – tarih ilişkisi dikkat çeken ve sosyal bilgiler alanında çalışma yapan araştırmacılarca üzerinde çalışılan hususlardan biri olmuştur. Alanyazın incelendiğinde sosyal bilgiler ders kitaplarında tarih konularının işleniş (Gölgesiz Gedikler, 1998), sosyal bilgiler ders kitaplarında Türk tarih konularının etkililiği (Şeker ve İlhan, 2015), sosyal bilgiler dersinde tarih konularının öğretimi (Tahancı, 2002), sosyal bilgiler dersi öğretim programları ve ders kitaplarında yer alan tarih konularının eski ve yeni müfredatlar bağlamında incelenmesi (Berk, 2008; Tümsek, 2006), sosyal bilgiler müfredatında yer alan tarih konularının içerik bakımından incelenmesi (Kavak, 2007), tarih konularının ders kitaplarındaki içerik düzeni (Çelebi, 2010), sosyal bilgiler dersi tarih konularının öğretmen görüşleri bağlamında incelenmesi (Keçe, 2013), sosyal bilgilerin tarihsel serüveni içerisinde ilköğretim düzeyinde tarih öğretimi (Turan, 2016), sosyal bilgiler içerisinde yer alan tarih konularına ait kazanımlarının gerçekleştirilmesinde hikâye kullanımı (Özkan, 2014), farklı ülkelerin sosyal bilgiler programlarının karşılaştırılması (Yıldırım, 2006), sosyal bilgiler programı içerisindeki tarih konularının beceri bağlamında değerlendirilmesi (Çelik Bayramoğlu, 2016) gibi hususlarda çalışmaların yapıldığı görülmüştür.

Bu araştırmanın ders kitaplarında yer alan tarih ile ilgili değerleri, becerileri, kazanımları ve tarih konularının verilmiş biçimlerini kapsamlı şekilde ortaya koyması sosyal bilgiler ders kitabı içerisinde yer alan tarih konularının genel bir profilini çıkarması bakımından önem arz etmektedir. Ayrıca bu alanda çalışma yapacak araştırmacılara yol göstermesi bakımından alan yazına katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Bu sebeple bu araştırmada sosyal bilgiler dersi ders kitaplarında tarih konularının yerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu ana amaç doğrultusunda şu sorulara yanıt aranacaktır:

- İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında tarih konularının ve tarih konuları ile ilişkili kazanımlar, beceriler ile değerlerin yeri nedir?
- Ortaokul 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında tarih konularının ve tarih konuları ile ilişkili kazanımlar, beceriler ile değerlerin yeri nedir?
- Ortaokul 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında tarih konularının ve tarih konuları ile ilişkili kazanımlar, beceriler ile değerlerin yeri nedir?
- Ortaokul 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında tarih konularının ve tarih konuları ile ilişkili kazanımlar, beceriler ile değerlerin yeri nedir?

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu araştırmada nitel araştırma desenlerinden biri olan doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, nesnelere ait anlamları, tanımlamaları, kavramları, sembolleri, karakteristikleri, tasvirleri ve metaforları ifade eder. Nitel araştırmalar, araştırmaya konu olan birimlere dair sorulacak ne, nasıl, nerede, ne zaman ve niçin sorularına yanıt verdikleri için bahse konu birimlerin özünü ve ortamını belirlemede oldukça etkilidir (Berg ve Lune, 2015). Nitel araştırmalarda çeşitli araştırma desenlerinden yararlanılmaktadır. Bunlardan biri olan doküman incelemeyi, “yazılı ve görsel malzemenin toplanıp incelenmesi” olarak tanımlamak mümkündür (Labuschagne, 2003; Sönmez ve Alacapınar, 2017). Burada bahsi geçen yazılı veya görsel malzemeler kitaplar, çeşitli araştırma makaleleri, dergiler, öykü ve romanlar, resimler, filmler hatta şiirler ve şarkılar gibi dokümanlar olabilir. Bu araştırma yazılı materyal kapsamında değerlendirilen ve araştırmanın veri kaynağını oluşturan ders kitaplarının incelenmesine dayalı bir araştırma olduğu için araştırmada doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Diğer nitel araştırma yöntemlerinde olduğu gibi doküman incelemede de veri içeriklerinden anlam çıkarmak ve araştırma konusu hakkında bir anlayış geliştirmek için verilerin tahlili ve yorumlanması gerekmektedir (Balcı, 2001; Corbin ve Strauss, 2008; Labuschagne, 2003, McCulloch, 2012).

Veri Kaynağı ve Verilerin Toplanması

Araştırmanın veri kaynağını Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından ilkökuller ve ortaokuller düzeyinde sosyal bilgiler dersinde öğrencilere ders kitabı olarak okutulan ve künye bilgileri aşağıda çıkarılan ders kitaplarından oluşmaktadır.

- Tüysüz, S. (2019). Sosyal Bilgiler Ders Kitabı - 4. Ankara: Tuna Yayıncılık.
- Şahin, E. (2018). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 5, Ankara: Anadolu Yayıncılık.

- Şahin, E. (2018b). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 6, Ankara: Anadol Yayıncılık.
- Gültekin, G., Akpınar, M., Nohutcu, M., Özerdoğan, P. ve Aygün, S. (2019). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Ayrıca ders kitabındaki verileri anlamlı kılmak ve daha sağlıklı bir değerlendirme yapabilmek için Sosyal Bilgiler Dersi 4-7. Sınıflar Öğretim Programı kitapçığından yararlanılmıştır. Bu veri kaynağına ait künye de aşağıya çıkarılmıştır.
- MEB (2018). İlköğretim sosyal bilgiler dersi 4–7. sınıflar öğretim programı. Ankara: MEB.

Araştırma verilerinin kaynağını oluşturan 4., 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları incelenirken, araştırmacılar tarafından Yıldırım ve Şimşek (2016) tarafından önerilen “dokümanlara ulaşma”, “orijinaliği kontrol etme”, “dokümanları anlama”, “veriyi analiz etme”, “veriyi kullanma” adımları takip edilmiştir.

Ders kitapları üzerinden yürütülen bu çalışma etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Veri Toplama Aracı

Sosyal bilgiler programı içerisinde yer alan tarih konularının, bu konularla kazandırılmak istenilen kazanımların, değerlerin ve becerilerin sınıflandırılması için araştırmacılar tarafından “Kitap Değerlendirme Formu” (KDF) hazırlanmıştır. Veri toplama aracı hazırlanmadan önce öncelikle literatür taraması yapılmış, araştırmacının amacına uygun bir veri toplama aracı olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca ders kitaplarının kalitesi ve ders kitapları üzerine yapılacak araştırmalar için öneriler içeren bazı kaynaklar gözden geçirilmiştir (Pingel, 1999; Ivic, Pesikan ve Antic, 2013). Uygun bir veri toplama aracının olmadığı belirlenmesi ile araştırmacının amacı, araştırma soruları kapsamında ders kitapları ve kazanımların hangi ölçütlere göre değerlendirileceği tartışılmış ve bu doğrultuda iki sosyal bilgiler eğitimcisi ile Türkçe eğitimcisinin görüşlerine başvurulmuştur. Bu bağlamda hazırlanan form öğrenme alanı, konu, kazanım, tarih konularının veriliş biçimi (doğrudan/dolaylı), değer ve beceri başlıkları altında veri toplamaya imkan tanımıştır. Veri formunda yer alan öğrenme alanı ve konu başlıkları tarihle ilgili içeriğin yer aldığı öğrenme alanı ve konuyu; kazanım başlığı tarih içeriği ile kazandırılmak istenen kazanımları; veriliş biçimi başlığı içeriğin tamamının tarih ve tarihsel olgu ve olaylardan ya da tarihle ilgili olmayan ancak tarihten örnek verilerek konunun öğretiminin amaçlandığı içerikleri, değer ve beceriler ise tarih konularında yer alan içerikler ile kazandırılması hedeflenen değer ve becerileri kapsamaktadır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde betimsel analizden yararlanılmıştır. Betimsel analizde verilerin üzerinde herhangi bir değişiklik yapılmaz. Verilerin önceden belirli kategori ile temalar altında alıntılar halinde verilerin toplanması ve betimlenmesi söz konusudur (Demir, 2014; Sönmez ve Alacapınar, 2017). Araştırmada elde edilen verilerin, kitap değerlendirme formunda belirlenen temalara göre özetlenip yorumlanması ve doğrudan alıntılara yer verilmesi nedeniyle betimsel analizden yararlanılmıştır. Betimsel analiz; “çerçeve oluşturma”, “tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi”, “bulguların tanımlanması” ve “bulguların yorumlanması” adımlarını içermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Analiz sürecinin güvenilirliğini sağlamak amacıyla araştırmacılar haricinde iki alan uzmanı verileri bağımsız bir biçimde analiz etmiştir. Analiz işleminde Miles ve Huberman (1994) tarafından önerilen güvenilirlik formülü dikkate alınmıştır. Hesaplama sonucunda yapılan veri analizi işleminin güvenilirlik düzeyinin %90 olduğu görülmüş

olup, güvenilirlik hesaplarının %70'in üzerinde çıkması, araştırmanın güvenilir kabul edilmesi için yeterli görülmektedir (Miles ve Huberman, 1994). Bu sonuca göre araştırmanın güvenilir olduğunu söylemek mümkündür.

Bulgular

Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan tarih konuları, sınıf düzeylerine göre; konuların ele alınış biçimleri, beceri, değer ve kazanım bağlamında ele alınarak aşağıda sunulmuştur.

İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Tarih Konuları Ele Alınış Biçimine Dair Bulgular

İlkokul 4.Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan tarih konularının ele alınış biçimine, kazanım, değer ve beceri ilişkilerine dair tespitler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1

İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Tarih Konularının Ele Alınış Biçimine, Kazanım, Değer ve Beceri İlişkilerine İlişkin Bulgular

Öğrenme Alanı	Konu	Kazanım	Beceri	Değer	Doğrudan	Dolaylı
Birey ve Toplum	Herkesin Bir Kimliği Var (s.12)	4.1.1. Resmî kimlik belgesini inceleyerek kişisel kimliğine ilişkin çıkarımlarda bulunur.	Değişim ve sürekliliği algılama, Kanıt kullanma, Zaman ve kronolojiyi algılama	-		✓
	Herkesin Bir Öyküsü Var (s.18)	4.1.2. Yaşamına ilişkin belli başlı olayları kronolojik sıraya koyar.	Zaman ve kronolojiyi algılama	-		✓
	Nelerden Hoşlanıyorum? Neleri Yapabilirim? (s.23-24)	4.1.3. Bireysel ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini tanır.	Karar verme, Empati	-		✓
Kültür ve Miras	Ailemin Tarihi (s.34-37)	4.2.1. Sözlü, yazılı, görsel kaynaklar ve nesnelere yararlanarak aile tarihi çalışması yapar.	Araştırma, Kanıt Kullanma	Aile birliğine önem verme	✓	
	Milli Kültür Öğelerimiz (s.38-43)	4.2.2. Ailesi ve çevresindeki millî kültürü yansıtan öğeleri araştırarak örnekler verir.	Değişim ve sürekliliği algılama, Kanıt kullanma, Araştırma	Duyarlılık		✓

Bilim, Teknoloji ve Toplum	Geçmişten Bugüne Çocuk Oyunları (s.44-48)	4.2.3. Geleneksel çocuk oyunlarını değişim ve süreklilik açısından günümüzdeki oyunlarla karşılaştırır.	Değişim ve sürekliliği algılama	-	✓
	Bir Kahramanlık Destanı: Milli Mücadele (s.49-58)	4.2.4. Millî Mücadele kahramanlarının hayatlarından hareketle Millî Mücadele'nin önemini kavrar.	Zaman ve kronolojiyi algılama, Empati	Vatanseverlik Bağımsızlık Dayanışma	✓
	Geçmişten Bugüne Teknoloji (s.98-101)	4.4.2. Teknolojik ürünlerin geçmişteki ve bugünkü kullanımını karşılaştırır.	Değişim ve sürekliliği algılama, Eleştirel Düşünme	Bilimsellik	✓
	Zaman İçinde Teknoloji (s.104-109)	4.4.3. Kullandığı teknolojik ürünlerin ve bu ürünlerin zaman içerisindeki gelişimini araştırır.	Yenilikçi Düşünme, Eleştirel Düşünme	Bilimsellik Çalışkanlık	✓
Etkin Vatandaşlık	Ben Çocuğum, Haklarımla Varım (s.152)	4.6.1. Çocuk olarak sahip olduğu haklara örnekler verir.	Sosyal katılım, İşbirliği	Saygı Eşitlik Duyarlılık	✓
	Özgürlük ve Bağımsızlık (s.167-170)	4.6.4. Ülkesinin bağımsızlığı ile bireysel özgürlüğü arasındaki ilişkiyi açıklar.	Sosyal katılım, Politik okuryazarlık	Bağımsızlık Özgürlük Sorumluluk	✓
Toplam	11	11	22	14	7 4

Tablo 1 incelendiğinde 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında, tarih konularının dört öğrenme alanında kendisine yer bulduğu görülmektedir. Buna göre “Birey ve Toplum” öğrenme alanında yer alan üç konunun tarihle dolaylı olarak; “Kültür ve Miras” öğrenme alanında yer alan dört konunun tarihle doğrudan; “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında yer alan iki konunun tarihle doğrudan; “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında yer alan bir konunun tarihle doğrudan ve bir konunun ise tarihle dolaylı olarak ilişkilendirildiğini söylemek mümkündür. Buradan hareketle 4. sınıf ders kitabında yer alan toplam 35 konudan 4’ünün dolaylı, 7’sinin ise doğrudan tarihle ilişkili olduğu anlaşılmaktadır.

“Ben” ve “Biz” olma süreçlerini mekânsal, tarihi ve kültürel faktörler ile ele alan “Birey ve Toplum” öğrenme alanında işlenen ve dolaylı olarak tarihle ilişkilendirilen “Herkesin Bir Kimliği Var” konusunda değişim ve sürekliliği algılama ile kanıt kullanma becerilerine yer verildiği anlaşılmaktadır. Örneğin, “Herkesin Bir Kimliği Var” konusu yer alan Biliyor Muydunuz? köşesinde “Ülkemizde ilk resmî kimlik belgesi Osmanlı Devleti zamanında 1882 yılında düzenlendi. Halk arasında kimlik, kafa kâğıdı, kafa koçanı, nüfus kâğıdı gibi adlarla anılan bu belge “Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye Tezkiresi” adıyla kullanılmaya başlandı...” şeklinde bir içeriğe yer verilmiştir.

Söz konusu içeriğin konu mahiyeti düşünüldüğünde tarih konularına içerikte dolaylı olarak yer verildiği görülmektedir. Aynı şekilde aynı öğrenme alanında yer alan “Herkesin Bir

Öyküsü Var” konusunda “zaman ve kronolojiyi algılama” becerisinin geliştirilmesi hedeflenirken, “...fotoğrafları da kullanarak yukarıda anlattığı olayları kronolojik olarak sıraladığı resimli bir zaman şeridi hazırladı.” ifadesinde tarihe dolaylı olarak yer verilmiştir. Yine dolaylı olarak tarihe ilişkilendirilen “Nelerden Hoşlanıyorum? Neleri Yapabilirim?” konusunda ise verilmesi planlanan “karar verme” ve “empati” becerileri Carlos Tiscar’ın biyografisi ile geliştirilmek istenmiştir.

Temel de tarih odaklı bir yaklaşıma sahip olan “Kültür ve Miras” öğrenme alanında yer alan “Ailemin Tarihi” konusu içerisinde doğrudan tarihe ilgili içeriklere başvurulmuş ve “araştırma” ile “kanıt kullanma” becerileri ile “aile birliğine önem verme” değerinin bahse konu içerikle geliştirilmesi amaçlanmıştır. “Milli Kültür Öğelerimiz” konusunda ise içeriğin doğrudan tarihe ilişkili olduğu, “değişim ve sürekliliği algılama”, “kanıt kullanma” ve “araştırma” becerileri ile “kültürel mirasa duyarlılık” bağlamında “duyarlılık” değerinin ön plana çıktığı görülmektedir. “Geçmişten Bugüne Çocuk Oyunları” konusunun doğrudan tarihe ilişkilendirildiği ve “değişim ve sürekliliği algılama” becerisi üzerinde durulduğu; “Bir Kahramanlık Destanı: Milli Mücadele” konusunun doğrudan tarih ile ilişkili içeriklerden oluştuğu, bahse konu başlıkta öğrencilerin “zaman ve kronolojiyi algılama” becerisinin geliştirilmesinin amaçlandığı bulgusuna erişilmiştir. Yine aynı başlıkta tarihsel biyografiler aracılığıyla “empati” becerisi ile “vatanseverlik”, “bağımsızlık”, “dayanışma” değerlerinin ele alındığı görülmektedir.

Bilim ve teknolojinin gelişim süreçleri ile toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini anlatmayı hedefleyen “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında yer alan ve tarihe doğrudan ilişkilendirilen “Geçmişten Bugüne Teknoloji” konusunda öğrenciye “değişim ve sürekliliği algılama” ile “eleştirel düşünme” becerileri ve “bilimsellik” değerinin verilmesi hedeflenmektedir. “Zaman İçinde Teknoloji” konusu ise tarihe doğrudan ilişkilendirilerek “yenilikçi düşünme” ve “eleştirel düşünme” becerileri ile “bilimsellik” ve “çalışkanlık” değerinin bu başlıkta bireylere kazandırılmasının amaçlandığı görülmektedir.

Vatandaşlık ve toplumsal yaşam bağlamında çeşitli konuları irdeleyen “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında yer alan ve tarihe dolaylı olarak ilişkilendirilen “Ben Çocuğum, Haklarımla Varım” konusunda “sosyal katılım” ve “işbirliği” becerileri ile “saygı”, “eşitlik” ve “duyarlılık” değerleri bireylere kazandırılmaya çalışılmaktadır. Konunun pekiştirilmesi amacıyla verilen “Biliyor Muydunuz?” köşesinde “Çocuk Hakları Sözleşmesi 20 Kasım 1989’da Türkiye’nin de aralarında bulunduğu 142 ülke tarafından imzalanarak 1990’da yürürlüğe girmiştir. Her yıl 20 Kasım günü bütün ülkelerde Dünya Çocuk Hakları Günü olarak kutlanır.” ifadeleri ile tarihin dolaylı olarak bu başlıkta yer aldığını ifade etmek mümkündür. Aynı öğrenme alanında yer alan ve tarihe doğrudan ilişkilendirilen “Özgürlük ve Bağımsızlık” konusunda ise “sosyal katılım” ve “politik okuryazarlık” becerileri ile “bağımsızlık”, “özgürlük” ve “sorumluluk” değerlerine yer verildiği söylenebilmektedir.

Kısaca sosyal bilgiler öğretim programının dördüncü sınıf basamağında öğrencilere kazandırılması amaçlanan 33 kazanımın 4’ünün dolaylı, 7’sinin doğrudan olmak üzere toplam 11 kazanımın tarih konularının öğretimiyle ilişkili olduğu görülmektedir. Bu durumda ders programının dördüncü sınıf basamağında yer verdiği her 3 kazanımdan 1’nin tarihe doğrudan veya dolaylı bir biçimde ilişkili olduğunu ifade etmek mümkündür.

Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Tarih Konuları Ele Alınış Biçimine Yönelik Bulgular

Ortaokul 5.Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan tarih konularının ele alınış biçimine, kazanım, değer ve beceri ilişkilerine dair tespitlere Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 2

Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Tarih Konularının Ele Alınış Biçimine, Kazanım, Değer ve Beceri İlişkilerine İlişkin Bulgular

Öğrenme Alanı	Konu	Kazanım	Beceri	Değer	Doğrudan	Dolaylı
Kültür ve Miras	Uygarlıkları Öğreniyorum (s.34-39)	5.2.1. Somut kalıntılarından yola çıkarak Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının insanlık tarihine önemli katkılarını fark eder.	Araştırma, Dijital Okuryazarlık, Kanıt kullanma	Duyarlılık Estetik	✓	
	Çevremizdeki Güzellikler (s.41-42)	5.2.2. Çevresindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesnelere ve eserleri tanıtır.	Mekânı algılama, Araştırma	Duyarlılık Estetik	✓	
	Kültürel Zenginliğimiz (s.48-49)	5.2.3. Ülkemizin çeşitli yerlerinin kültürel özellikleri ile yaşadığı çevrenin kültürel özelliklerini karşılaştırarak bunlar arasındaki benzer ve farklı unsurları belirler.	Eleştirel düşünme	Duyarlılık		✓
	Kültürümüzü Tanıyalım (s.52)	5.2.4. Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki rolünü analiz eder.	Eleştirel düşünme	Duyarlılık Dayanışma		✓
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Geçmişten Günümüze Kültürümüz (s.57)	5.2.5. Günlük yaşamdaki kültürel unsurların tarihî gelişimini değerlendirir.	Değişim ve sürekliliği algılama	-		✓
	Doğal Afetlerin Yaşamımıza Etkisi (s.86)	5.3.5. Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar.	Empati, Gözlem	Dayanışma		✓
	Bilim İnsanlarının Ortak Özellikleri (s.107-108)	5.4.4. Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerini belirler.	Empati	Bilimsellik Çalışkanlık		✓
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Bilimsel Etik (s.111)	5.4.5. Yaptığı çalışmalarda bilimsel etiğe uygun davranır.	-	Dürüstlük Bilimsellik		✓

Etkin Vatandaşlık	Bayrağımız ve İstiklal Marşı (s.172-174)	5.6.4. Millî egemenlik ve bağımsızlık sembollerimizden Bayrağımıza ve İstiklâl Marşına değer verir.	Politik okuryazarlık	Bağımsızlık Özgürlük	✓
Küresel Bağlantılar	Ortak Mirasımız (s.191-195)	5.7.4. Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir.	Araştırma Yenilikçi düşünme	Duyarlılık Estetik	✓
Toplam	10	10	14	16	4 6

Tablo 2 incelendiğinde 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki tarih konularının toplam beş öğrenme alanında yer aldığı görülmektedir. Buna göre; “Kültür ve Miras” öğrenme alanında yer alan beş konudan ikisinin doğrudan üçünün dolaylı olarak tarihle ilişkili olduğu; “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında yer alan bir konunun dolaylı olarak tarihle ilişkilendirildiği; “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında yer alan iki konuda dolaylı olarak tarihe yer verildiği; “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında yer alan bir konunun doğrudan tarihle ilişkili olduğu söylenilebilir. “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında yer alan bir konunun ise doğrudan tarihle ilişkili olduğu bulgusunun elde edildiği görülecektir. Buradan hareketle 5. sınıf ders kitabında yer alan toplam 33 konudan 4’ünün doğrudan, 6’sının ise dolaylı olarak tarihle ilişkili olduğu anlaşılmaktadır.

5. sınıf sosyal bilgiler ders programında kültür ve kültürel mirasın öneminin ele alındığı “Kültür ve Miras” öğrenme alanında tarihle doğrudan ilişkili olarak verilen “Uygarıkları Öğreniyorum” konusunun “araştırma”, “dijital okuryazarlık” ve “kanıt kullanma” becerileri ile “kültürel mirasa duyarlılık” kapsamında “duyarlılık” ve “estetik” değerlerini öğrenciye kazandırabilecek mahiyette içeriğe sahip olduğu görülmüştür. Benzer bir biçimde tarihin doğrudan verildiği “Çevremizdeki Güzellikler” konusu içerisinde “mekânı algılama” ve “araştırma” becerileri ile “duyarlılık” ve “estetik” değerlerinin geliştirilmeye çalışıldığı bulgusu elde edilmiştir. Tarih konularının dolaylı olarak verildiği “Kültürel Zenginliğimiz” konusunda ise “eleştirel düşünme becerisi” ile “duyarlılık” değerinin, yine tarih konularının dolaylı olarak verildiği “Kültürümüzü Tanıyalım” konusunda ise “eleştirel düşünme becerisi” ile “dayanışma” ve “duyarlılık” değerlerinin kazandırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Son olarak tarih konularının dolaylı olarak verildiği “Geçmişten Günümüze Kültürümüz” konusunda “değişim ve sürekliliği algılama” becerisinin bireylere kazandırılmasının hedeflendiği söylenilebilir.

Temel de coğrafya odaklı olan “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında “Doğal Afetlerin Yaşamımıza Etkisi” konusunda 17 Ağustos 1999 depremiyle ilgili gazete haberiyle tarihten dolaylı olarak yararlanıldığı, “empati” ve “gözlem” becerileri ile “dayanışma” değerinin bireylere kazandırılmasının hedeflendiği görülmektedir.

“Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında yer alan “Bilim İnsanlarının Ortak Özellikleri” konusunda Albert Einstein, Isaac Newton, Aziz Sancar gibi bilim insanlarının biyografilerinden yararlanılarak “empati” becerisi ile “bilimsellik” ve “çalışkanlık” değerleri; “Bilimsel Etik” konusunda ise Cahit Arf biyografinden yararlanılarak “dürüstlük” ve “bilimsellik” değerleri dolaylı olarak tarihten yararlanılarak öğrenciye kazandırılmaya çalışılmaktadır.

“Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında yer alan “Bayrağımız ve İstiklal Marşımız” konusunda TBMM’nin kuruluşu ve İstiklal Marşının yazılma sürecine değinilerek, tarihe

doğrudan yer verildiği ve “politik okuryazarlık becerisi” ile “bağımsızlık” ve “özgürlük” değerlerinin kazandırılmasının hedeflendiği ilgili tablodan anlaşılmaktadır.

Devletlerarası ilişkiler ile dünyadaki gelişmeleri takip eden bireyler yetiştirmeyi hedefleyen “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında “Ortak Mirasımız” konusunda tarihe doğrudan yer verilmiş, “araştırma” ve “yenilikçi düşünme” becerileri ile “duyarlılık” ve “estetik” değerlerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir.

İlgili tablo kazanım boyutunda incelendiğinde sosyal bilgiler öğretim programında yer alan ve 5. sınıf düzeyinde bulunan 33 kazanımdan 4’ünün doğrudan, 6’sının dolaylı olmak üzere toplam 10 kazanımın tarih konularının öğretimiyle ilişkili kazanımlar olduğu görülmektedir. Bu durumda ders programında yer alan neredeyse her 3 kazanımdan 1’nin tarihle doğrudan veya dolaylı ilişkili olduğunu söylemek mümkündür.

Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Tarih Konuları Ele Alınış Biçimine Dair Bulgular

Ortaokul 6.Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan tarih konularının ele alınış biçimine, kazanım, değer ve beceri ilişkilerine dair tespitlere Tablo 3’te yer verilmiştir.

Tablo 3

Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Tarih Konularının Ele Alınış Biçimine, Kazanım, Değer ve Beceri İlişkilerine İlişkin Bulgular

Öğrenme Alanı	Konu	Kazanım	Beceri	Değer	Doğrudan	Dolaylı
					✓	✓
Birey ve Toplum	Kültür ve Toplumsal Birliklilik (s.15-16)	6.1.2. Sosyal, kültürel ve tarihî bağların toplumsal birlikliliğin oluşmasındaki yerini ve rolünü analiz eder.	Eleştirel düşünme	Dayanışma	✓	✓
	Orta Asya’da Kurulan İlk Türk Devletleri (s.40-47)	6.2.1. Orta Asya’da kurulan ilk Türk devletlerinin coğrafi, siyasi, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur.	Harita okuryazarlığı Zaman ve kronolojiyi algılama	-	✓	✓
Kültür ve Miras	İslamiyet’in Yayılışı (s.48-52)	6.2.2. İslamiyet’in ortaya çıkışını ve beraberinde getirdiği değişimleri yorumlar.	Değişim ve sürekliliği algılama Zaman ve kronolojiyi algılama	-	✓	✓
	Türklerin İslamiyet’i Kabulü (s.53-57)	6.2.3. Türklerin İslamiyet’i kabulleri ile birlikte siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda meydana gelen değişimleri fark eder.	Değişim ve sürekliliği algılama Empati	Duyarlılık	✓	✓
	Yeni Yurt Anadolu	6.2.4. Türklerin Anadolu’yu yurt edinme	Eleştirel düşünme	Duyarlılık Barış	✓	✓

İnsanlar, Yerler ve Çevreler	(s.58-65)	sürecini XI ve XIII. yüzyıllar kapsamında analiz eder.	Zaman ve kronolojiyi algılama			
	İpek ve Baharat Yolu (s.66-68)	6.2.5. Tarihî ticaret yollarının toplumlar arası siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkilerdeki rolünü açıklar.	Değişim ve sürekliliği algılama Harita okuryazarlığı	-		✓
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Türkiye'nin Beşeri Coğrafya Özellikleri (s.97)	6.3.3. Türkiye'nin temel beşerî coğrafya özelliklerini ilgili haritalar üzerinde gösterir.	Değişim ve sürekliliği algılama	-		✓
	Nitelikli İnsan Gücü (s.185-186)	6.5.5. Nitelikli insan gücünün Türkiye ekonomisindeki yerini ve önemini analiz eder.	Girişimcilik Yenilikçi düşünme	Vatanseverlik Sorumluluk		✓
Etkin Vatandaşlık	Toplumsal Hayatımızda Demokrasi nin Yeri (s.216-217)	6.6.4. Toplumsal hayatımızda demokrasinin önemini açıklar.	Politik okuryazarlık	Dayanışma Vatanseverlik		✓
	Toplumsal Hayatta Kadının Yeri (s.222-224)	6.6.6. Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder.	Politik okuryazarlık	Eşitlik		✓
Küresel Bağlantılar	Türk Cumhuriyetleri ve Komşu Ülkelerle İlişkiler (s.238)	6.7.1. Ülkemizin Türk Cumhuriyetleri ve komşu devletlerle olan kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerini analiz eder.	Politik okuryazarlık	-		✓
Toplam	11	11	17	9	7	4

Tablo 3 incelendiğinde 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki tarih konularının toplam altı öğrenme alanında yer aldığı görülmektedir. Buna göre; “Birey ve Toplum” öğrenme alanında bir konunun dolaylı; “Kültür ve Miras” öğrenme alanında yer alan beş konunun doğrudan; “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında yer alan bir konunun dolaylı; “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında yer alan bir konunun doğrudan tarihle ilişkili olduğu görülmektedir. “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında yer alan bir konunun tarihle doğrudan, bir konunun dolaylı olarak ilişkili olduğu söylenilebilir. “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında yer alan bir konunun ise dolaylı olarak tarihle ilişkilendirildiği bulgusun elde edildiği görülecektir. Tüm bu bulgulardan hareketle 6. sınıf ders kitabında yer alan toplam 34 konudan 7’sinin doğrudan, 4’ünün ise dolaylı olarak tarihle ilişkili olduğu anlaşılmaktadır.

“Birey ve Toplum” öğrenme alanında işlenen “Kültür ve Toplumsal Birliktelik” konusunun tarih biliminin açıklanması ve kültürel öğelerin gelişim sürecinden bahsetmesi

bakımından dolaylı olarak tarihle ilişkilendirdiği, konu içerisinde bireylerin “eleştirel düşünme” becerisi ile “dayanışma” değerini edinmelerinin amaçlandığı görülmektedir.

Konuların tamamının doğrudan tarihle ilişkili olduğu “Kültür ve Miras” öğrenme alanında yer alan “Orta Asya’da Kurulan İlk Türk Devletleri” konusunda “harita okuryazarlığı” ile “zaman ve kronolojiyi algılama” becerilerinin; “İslamiyet’in Yayılışı” konusunda “değişim ve sürekliliği algılama” ile “zaman ve kronolojiyi algılama” becerilerinin tarih konuları vasıtasıyla öğrencide geliştirilmeye çalışıldığı bulgusuna erişilmiştir. “Türklerin İslamiyet’i Kabulü” konusunda ise “değişim ve sürekliliği algılama” ile “empati” becerileri ve “duyarlılık” değerinin tarih konuları içerisinde vurgulandığı söylenilebilir. “Yeni Yurt Anadolu” konusunda “eleştirel düşünme” ve “zaman ve kronolojiyi algılama” becerileri ile duyarlılık değerinin; “İpek ve Baharat Yolu” konusunda ise “harita okuryazarlığı” ile “değişim ve sürekliliği algılama” becerilerinin tarih konularının öğretimi ile öğrencilere kazandırılmaya çalışıldığı görülmektedir.

“İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında işlenen “Türkiye’nin Beşeri Coğrafya Özellikleri” konusunda “...Örneğin Osmanlı Devleti Padişahı II. Mahmut, askerlik yapabilecek vatandaşları ve yeni vergi kaynaklarını tespit edebilmek amacıyla 1831 yılında nüfus sayımı yaptırmıştır. Cumhuriyet döneminde ilk düzenli nüfus sayımı 1927 yılında yapılmıştır. Ardından...” şeklinde ifadelerle tarihten dolaylı olarak yararlanılarak öğrencilerin “değişim ve sürekliliği algılama” becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

“Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında işlenen “Nitelikli İnsan Gücü” konusu doğrudan tarihle ilişkilendirilerek Mehmet Nuri Demirağ’ın biyografisi aracılığı ile hem nitelikli insan gücünün önemi anlatılmak istendiğini hem de “yenilikçi düşünme” ve “girişimcilik becerileri” ile “dayanışma” ve “vatanseverlik” değerlerinin öğrenciye kazandırılmak istendiğini söylemek mümkündür.

“Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında yer alan “Toplumsal Hayatımızda Demokrasinin Yeri” konusunda 15 Temmuz Darbe Girişimi ile ilgili içeriklere yer verilerek konunun öğretiminde tarihten dolaylı olarak faydalanılırken, bireylerin “politik okuryazarlık” becerisi ile “vatanseverlik” ve “dayanışma” değerlerini kazanmasının hedeflendiği görülmektedir. “Toplumsal Hayatta Kadının Yeri” isimli bir diğer bir konuda ise tarihten doğrudan faydalanılarak geçmişten günümüze kadının toplumdaki yerinden bahsedilmiş, “politik okuryazarlık” becerisi ile “eşitlik” değerinin üzerinde durulmuştur.

“Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında bulunan “Türk Cumhuriyetleri ve Komşu Ülkelerle İlişkiler” konusunda “Türkler, Orta Asya’dan dünyanın çeşitli yerlerine göç ederek yeni yurtlar edinmiştir. Dünya’nın çeşitli yerlerine Orta Asya’dan göç başladığında, bazı Türk toplulukları Orta Asya ve çevresinde yaşamlarını sürdürmeyi tercih etmiştir. Türkler göç ettikleri yerlerde özellikle Anadolu, Kafkasya ve Balkanlar’da yeni devletler kurmuştur...” ifadelerine yer verilerek dolaylı olarak tarihten yararlanılmış, konunun genelinde ise öğrenci de “politik okuryazarlık” becerisinin gelişmesi hedeflenmiştir.

İlgili tablo kazanım açısından değerlendirildiğinde sosyal bilgiler öğretim programında 6. sınıf düzeyinde yer alan 34 kazanımın 7’sinin doğrudan tarihle ilişkilendirilerek kazandırılmak istendiğini, 4’ünün ise tarihten dolaylı olarak yararlanılarak bireylere kazandırılmaya çalışıldığını söylemek mümkündür. Toplam 11 kazanımın doğrudan ya da dolaylı olarak tarih konularının öğretimiyle ilişkili olduğu görülmektedir. Bu durumda ders programında yer alan neredeyse her 5 kazanımdan 1’nin tarihle doğrudan, neredeyse her 8 kazanımdan 1’nin ise tarihle dolaylı olarak ilişkili olduğunu rahatlıkla söylenilebilir.

Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Tarih Konuları Ele Alınış Biçimine Dair Bulgular

Ortaokul 7.Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan tarih konularının ele alınış biçimine, kazanım, değer ve beceri ilişkilerine Tablo 4’te yer verilmiştir.

Tablo 4

Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Tarih Konularının Ele Alınış Biçimine, Kazanım, Beceri ve Değer İlişkilerine İlişkin Bulgular

Öğrenme Alanı	Konu	Kazanım	Beceri	Değer	Doğrudan	Dolaylı
Kültür ve Miras	Beylikten Cihan Devletine (s.42-51)	7.2.1. Osmanlı Devleti’nin siyasi güç olarak ortaya çıkış sürecini ve bu süreci etkileyen faktörleri açıklar.	Kanıt kullanma	-	✓	
	İnsanı Yaşat Ki Devlet Yaşasın (s.52-63)	7.2.2. Osmanlı Devleti’nin fetih siyasetini örnekler üzerinden analiz eder.	Kanıt kullanma	Dayanışma	✓	
	Avrupa’da Uyanış (s.64-73)	7.2.3. Avrupa’daki gelişmelerle bağlantılı olarak Osmanlı Devleti’ni değişime zorlayan süreçleri kavrar.	Değişim ve sürekliliği algılama, Yenilikçi düşünme	-	✓	
Kültür ve Miras	Değişen Dünyada Değişen Osmanlı (s.74-81)	7.2.4. Osmanlı Devleti’nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunur.	Araştırma, Eleştirel düşünme	-	✓	
	Osmanlıdan Kalan Mirasımız (s.83-89)	7.2.5. Osmanlı kültür, sanat ve estetik anlayışına örnekler verir.	Araştırma, Kanıt kullanma	Duyarlılık Estetik Sevgi	✓	
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Nereye Yerleşelim (s.98-101)	7.3.1. Örnek incelemeler yoluyla geçmişten günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur.	Değişim ve sürekliliği algılama, Eleştirel düşünme	-	✓	
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Kil Tabletlerden Akıllı Tabletler (s.126-131)	7.4.1. Bilginin korunması, yaygınlaştırılması ve aktarılmasında değişim ve sürekliliği inceler.	Değişim ve sürekliliği algılama, Zaman ve kronolojiyi algılama,	Bilimsellik	✓	
	Bilimin Öncüleri (s.134-140)	7.4.2. Türk-İslam medeniyetinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını tartışır.	Zaman ve kronolojiyi algılama, Yenilikçi düşünme,	Bilimsellik Çalışkanlık	✓	

Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Her Yenilik Geleceğimize Bir Katkıdır (s.142-147)	7.4.3. XV-XX. yüzyıllar arasında Avrupa’da yaşanan gelişmelerin günümüz bilimsel birikiminin oluşmasına etkisini analiz eder.	Zaman ve kronolojiyi algılama, Yenilikçi düşünme,	Bilimsellik	✓
	Özgür Düşüncenin Bilime Katkısı (s.148)	7.4.4. Özgür düşüncenin bilimsel gelişmelere katkısını değerlendirir.	Yenilikçi düşünme, Kalıp yargı ve önyargıyı fark etme	Bilimsellik Özgürlük	✓
	Topraktan Üretir, Toprağı Yönetiriz (s.158-163)	7.5.1. Üretimde ve yönetimde toprağın önemini geçmişten ve günümüzden örneklerle açıklar.	Değişim ve sürekliliği algılama, Zaman ve kronolojiyi algılama,	-	✓
	Üretim Teknolojisi Hayatımızı Etkiliyor (s.164-167)	7.5.2. Üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir.	Değişim ve sürekliliği algılama	-	✓
	Vakıf Demek Medeniyet Demek (s.168-172)	7.5.3. Kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rollerine örnekler verir.	Değişim ve sürekliliği algılama	Dayanışma	✓
	İşinin Ehli İnsan Yetiştirmek (s.174-177)	7.5.4. Tarih boyunca Türklerde meslek edindirme ve meslek etiği kazandırmada rol oynayan kurumları tanıır.	Değişim ve sürekliliği algılama	Dürüstlük	✓
	Dijital Teknoloji Çağındayız (s.186)	7.5.6. Dijital teknolojilerin üretim, dağıtım ve tüketim alanında meydana getirdiği değişimleri analiz eder.	Değişim ve sürekliliği algılama	-	✓
Etkin Vatandaşlık	Demokrasinin Serüveni (s.196-201)	7.6.1. Demokrasinin ortaya çıkışını, gelişim evrelerini ve günümüzde ifade ettiği anlamları açıklar.	Politik okuryazarlık	Eşitlik Adalet Saygı	✓
	Atatürk’ten Milletimize Armağan (s.202-205)	7.6.2. Atatürk’ün Türk demokrasisinin gelişimine katkılarını açıklar.	Politik okuryazarlık	Bağımsızlık Özgürlük Eşitlik	✓
Toplam	17	17	26	18	13 4

Tablo 4 incelendiğinde 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki tarih konularının toplam beş öğrenme alanında yer aldığı görülmektedir. Buna göre; “Kültür ve Miras” öğrenme alanında yer alan beş konunun, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında yer alan bir konunun, “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında yer alan iki konunun doğrudan tarihle ilişkilendirildiğini söylemek mümkündür. “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında

işlenen üç konunun doğrudan, bir konunun ise dolaylı; “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında yer alan iki konunun doğrudan, üç konunun ise dolaylı olarak tarihle ilişkilendirildiği görülmektedir. Buradan hareketle 7. sınıf ders kitabında yer alan toplam 31 konudan 13’ünün doğrudan, 4’ünün ise dolaylı olarak tarihle ilişkili olduğu anlaşılmaktadır.

Yer alan tüm konularının doğrudan tarihle ilişkili olarak verildiği “Kültür ve Miras” öğrenme alanında işlenen ve Osmanlı Devleti’nin kuruluşunun anlatıldığı “Beylikten Cihan Devletine” konusunda aynı zaman da “kanıt kullanma” becerisinin; “İnsanı Yaşat Ki Devlet Yaşasın” konusunda “kanıt kullanma” becerisi ile “dayanışma” değerinin tarih konuları içerisinde öğrenciye kazandırılmaya çalışıldığı rahatlıkla görülebilir. Coğrafi keşifler, Rönesans, Aydınlanma Çağı gibi önemli süreçlerin anlatıldığı “Avrupa’da Uyanış” konusunda ise tarihten yararlanılarak “değişim ve sürekliliği algılama” ile “yenilikçi düşünme” becerilerinin üzerinde durulduğu söylenilebilir. İslahat hareketleri sonucu meydana gelen değişimleri her yönüyle incelemeyi hedefleyen “Değişen Dünyada Değişen Osmanlı” konusunda “araştırma” ve “eleştirel düşünme” becerilerinin, “Osmanlıdan Kalan Mirasımız” konusunda ise “estetik” ve “duyarlılık” değerlerinin tarih konuları içerisinde öğrenciye kazandırılması hedeflenmektedir.

“İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında yer alan ve geçmişten günümüze yerleşmeyi etkileyen faktörler üzerinde duran “Nereye Yerleşelim” konusunda tarihten doğrudan yararlanılmış ve “değişim ve sürekliliği algılama” ile “eleştirel düşünme” becerilerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir.

7. sınıf düzeyinde daha fazla tarih öğretiminden yararlanıldığı görülen “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında bulunan ve yazının icadından günümüze kadar gelen bilginin depolanma ve aktarılma süreçlerini işleyen “Kil Tabletlerden Akıllı Tabletlere” konusunda doğrudan tarihten yararlanılarak öğrencide “değişim ve sürekliliği algılama” ile “zaman ve kronolojiyi algılama” becerileri ile “bilimsellik” değerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Türk-İslam medeniyetinde yetişen bilginlerin anlatıldığı “Bilimin Öncüleri” ile matbaanın ve buhar makinesinin icadı gibi gelişmeleri işleyen “Her Yenilik Geleceğimize Bir Katkıdır” konularında “zaman ve kronolojiyi algılama” ve “yenilikçi düşünme” becerileri ile “bilimsellik” ve “çalışkanlık” değerlerinin doğrudan tarih aracılığı ile verilmek istenildiği söylenilebilir. “Özgür Düşüncenin Bilime Katkısı” konusunda verilen okuma parçası ve skolastik düşünceye ilişkin verilen ifadelerle dolaylı olarak tarihten yararlanıldığı, “yenilikçi düşünme” ve “kalıp yargı ve önyargıyı fark etme” becerileri ile “bilimsellik” ve “özgürlük” değerlerinin de tarih konuları içerisinde öğrenciye kazandırılmaya çalışıldığı görülmektedir.

“Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında yer verilen ve toprağın önemini geçmiş ve bugün bağlamında ele alan “Topraktan Üretir, Toprağı Yönetiriz” konusunda doğrudan tarihten yararlanılarak “değişim ve sürekliliği algılama” ile “zaman ve kronolojiyi algılama” becerilerinin öğrenciye kazandırılması amaçlanmıştır. Üretim teknolojilerinde yaşanan teknolojileri çeşitli açılardan ele alan “Üretim Teknolojisi Hayatımızı Etkiliyor” konusu dolaylı olarak tarihten yararlanılarak, “değişim ve sürekliliği algılama” becerisinin öğrencilerde gelişimi desteklenmiştir. Vakıfların kuruluşuyla ilgili olarak tarihten örnekler vererek içeriğin dolaylı olarak desteklendiği “Vakıf Demek Medeniyet Demek” konusunda “değişim ve sürekliliği algılama” becerisi ile “dayanışma değerinin”; Ahilik ve Lonca teşkilatının üzerinde durularak doğrudan tarihten yararlanılan “İşinin Ehli İnsan Yetiştirmek” konusunda ise “değişim ve sürekliliği algılama” becerisi ile “dürüstlük” değerinin tarih konularıyla entegrasyonu sağlanmıştır. E-ticaret kavramının üzerinde durulduğu “Dijital Teknoloji Çağındayız” konusunda sanayi devrimiyle ilgili içeriklere yer verilerek dolaylı olarak tarihten

yararlanılarak, “değişim ve sürekliliği algılama” becerisinin öğrencilere kazandırılmasının hedeflendiği görülmektedir.

“Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanı içerisinde bulunan ve geçmişten günümüze demokrasinin gelişimini içeren “Demokrasinin Serüveni” konusunda “politik okuryazarlık” becerisi ile “adalet”, “eşitlik” ve “saygı” değerlerinin kazandırılmasında doğrudan tarihten yararlanılma yoluna gidilmiştir. Yine benzer bir biçimde TBMM’nin açılması ve çok partili hayata geçişi ele alan “Atatürk’ten Milletimize Armağan” konusunda da “politik okuryazarlık” becerisi ile “bağımsızlık”, “eşitlik” ve “özgürlük” değerlerinin kazandırılmasında tarihten doğrudan yararlanıldığını ifade etmek mümkündür.

İlgili tablo kazanım açısından değerlendirildiğinde sosyal bilgiler öğretim programının 7. sınıf düzeyinde yer alan 31 kazanımın 13’ünün doğrudan tarihle ilişkilendirilerek bireylere kazandırılmak istendiğini, 4’ünün ise tarihten dolaylı olarak yararlanılarak bireylere kazandırılmaya çalışıldığını söylemek mümkündür. Toplam 17 kazanımın tarih konularının öğretimiyle doğrudan veya dolaylı olarak ilişkili olduğu görülmektedir. Bu durumda 7. sınıf ders programında yer alan neredeyse her 2 kazanımdan 1’nin tarihle doğrudan, neredeyse her 8 kazanımdan 1’nin ise tarihle dolaylı olarak ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Bu bakımdan sınıf düzeyine göre tarihle ilgili olarak en fazla içeriğin ve kazanımın 7. sınıf öğretim ders kitabında olduğunu söylenebilir. Bu bilgiler ışığında sosyal bilgiler ders kitaplarında (4-7) yer alan tarih konularının dağılımı Ek 1’de haritalandırılmak suretiyle görselleştirilerek özetlenmiştir. Görselin alanda araştırma yapan akademisyenlere, öğretmenlere, lisans ve lisansüstü öğrenim öğrencilerine sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan tarih konularının yürüncesini özet biçimde sergileyeceği düşünülmüştür.

Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan tarih konularının resmedildiği ilgili görselde görüldüğü üzere tarih konularının genel olarak en fazla “Kültür ve Miras” öğrenme alanında doğrudan tarih öğretimi amacıyla verildiği; sınıf düzeyi bazında ise en fazla 7. Sınıf ders kitabında Osmanlı Devleti’nin kuruluşundan, bilim ve teknolojiye değışmeler ile demokrasinin gelişimine kadar geniş bir yelpazede işlendiği görülmektedir. 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında doğrudan tarih öğretiminin hedeflendiği Milli Kültür, Milli Mücadele, TBMM’nin açılışı, teknolojinin gelişimi konularının işlendiği görülürken; 6. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında ise Orta Asya Türk Devletleri, İslamiyet’in yayılışı, İslamiyet’in kabulü, Anadolu’nun yurt edinilmesi, ticaret yolları gibi konuların doğrudan tarih öğretimi amacıyla ders kitabında yer aldığı söylenilebilir. 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında ise Anadolu ve Mezopotamya uygarlıkları, Milli egemenlik, ortak miras öğeleri ile doğal varlıklar gibi içeriklerin doğrudan tarih öğretimi şeklinde işlendiği ancak var olan tarih içeriklerinin diğer sınıf düzeylerine göre nispeten daha az bulunduğunu ifade etmek mümkündür.

Sonuç

Araştırma sonuçlarına göre sosyal bilgiler dersi ders programı kapsamında ders kitaplarında yer alan kazanımların yaklaşık üçte birinin tarih konuları ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkili olduğu, 4., 5., 6. ve 7. sınıf konularından toplam 49 konunun öğretiminde doğrudan ya da dolaylı olarak tarihten yararlanıldığı söylenilebilir. Tarih konularının sosyal bilgiler programı içerisinde en yoğun yer aldığı sınıf düzeyi ise yedinci sınıftır. Yedinci sınıf düzeyinde öğrenciye kazandırılması planlanan 31 kazanımın 17’sinin tarihle ilişkili kazanımlar

olduğu düşünülürken toplam kazanımların yaklaşık yüzde ellisine denk geldiği görülmektedir. 4. sınıf ve 6. sınıf düzeyinde 11 kazanımın, 5. sınıf düzeyinde ise 10 kazanımın doğrudan ya da dolaylı tarihle ilişkili olduğu düşünülürse 4., 5., ve 6. sınıf düzeyinde tarihe yönelik kazanımların yaklaşık üçte bir oranında olduğu görülebilir. Literatüre bakıldığında tarihle ilgili içeriğin sosyal bilgiler öğretim programında yoğun olmasına gerekçe oluşturan güçlü argümanlarla karşılaşılmaktadır

Candan ve Koçer'e (2013) göre tarih dersi eğitim-öğretimin mihver derslerinden birisidir. Soysal'a (2012) göre bu sebeple diğer disiplinlere ait konular izah edilirken tarihe müracaat edilmek zorundadır. Çünkü tarih vasıtasıyla diğer disiplinlerin konu alanına giren birçok kavram, olay ve husus örneklendirilerek konu güncel hayata indirgenebilir, basitleştirilebilir ve bu kavram, olay ve hususların tarihsel arka planı ortaya konulabilir. Sosyal bilgiler programı içerisinde tarih konularının dolaylı olarak yer almasında da bu durum oldukça etkilidir. Çünkü ekonomik, toplumsal ve siyasal birçok kavram ve husus tarihsel örneklerle somutlaştırılmaktadır. Örneğin toplumsal rol, statü gibi hususların öğrenci zihninde oturtulmaya çalışıldığı "Herkesin bir kimliği var" konusu işlenirken resmi kimlik belgesi hususuna değinilmiş, sosyal bilgiler sosyolojiden aldığı bu kavramları ülkemizdeki ilk resmi kimlik belgesinin Osmanlı döneminde 1882 yılında verildiği hususu ile görselleştirerek tarihsel bir arka plana dayandırmış, yaşamla ilişkilendirmiş ve somutlaştırmıştır. Tarihin sosyal bilgiler programı içerisinde kendine doğrudan yer bulduğu "Kültür ve Miras" gibi öğrenme alanlarında ise gayenin daha çok tarih eğitiminin milli kimlik bilinci kazandırma, kültürel mirasın aktarımı ve kolektif bir hafıza oluşturma hedeflerini gerçekleştirmek olduğu söylenilebilir (Demir ve Oğuz Haçat, 2018).

Araştırma sonucu sosyal bilgiler dersi içerisinde tarihin kendisine dolaylı ya da doğrudan yer bulduğu öğrenme alanlarında "değişim ve sürekliliği algılama", "kanıt kullanma", "zaman ve kronolojiyi algılama", "karar verme", "empati", "araştırma", "eleştirel düşünme", "yenilikçi düşünme", "sosyal katılım", "işbirliği", "politik okuryazarlık", "dijital okuryazarlık", "mekânı algılama", "gözlem yapma", "harita okuryazarlığı", "girişimcilik", "kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme" gibi bir takım becerilerin geliştirilmesine yönelik içerik ve etkinliklerin yer aldığı görülmüştür. Bunlardan "eleştirel düşünme", "yenilikçi düşünme", "işbirliği", "girişimcilik" becerileri gibi bazı beceriler toplumların güçlenmek ve ayakta kalmak, karşılaştıkları güçlükleri aşabilmek, kültürel varlıklarını sürdürebilmek, yaşanan çağa adapte olabilmek ve yeni nesillere yaşanabilir bir toplum bırakabilmek adına vatandaşlarında görmeyi arzu ettiği etkin vatandaş becerileridir ve birçok kaynakta 21. yüzyıl becerileri olarak tanımlanmışlardır. Tarih boyunca varlığını sürdürmüş ve her alanda gelişmiş toplumlara bakıldığında gelişmişliklerinin temelinde birtakım becerilere verilen önemin olduğu kolaylıkla fark edilebilmektedir (Ersükmen, 2010; Schreglmann, 2011; Trilling ve Fadel, 2009; Warhurst, Tilly ve Gatta, 2017). Örneğin Kılıç ve Alkan 2018 yılında yaptıkları bir araştırmada yaratıcılık ve problem çözme becerileri gibi becerilerin sanayi devriminden sonra ayrı bir önem kazandığını, özellikle son yıllarda bu becerilere sahip olan yetişmiş insan gücü ve gelişmiş teknolojiye sahip olan ülkelerin (Japonya, Amerika, Almanya ve Güney Kore gibi) katma değer üretebildikleri ve katma değer üreten ülkelerin gelişmiş ve yükselen ülkeler arasında yer aldığını belirtmişlerdir (Kılıç ve Alkan, 2018).

"Zaman ve kronolojiyi algılama", "değişim ve sürekliliği algılama" ve "kanıt kullanma", "neden-sonuç ilişkisi kurma", "araştırma", "empati" "geçmişle günümüzü ilişkilendirme" "dijital okuryazarlık" becerileri gibi diğer beceriler ise çağdaş tarih eğitiminin öğrencilerde geliştirmeyi amaçladığı beceriler olarak gelişmiş ülkelerin öğretim programlarına girmiş, tarih

eğitimine paralel olarak öğrencilerce kazanılması beklenen becerilerdir. Bu beceriler, geçmiş öğrenirken geçmişin üzerine dayandığı olaylar arasındaki ilişkinin mantık süzgecinden geçirilmesini sağlayan, tarihi olayları değerlendirme esnasında tarihinin kullandığı yöntemleri ve bu yöntemlerle bilginin nasıl üretildiğini görmeye ve anlamaya yarayan becerilerdir (Demircioğlu, 2009). Diğer bir deyişle öğrencilerin tarihi anlamalarına, dün ve bugün arasında ilişkilendirme yapabilmelerine olanak tanırlar (Dilek, 2007). Keçe (2015) yapmış olduğu bir araştırmada bu becerileri tarih okuryazarlığı başlığı altında toplamış, yapılandırmacı yaklaşım doğrultusunda hazırlanan yeni öğretim programına giren bu becerilerin öğrencileri derslerde pasif alıcı konumundan çıkararak öğrenme sürecinin aktif bir ögesi yaptığını belirtmiştir. Ata'ya (1999) göre tarih eğitimi öğrencilerde tüm bu becerilerin gelişimini sağlayacak şekilde düzenlenmelidir. Öğrenciler gelecek yaşamlarında tarihçi olmasa da kazanacakları bu beceriler onlara yetişkinlikte karşılaştıkları problemleri çözmeye yardımcı olacaktır. İngiltere'de empati becerisine verilen önemi dile getiren Ata, tarih öğretimi içerisinde empati becerisini kazanan bireylerin geçmişte yaşamış insanlarla empatik ilişkiler kurmayı öğreneceğini, bu becerinin zamanla yaşayan insanlar ile ilişki kurmada da işe yarayacağını belirtmiştir. Bu anlamda özellikle öğrencilerin empati becerisini edinmeleri bağlamında sosyal bilgiler ders kitaplarında Mustafa Kemal Atatürk, Albert Einstein, Isaac Newton, Aziz Sancar, Cahit Arf gibi önemli tarihsel kişilerin biyografilerine yer verildiği görülmektedir.

Tarih konuları öğretim programında yer alan 27 beceriden 17'sinin gelişimini destekleyecek biçimde tasarlanmış olup bu oran oldukça yeterli görünmektedir. Ancak verilmesi planlanan bu becerilerin kazandırılması ve geliştirilmesi konusunda sosyal bilgilere ayrılan ders saati, becerilere dayalı etkinliklerin hepsini gerçekleştirmeye imkân tanıyamayacak kadar azdır. Sönmez'e (1997) göre beceri gelişimini sağlayacak etkinlikleri gerçekleştirmek için sosyal bilgilere ayrılan haftalık üç saat kesinlikle yeterli değildir. Programda hedeflenen becerilerin gelişimi için ders saatinin en az haftalık beş saat olması gerekmektedir. Ayrıca tüm becerilerin sınıf düzeylerine göre yer verilme sıklığı değerlendirildiğinde ve tarih biliminin doğasında araştırma ve kanıt kullanmanın yer aldığı düşünöldüğünde bu iki becerinin yeterince verilmediği söylenebilir.

Araştırmadan elde edilen son sonuç ise sosyal bilgiler ders kitapları içerisinde yer alan tarih konularının sosyal bilgiler programı içerisinde yer alan 18 değerden 17'sinin gelişimini destekleyecek biçimde hazırlanmış olduğudur. Ders kitaplarında tarih konularının desteklediği değerlerin "aile birliğine önem verme", "duyarlılık", "vatanseverlik", "bağımsızlık", "dayanışma", "bilimsellik", "çalışkanlık", "saygı", "sevgi", "eşitlik", "özgürlük", "sorumluluk", "estetik", "dürüstlük", "yardımseverlik", "adalet" ve "barış" olduğu görölmüştür. Tarih konuları içerisinde "tasarruf" değerini destekleyen herhangi bir içerik, görsel ya da etkinlik tespit edilememiştir. Bu değerlerin bir kısmı evrensel bir kısmı ise ulusal niteliktedir.

Erkan ve Çoban (2018) tarihi değer örnekleri dolu bir milletin, tarihi konu edinen öğretim programında değer kazanımı hususunun önemli olduğunu, değerlerin bir milletin milli ve manevi kaynaklarında kökünü bulan öz mirası olması hasebiyle bireysel ve toplumsal belirsizliklerle mücadele etmede bireylere güç verdiğini belirtmiştir. Bu yönüyle değerler tarihin vatandaşlık, kültür ve kimlik aktarımı misyonuna yani ulusal amaçlara hizmet etmektedir (Keskin, 2015). Bazı değerlerde vardır ki ulusal amaçlara hizmet etmese de toplumların dünya üzerindeki bilimsel, toplumsal, ekonomik ve kültürel gelişmeleri takip edebilmek, uluslararası kültürel ve tarihsel mirası koruyabilmek ve diğer uluslar ile başarılı ilişkiler kurabilmek için öğrenciye kazandırılması gerekmektedir. Bu değerler adalet, eşitlik, dürüstlük, saygı, sorumluluk gibi çoğu sosyal bilgiler programında kök değerler olarak

tanımlanmış evrensel değerlerdir. Bu değerlerin uygulanması noktasında bazı değişiklikler görülse de dayanak noktaları aynı olup tüm insanlığı ilgilendirmektedir (Güzel, 2013). Bu bilgiler ışığında sosyal bilgiler ders programı içerisinde yer alan tarih konularının ulusal ve evrensel değerleri önemli ölçüde kapsayan bir biçimde hazırlandığı söylenilebilir.

Değerler hususunda getirilebilecek tek eleştiri Türk tarihinde önemli yer tutan bazı değerlere sosyal bilgiler öğretim programında yer verilmemesidir. Daha önceki sosyal bilgiler öğretim programında yer verilen ancak 2018 programında yer almayan hoşgörü, misafirperverlik ile (Tonga, 2019) diğerkamlik, alçakgönüllülük, mertlik, cesaret gibi Türk tarih ve kültüründe büyük önem taşıyan ve nesilden nesile aktarılmaya çalışılan (Yıldırım ve Demirel, 2019) değerlerin tarih konuları içerisinde kendine yer bulamayışı önemli bir husustur.

Genel bir değerlendirme yapılacak olursa sosyal bilgiler öğretim programı içerisinde tarih konularına ve kazanımlarına (1/3) yeterli düzeyde yer ayrıldığı ancak derse ayrılan haftalık saatin bu konular içerisinde kazandırılması planlanan becerilerin tamamının kazanımı için gerekli etkinliklerin uygulanması hususunda yeterli olmadığı söylenilebilir. Özellikle öğretim programında beceri ve değerlerin kazandırılması bağlamında yeterli ve açık bir bilgilendirme yapılmadığı düşünülmektedir. Ayrıca Türk tarihinde önemli yeri olan bazı değerlerin programda yer almadığını da ifade etmek mümkündür.

Tüm bu hususlar doğrultusunda şu önerilerde bulunulabilir:

- İçerikte tarih konuları bağlamında öğrenciye kazandırılması planlanan becerilerin sayısı oldukça fazladır. Bu sebeple sosyal bilgiler öğretim programının haftalık ders saati en az 2 saat artırılmalıdır. Bu düzenleme üst düzey düşünme becerileri ve pratiğe dayalı becerileri geliştirmek için gerekli aktivitelere zaman ayrılmasına imkân tanıyacak bir düzenleme olabilir.
- Türk toplumunun ruhuna işlemiş olan ve bazıları daha önce uygulanan ders programı içerisinde kazandırılması planlanan misafirperverlik, hoşgörü, diğerkamlik, cesaret, hoşgörü gibi değerlerin ders kitaplarındaki içerik ile ders programı içerisine dâhil edilmesi faydalı olacaktır.
- Öğrenme alanlarının ders kitapları mahiyetinde, ders kitaplarının da öğrenme alanlarında verilmesi planlanan değer ve beceriler kapsamında yeniden gözden geçirilmesi uygundur.

Katkı Oranı Beyanı: Bu çalışmaya birinci yazar %55, ikinci yazar %45 oranında katkıda bulunmuştur.

Çıkar Çatışması Beyanı: Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Kaynakça

- Akın, B. (2018). Kültürel bellek ve müzik. *Eurasian Journal of Music and Dance*, 13, s. 101-117.
- Armağan, A. (2011). Klasik dönemde Osmanlılarda devlet yönetim anlayışına dair bazı düşünceler. *Gazi Akademik Bakış*, 5(9), s. 139-156.

- Ata, B. (1999). İngiltere’de Piaget ve Bruner’in görüşlerinin ilköğretimde tarih öğretimine yansımaları üzerine bir araştırma. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6, s. 1-9.
- Ata, B. (2002). Tarih derslerinde "dokümanlarla öğretim" yaklaşımı. *Türk Yurdu*, 175, s. 80-86.
- Aydın, H. (1992). Osmanlılarda felsefî düşünce. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(4), s. 1-8.
- Ayönü, Y. (2006). Osmanlılardan önce Rumeli’de Türkler (1305-1313). *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 21(2), s. 17-33.
- Balcı, A. (2001). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler*. Ankara: Pegem A.
- Berg, C. W. (2019). Why study history? An examination of undergraduate students’ notions and perceptions about history. *Historical Encounters*, 6(1), s. 54-71.
- Berg, B. L. ve Lune, H. (2015). Giriş. H. Aydın (Çev. ve Edt.), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (ss. 17-36), Konya: Eğitim.
- Berk, F. (2008). *Eski ve yeni ilköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitaplarında tarih konularının karşılaştırılması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Candan, A. S. ve Koçer, Ö. (2013). Tarih derslerindeki kavramların algılanma düzeylerine ilişkin bir değerlendirme. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 2(1), s. 353-373.
- Cercadillo, L. (2000). *Significance in history: Students' ideas in England and Spain* (Unpublished Doctoral Dissertations). University of London, Institute of Education, England.
- Corbin, J. ve Strauss, A. (2008). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. Thousand Oaks: Sage.
- Çağ, G. (2012). Osmanlıların Balkanları fethinde İslam kimliğinin etkisi/katkısı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), s. 125-142.
- Çelebi, A. (2010). *Sosyal bilgiler ders kitapları tarih konularının içerik düzenleme ilkelerine uygunluğunun değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Çelik Bayramoğlu, A. (2016). *Tarih konularının tarihsel düşünme becerileri açısından değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Çimen, A. (2012). Sayım, kayıt düzeni ve teşkilatlanma açısından Osmanlıda nüfus hizmetleri. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(3), s. 183-216.
- Demir, O. Ö. (2014) Nitel araştırma yöntemleri. Kaan Böke (Edt.), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* (s.285-318). İstanbul: Alfa.
- Demir, F. B. ve Oğuz Haçat, S. (2018). Sosyal bilim disiplinlerine göre 2005 ve 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki kazanımların değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 2(2), s. 27-56.
- Demircioğlu, İ. H. (2006). Avrupa Birliği ülkeleri ve Türkiye’de tarih öğretiminin genel amaçlarının karşılaştırmalı bir değerlendirmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), s. 133-146

- Demircioğlu, İ. H. (2009). Tarih öğretmenlerinin tarihsel düşünme becerilerine yönelik görüşleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 184, s. 228-239.
- Demircioğlu, İ. H. ve Tokdemir, M. A. (2008). Değerlerin oluşturulma sürecinde tarih eğitimi: amaç, işlev ve içerik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(15), s. 69-88.
- Dilek, D. (2007). *Tarih derslerinde öğrenme ve düşünce gelişimi* (3. Baskı). Ankara: Nobel.
- Dolmaz, M. (2017). *Sosyal bilgiler öğretiminde tarihsel roman kullanımının yaratıcı yazma becerilerine etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- Dolmaz, M. ve Kaymakçı, S. (2020). Tarihsel romanlarla Osmanlı tarihi öğretimi. M. Aydın, S. İnan (Edt.), *Dr. Kemal Daşcıoğlu'na Vefa Kitabı* (s.191-229). Ankara: Pegem Akademi.
- Durmuş, M. (2016). Ömer Seyfettin'in anlatılarında ontolojik ve filogenetik bir kayıtlanma alanı olarak tarih ve kimlik. D. Coşkun (Haz.). *III. Milletlerarası Tarihi Roman ve Romanda Tarih Bilgi Şöleni Bildiriler Kitabı* (s.162-169). Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği.
- Eliaçık, M. (2012). Osmanlıda manzum fetvâlar ve edebî değerleri. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic (Turkish Studies, Elektronik)*, 7(1), s. 41-56.
- Emiroğlu, M. T. (2005). *Atatürk'ün tarihe verdiği önem*. Erişim (09.02.2021): <http://turkoloji.cu.edu.tr>.
- Erer, S. ve Atıcı, E. (2010). Selçuklu ve Osmanlılarda müzikle tedavi yapılan hastaneler. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 36(1), s. 29-32.
- Erkan, S. ve Çoban, A. (2018). Değerler açısından tarih öğretim programları ve ders kitaplarının incelenmesi. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(21), s. 771-789.
- Ersükmen, E. (2010). *İlköğretim fen ve teknoloji ders öğretmenlerinin yaratıcılık kavramına ilişkin görüşleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Gölgesiz Gedikler, H. (1998). *İlköğretim hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarında tarih konularının işlenişi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gündüz, A., Y., Kaya, M. ve Aydemir, C. (2012). Ahilik teşkilatında ve günümüzde tüketicilerin korunmasına yönelik çalışmalar üzerine bir değerlendirme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(2), s. 37-54.
- Güngör, B. (2016). Bir yeni-tarihselci okuma denemesi: Hâlid Ziya Uşaklıgil'in Nesl-i Ahîr romanında II. Abdülhamid devri aydın-iktidar ilişkisi. D. Coşkun (Haz.). *III. Milletlerarası Tarihi Roman ve Romanda Tarih Bilgi Şöleni Bildiriler Kitabı* (s.49-56) Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları.
- Gültekin, G., Akpınar, M., Nohutcu, M., Özerdoğan, P. ve Aygün, S. (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Gürel, D. ve Çetin, T. (2018). Sosyal bilgiler dersi ve kültür aktarımında edindiği rol üzerine bir inceleme. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 6(2), s. 22-40.

- Güzel, D. (2013). *3. sınıf hayat bilgisi ders kitaplarının temel evrensen değerleri içermesi bakımından incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Işık, H. (2008). *İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler tarih konularının öğretiminde kanıt temelli öğrenme modeli: bir aksiyon araştırma* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ivic, I., Pesikan, A. ve Antic, S. (Eds.). (2013). *Textbook quality: A guide to textbook standards* (Vol. 2). Göttingen: V&R Unipress.
- İnalçık, H. (2009). *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu üzerine araştırmalar-I*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Kabapınar, Y. (2014). *Kuramdan uygulamaya sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kaçar, M. (2004). Osmanlılarda askeri teknik eğitim. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 2(4), s. 455-469.
- Kavak, B. (2007). *1998 yılında yürürlüğe giren ilköğretim sosyal bilgiler müfredatında tarih konularının içerik bakımından incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Keçe, M. (2013). Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan tarih konuları: öğretmen görüşlerine dayalı nitel bir araştırma. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(4), s. 343-361.
- Keçe, M. (2015). Tarihsel düşünme becerileri ile tarih okuryazarlığı becerilerinin karşılaştırılması. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(3), s. 108-122.
- Keskin, Y. (2015). Tarih dersi öğretim programı ve ders kitaplarında değerler eğitimi. (*Turkish Studies*), *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Tuckic*, 10(7), s. 659-674.
- Kılıç, S. ve Alkan, R. M. (2018). Dördüncü Sanayi Devrimi Endüstri 4.0: Dünya ve Türkiye Değerlendirmeleri. *Girişimcilik İnovasyon ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 2(3). 29-49.
- Kılıçoğlu, G. (2009). Sosyal bilgiler tanımı, dünyada ve ülkemizde gelişimi ve önemi. M. Safran (Ed), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s.4-14), Ankara: Pegem Akademi
- Koçu, R. E. (2004). *Binbirdirek Batakhanesi Cevahirli Hanım Sultan*. İstanbul: Doğan.
- Köse, M. ve Yıldız, A. (2012). Tarih eğitiminde sosyal ve kültürel konuların öğretimi. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 7(1), s. 81-99.
- Köstüklü, N. (2006). *Sosyal bilgiler ve tarih öğretimi*. Konya: Sebat.
- Labuschagne, A. (2003). Qualitative research: Airy fairy or fundamental? *The Qualitative Report*, 8(1), s. 100-103.
- McCulloch, G. (2012). Documentary methods. J. Arthur, M. Waring, R. Cove, L. Hodges (Edt.). *Research Methods and Methodologies in Education* (s. 210-214). Sage.
- MEB, (2018). *Ortaöğretim tarih dersi (9, 10 ve 11. Sınıflar) müfredat kitabı*. Erişim (09.02.2021): <https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201822142524139-Tarih%20d%C3%B6p.pdf>.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. (2nd Edition). California: Sage.

- NCSS (1993 January;February). The Social Studies Professional. Washington DC: National Council for the Social Studies
- NCSS (1994). *Expectations of Excellence: curriculum standarts for social studies*. Bulletin 89, Washington DC: National Council for the Social Studies.
- Özkan, Y. (2014). *Sosyal bilgiler dersi tarih konuları kazanımlarının gerçekleştirilmesinde tarihi hikâyelerin kullanımı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Pingel, F. (1999). UNESCO Guidebook on Textbook Research and Textbook Revision. Hanover: Hahnsche Buchhandlung.
- Sakaoğlu, N. (1994). "İlkokul tarih programları ve ders kitapları". Salih Özbaran (Ed.), *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları* (s.135-144), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.
- Schreglmann, S. (2011). *Konu temelli eleştirel düşünme öğretiminin öğretmen adaylarının akademik başarı, eleştirel düşünme eğilimine ve düzeyine olan etkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Sertkaya, K. B. (2010). *İlköğretim 2. kademe sosyal bilgiler dersi öğretiminde kültür aktarımı ve kültürel kimlik geliştirme* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Soysal, M. E. (2012). Tarih biliminin sosyal bilimlerle ilişkisi ve önemi üzerine genel bir bakış. *Atatürk Dergisi*, 1(1), s. 343-404.
- Sönmez, V. (1997). *Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu*. Ankara: Anı.
- Sönmez, V. ve Alacapınar, F. G. (2017). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı.
- Sungu, İ. (2002). Tarih öğretimi hakkında. B. Ata (Akt.) *Milli Eğitim Dergisi*, 153-154, s. 53-59.
- Şahin, E. (2018). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler 5*, Ankara: Anadol.
- Şahin, E. (2018b). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler 6*, Ankara: Anadol.
- Şeker, M. ve İlhan, G. O. (2015). Analysing instructors view regarding the efficiency of the Turkish history subjects presented in Turkey social studies textbooks. *Educational Research and Reviews*, 10(1), s. 92-100.
- Şıvgın, H. (2009). Ulusal tarih eğitiminin kimlik gelişimindeki önemi. *Gazi Akademik Bakış*, 2(4), s. 35-52.
- Tahancı, B. (2002). *Sosyal bilgiler derslerinde tarih konularının öğretimi: Problemler- öneriler (Uşak merkez ilköğretim okulları örneğinde)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Togan, A. Z. V. (1985). *Tarihte usûl*. İstanbul: Enderun.
- Tonga, D. (2019). 2005 ve 2017 Sosyal bilgiler öğretim programı: benzerlikler ve farklılıklar. *Diyalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, 22, s. 83-100.
- Trilling, B. ve Fadel, C. (2009). 21st century skills: Learning for life in our times. San Francisco: Jossey-Bass. Erişim (04.02.2021): http://ardian.id/wp-content/uploads/2018/10/21st_Century_Skills_Learning_for_Life_in_Our_Times____2009-3.pdf.

- Turan, R. (2016). "Milli Tarih"ten "Sosyal Bilgiler"e Türkiye'de ilköğretim düzeyinde tarih öğretimi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 49, s. 257-278.
- Tümsek, S. (2006). *Eski (1998) ve yeni (2004) ilköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programları ve ders kitaplarında (4. ve 5.) tarih konularının mukayesesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tüysüz, S. (2019). *Sosyal bilgiler ders kitabı-4*. Ankara: Tuna.
- Ulusoy, K. (2010). Değer eğitimi: davranışçı ve yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanan tarih programlarında değer aktarımı. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), s. 32-51.
- Wood, G. S. (2009). The purpose of the past: Reflections on the uses of history. *Historically Speaking*, 10(1), s. 2-6.
- Warhurst, C., Tilly, C., ve Gatta, M. (2017). *A new social construction of skill*. Oxford Handbooks Online.
- Yıldırım, T. (2006). *Türkiye'de ilköğretim 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler dersi ile Azerbaycan'da 6. ve 7. sınıf tarih derslerinin muhteva yönünden karşılaştırılması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldırım, S. G. ve Demirel M. (2019). Türk tarihinde değerler ve değerler eğitimi üzerine bir inceleme. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 5(1), s. 92-99.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yılmaz, G. ve Akman, S. (2019). Osmanlıdan günümüze helvalar ve Helva-i Gazi'nin gastronomik değeri. *Gastroia: Journal of Gastronomy And Travel Research*, 3(3), s. 462-469.
- Zarrillo, J. J. (2016). Sosyal bilgiler öğretiminin ve öğreniminin geçmişi, bugünü ve geleceği. B. Tay ve S. B. Demir (Çev. Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi: İlkeler ve Uygulamalar* (s.2-20), Ankara: Anı.

Eklr

Ek 1

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında (4-5-6-7) Yer Alan Tarih Konularını Gösterir Görsel Harita

